

PATRYCJA BŁASZKIEWICZ
Wydział Teologiczny UO

Jezusowa mowa o służbie jako centrum Łukaszowego opisu wydarzeń z Wieczernika

**Egzegeza Łk 22,14-38 na podstawie metodologii
wypracowanej przez retorykę semicką¹**

The Jesus' speech about service as centre of the Luke's description
of the events in the Cenacle
An exegesis of Luke 22:14-38
based on a methodology developed by the Semitic rhetoric

Abstract

The matter of the following paper is to read the message of Jesus which He has left the community of the New Covenant as a testament during the Last Supper. Completion of this testament will lead to achieving the Kingdom promised. This goal has been achieved by the analysis of a part of the 22nd chapter of the Luke's Gospel (Luke 22:14-38) with the Hebrew biblical rhetoric's.

The research performed has been described in three chapters connected with each other. The first one is dedicated to the composition of the text. This stage of work consists of delimitation which has let to separate from the 22nd chapter of the Luke's Gospel the fragment contained in verses 14-38. Next demarcations pointed five smaller units arranged parallelly. Their careful segmentation has been described in the second paragraph. At the end of this chapter an overall presentation of the sequence examined has been made. Thus its symmetrical-concentric structure has been justified.

The composition has become a starting point for the analyses undertaken in the second chapter. They consisted of the biblical context together with the interpretation of each pericope. This stage of research

¹ Artykuł jest zmodyfikowaną wersją pracy magisterskiej obronionej na Wydziale Teologicznym Uniwersytetu Opolskiego w 2017 r., napisanej pod kierunkiem ks. dr. Wacława Borka.

has shown the connections between units which collected and described in the following chapter justified the previously proposed compositional figure ABCB'A'.

At the beginning of the third chapter the interpretation of the five units examined in their references to parallel fragments and others as well. This has let to draw theological conclusions. It has been pointed that service with love as its motive is the completion of the Jesus' testament. Only one who accepts the revolution of the Master of Nazareth preaching that to rule it is necessary to serve, will be worthy of acceding to the Eucharistic table here on earth and some day to rule with God in heaven.

Keywords: New Testament, Gospel of Luke, Eucharist, service, Semitic rhetoric.

Abstrakt

Artykuł jest próbą odczytania przesłania Jezusa, pozostawionego wspólnocie Nowego Przymierza jako testamentu podczas Ostatniej Wieczerzy, którego realizacja zaowocuje osiągnięciem obiecanego Królestwa. Cel ten został osiągnięty poprzez analizę fragmentu 22. rozdziału Ewangelii według św. Łukasza (Łk 22, 14-38) za pomocą hebrajskiej retoryki biblijnej.

Przeprowadzone badanie zostało opisane w 3 powiązanych ze sobą punktach. Pierwszy z nich (Kompozycja) został poświęcony kompozycji tekstu. Na ten etap pracy składała się delimitacja, która pozwoliła wydzielić z rozdziału 22. Łukaszczej Ewangelii fragment zawarty w ww. 14-38. Kolejne odgraniczenia wskazały 5 mniejszych jednostek ułożonych względem siebie paralelnie. Ich szczegółowa segmentacja została ujęta w 2. punkcie (Kontekst biblijny oraz interpretacja poszczególnych fragmentów sekwencji Łk 22, 14-38). Na koniec 1. punktu (1.3. Ujęcie całościowe) dokonano ujęcia całościowego badanej sekwencji, co uzasadniło jego symetryczno-koncentryczną budowę.

Wypracowana kompozycja stała się punktem wyjścia dla analiz podjętych w drugim punkcie. Składał się na nie kontekst biblijny oraz interpretacja poszczególnych perykop. Ten etap badania pozwolił dostrzec powiązania pomiędzy jednostkami, które zebrane i opisane w rozdziale kolejnym uzasadniły proponowaną wcześniej figurę kompozycyjną ABCB'A'.

Na początku trzeciego punktu (3.1. Interpretacja perykop w ich wzajemnym odniesieniu) przedstawiono interpretację 5 badanych jednostek w ich odniesieniach do fragmentów paralelnych oraz pozostałych, a to z kolei pozwoliło na wyciągnięcie wniosków teologicznych. Wskazano, że realizacją testamentu Jezusa jest służba, której motywem musi być miłość. Tylko ten, kto przyjmie rewolucję Mistrza z Nazaretu, głoszącego, że aby królować, trzeba służyć, będzie godny przystępować do stołu eucharystycznego tu na ziemi, a kiedyś królować z Bogiem w niebie.

Słowa kluczowe: Nowy Testament, Ewangelia według św. Łukasza, Eucharystia, służba, retoryka semicka.

Wstęp

Można odnieść nieodparte wrażenie, że współczesny świat pojmuje władzę jako dominację. Niezależnie od tego, jaki kto ma status społeczny, każdy w pewnym sensie posiada jakąś władzę. Jezus nie oczekuje od królów, aby abdykowali, a od uczniów, by zrezygnowali ze stanowisk czy możliwości wykonywania władzy. W swojej Ewangelii

pokazuje inny sposób na władzę niż uciskanie i dominacja, które są powszechną pokusą na wszystkich poziomach życia, żeby wykorzystywać swoją pozycję, służyć samemu sobie i być obsługiwany. Stawiając siebie jako wzór postępowania, Mistrz z Nazaretu staje się Sługą, jednocześnie pozostając Królem. Pokazuje, że aby królować, trzeba służyć, trzeba stać się tym najmniejszym i być sługą wszystkich. Taka postawa świadczy o przyjęciu rewolucji Ewangelii, którą przynosi Jezus. Wszystkie powyższe dywagacje na temat popularnej pejoratywnej logiki świata rodzą się jako efekt ambiwalentnego doświadczenia człowieka, który będąc dziełem Stwórcy, jest dobry, chociaż niejednokrotnie chciałby wykorzystywać drugiego człowieka. Jezus koryguje te zapędy, przedstawiając w *Wieczerniku* swoim uczniom drogę do wielkości, która prowadzi przez służbę. Stąd temat artykułu: *Jezusowa mowa o służbie jako centrum Łukasowego opisu wydarzeń z Wieczernika. Egzegeza Łk 22, 14-38 na podstawie metodologii wypracowanej przez retorykę semicką*. To właśnie dzięki tak obranej metodologii badań można liczyć na nowe odkrycia interpretacyjne.

Artykuł będzie zatem próbą interpretacji orędzia z *Wieczernika*, które dzięki metodologii wypracowanej przez retorykę semicką ma zostać jeszcze bardziej czytelne i pogłębione. Dokument Papieskiej Komisji Biblijnej z 1993 r.², opisując różne warianty analizy retorycznej: retorykę grecko-łacińską, retorykę semicką i „nową retorykę”, zdaje się powściągliwy w ocenie ich przydatności w egzegezie, ale nie odwołuje się do posługiwania się tą metodą³. Dystans ten jest spowodowany z pewnością wątpliwościami, jakie rodziły się wśród egzegetów w obliczu wciąż nowych studiów nad semickim sposobem komponowania tekstów i faktem, że metoda ta doczekała się metodologicznej systematyzacji dopiero w drugiej połowie XX w. Ogromny wkład w tej dziedzinie miał francuski jezuita Roland Meynet, który całe lata pracy naukowej na Papieskim Uniwersytecie Gregoriańskim poświęcił opracowaniu zasad retoryki semickiej, dokładnie opisując poszczególne etapy badania tekstu biblijnego wspomnianą metodą. Posługiwanie się określeniem „metoda” w stosunku do retoryki semickiej wymaga pewnego doprecyzowania. Choć dokument Papieskiej Komisji Biblijnej definiuje analizę retoryczną jako metodę⁴, prof. Meynet mówi tu nie o metodzie, ale o jednym z koniecznych etapów egzegezy⁵. Zauważa, że jest ona – obok krytyki tekstu, wywiadów leksykograficznych, analizy gramatycznej i syntaktycznej, opracowania historii tekstu, określania gatunków literackich – jednym z licznych etapów egzegetycznego badania, który polega na studiowaniu kompozycji zřęcznie złożonego tekstu biblijnego, co pozwoli odkryć głębię jego przesłania⁶. W artykule posłużono się tą metodą, aby poddać badaniu fragment 22. rozdziału Ewangelii św. Łukasza.

² Drugi z kolei polski przekład, ks. prof. R. Rubinkiewicza, został wydany wraz z komentarzami biblistów polskich przez Oficynę Wydawniczą „Vocatio” w 1999 r. Pierwszy, autorstwa bpa K. Romaniuka, ukazał się kilka lat wcześniej.

³ PAPIESKA KOMISJA BIBLIJNA, *Interpretacja Biblii w Kościele*, Warszawa 1999, s. 35.

⁴ *Tamże*, s. 34–35.

⁵ Por. R. MEYNET, *Język przypowieści biblijnych*, Kraków 2005, s. 75.

⁶ Por. R. MEYNET, *Wprowadzenie do hebrajskiej retoryki biblijnej*, Kraków 2001, s. 6.

Na polskim rynku wydawniczym nie ma zbyt wielu pozycji dotyczących analizy retorycznej, a sama metoda nie jest popularna wśród polskich biblistów, choć jej początki sięgają XVIII w.⁷ W czasie rozpoczęcia badań jedynym opracowaniem posługującym się metodą retoryki hebrajskiej dotyczącym fragmentu Łk 22,14-38 była publikacja Rolanda Meyneta pt: *Czytaliście św. Łukasza?*, która traktowała temat dość ogólnie. Szczegółowe opracowanie Ewangelii według św. Łukasza metodą retoryki semickiej ukazało się w języku włoskim oraz angielskim. Jest to publikacja *Il Vangelo secondo Luca. Analisi retorica* tego samego autora, która okazała się bardzo pomocna w pisaniu tego artykułu.

Analiza retoryczna, podobnie jak każda dziedzina wiedzy, posiada właściwe jej słownictwo⁸. Zastosowane w artykule pojęcia są technicznymi terminami stosowanymi w retoryce semickiej. Również tekst biblijny poddawany analizie, wykorzystany w artykule, jest cytowany dosłownie z Pisma Świętego interlinearnego. Z tego powodu w wielu miejscach jest on niepoprawny stylistycznie, co jest jednak konieczne, gdyż wymaga tego analiza tekstu.

Pisaniu tego artykułu przyświecała nadzieja, że świeże spojrzenie na fragment Łk 22,14-38, jakie daje hebrajska retoryka biblijna, pozwoli czytelnikom na nowo odkryć rewolucję, jaką niesie Ewangelia. Do tej rewolucji wzywa swych wyznawców Pan Jezus, która, choć niezrozumiała dla współczesnego świata, odsłania piękno życia chrześcijańskiego.

1. Kompozycja

1.1. Delimitacja

Wykorzystując analizę retoryczną w badaniach nad tekstem Pisma Świętego, powinno się sięgnąć do biblijnej tradycji literackiej. „Tradycja ta wyrastając z kultury semickiej, przejawia specyficzne upodobanie w kompozycjach symetrycznych, dzięki którym łatwiej dostrzega się wzajemne związki pomiędzy różnymi elementami tekstu”⁹. Metoda analizy retorycznej odwołując się do praw leżących u podstaw kompozycji tekstu, odkrywa jego strukturę, którą wyznaczają mniejsze jednostki. Określenie relacji pomiędzy nimi pozwala zobaczyć, jak skomponowane jest orędzie, by następnie opisać je, odsłaniając przed czytelnikiem czasami mocno ukrytą rzeczywistość. Pierwszym etapem badania w ujęciu retorycznym jest delimitacja tekstu, to znaczy ustalenie jego granic. „Dwie niekwestionowane granice księgi biblijnej to jej początek i koniec”¹⁰. Potrzeba

⁷ POŁ. R. MEYNET, *Wprowadzenie*, s. 6.

⁸ POŁ. TENŻE, *Czytaliście św. Łukasza?*, Kraków 1998, s. 8.

⁹ PAPIESKA KOMISJA BIBLIJNA, *Interpretacja Pisma Świętego w Kościele*, Poznań 1994, s. 33–34.

¹⁰ R. MEYNET, *Wprowadzenie*, s. 7.

jednak podziałów wewnątrz księgi. Egzegeci próbowali radzić sobie z tym problemem na różne sposoby i opierając się o przyjęte przez siebie kryteria, dokonywali podziałów tekstu świętego na mniejsze jednostki. Właśnie dlatego otwierając różne przekłady Pisma Świętego, można dostrzec pewne różnice w zaproponowanych podziałach. W niniejszym badaniu będzie wykorzystany grecko-polski Nowy Testament w tłumaczeniu ks. prof. dr. hab. Remigiusza Popowskiego¹¹. W wydaniu interlinearnym Pisma Świętego nie istnieją podziały na mniejsze jednostki tekstu niż rozdział. Aby wydobyć mniejsze jednostki, trzeba przeprowadzić delimitację tekstu opartą o pewne kryteria. „W tekstach narracyjnych kryteria delimitacji to: zmiany miejsca, czasu, osób i akcji, które oznaczają początek i koniec opowiadanych scen, natomiast w mowach zmiana adresata wypowiedzi, zmiana jej gatunku, zmiana tematu”¹².

Przeprowadzona delimitacja Łk 22 pozwoliła wyznaczyć z całości rozdziału pewną jego część¹³, która będzie przedmiotem badania. Mowa tu o ww. 14-38. Wersety poprzedzające wyznaczoną jednostkę tekstu mówią o przygotowaniu Paschy. Jezus wysłał Piotra i Jana z poleceniem przygotowania wieczerzy. Apostołowie udali się do miasta, do pewnego gospodarza, który wskazał im miejsce w usłanej izbie. W. 13 informuje czytelnika, że uczniowie poszli i wykonali polecenie Jezusa. W kolejnym wersecie następuje zmiana miejsca, czasu i akcji. Jezus wraz z Apostołami zasiadł przy stole, aby spożyć wieczerzę paschalną. Tutaj granica tekstu jest bardzo wyraźna. Przez kolejne wersety Jezus będzie znajdował się w Wieczerniku ze swoimi uczniami. Kolejna zmiana nastąpi w w. 39, w którym jest mowa, że Jezus wyszedł i udał się do Ogrodu Oliwnego.

Całość wydzielonego tekstu jest jednak jednostką obszerną, którą można podać dalszym podziałom. I choć co do wyznaczenia granic tej jednostki egzegeci są zgodni, można dopatrzeć się dużej rozbieżności w podziałach dokonanych wewnątrz niej. Czytając polskie przekłady Pisma Świętego, możliwe jest zauważenie różnych rozwiązań zaproponowanych przez redaktorów. W Biblii Poznańskiej jest następujący podział: ww. 14-23 – *Ustanowienie Eucharystii*; ww. 24-30 – *O służeniu bliźnim*; ww. 31-38 – *Losy Piotra i uczniów*¹⁴. Bp Kazimierz Romaniuk – redaktor „Biblii Warszawsko-Praskiej” – proponuje, aby ww. 14-38 podzielić na 4 mniejsze jednostki: ww. 14-23 – *Ostatnia wieczerza*; ww. 24-30 – *Spór o pierwszeństwo*; ww. 31-34 – *Obietnica dana Piotrowi*; ww. 35-38 – *Godzina walki*¹⁵. Identyczny podział można spotykać w Piśmie Świętym „paulistów”, choć poszczególne jednostki otrzymały tam

¹¹ *Grecko-polski Nowy Testament. Wydanie interlinearne z kodami gramatycznymi*, tłum. R. Popowski, M. Wojciechowski, Warszawa 1995.

¹² A. MALINA, *Egzegeza w kontekście*, w: A. KUCZ, A. MALINA (red), *Interpretacja (w) dialogu. Tożsamość egzegezy biblijnej*, Kielce 2005, s. 76.

¹³ Aż do pierwszego badania, jakim jest „analiza z góry”, używane określenia nie są terminami technicznymi stosowanymi w analizie retorycznej.

¹⁴ Por. *Pismo Święte. Stary i Nowy Testament w przekładzie z języków oryginalnych*, M. PETER, M. WOLNIEWICZ (red.), wyd. I, Poznań 2005, s. 1509–1510.

¹⁵ Por. *Pismo Święte Starego i Nowego Testamentu (Biblia Warszawsko-Praska)*, tłum. K. Romaniuk, Warszawa 1997, s. 2044–2045.

inne tytuły¹⁶. „Biblia Jerozolimska” proponuje, aby opisywany fragment podzielić aż na 7 części: ww. 14-18 – *Uczta paschalna*; ww. 19-20 – *Ustanowienie Eucharystii*; ww. 21-23 – *Zapowiedź zdrady Judasza*; ww. 24-27 – *Kto jest największy?*; ww. 28-30 – *Nagroda obiecana Apostołom*; ww. 31-34 – *Zapowiedź powrotu i zaparcia się Piotra*; ww. 35-38 – *Godzina decydującej walki*¹⁷. Te różnice spowodowały, że postanowiono poddać analizie badany tekst, aby zaproponować własne rozwiązanie.

Z pewnością łatwiej jest wydobyć z tekstu mniejsze części, gdyż ich granice są zazwyczaj bardzo czytelne. Aby wyznaczyć jednostki większe na tym etapie, warto dokonać spojrzenia całościowego na badany tekst i w ten sposób wydobyć z niego czytelne znaki wyznaczające mniejsze jednostki. To pozwoli dostrzec, z jakich części jest skomponowany tekst i jakie relacje zachodzą między nimi, aby w kolejnym etapie badania poddać analizie poszczególne jednostki. Tekst „widziany z góry”¹⁸ przedstawiony został na sąsiedniej stronie¹⁹.

Już sama analiza „z góry” pozwala stwierdzić, że badany tekst składa się z 5 jednostek o budowie symetryczno-koncentrycznej, co oznacza, że wokół elementu centralnego skupiają się elementy paralelne względem siebie. Roland Meynet nazywa tę jednostkę podsekwencją²⁰, a to zakłada, że poszczególne mniejsze jednostki wewnątrz niej będą fragmentami²¹. Żeby wykazać, czy faktycznie jest to podsekwencja, należałoby zakres badanego tekstu znacznie poszerzyć. Dlatego na tym etapie analizy przyjęto, że badany tekst będzie sekwencją²².

Nadając tytuły poszczególnym jednostkom, które zostaną przedstawione w schemacie na następnej stronie, można stwierdzić, iż pierwszy fragment, A, obejmuje ww. 14-20. Łukasz opowiada w nim o spożywaniu wieczerzy paschalnej w godzinie, w której rozpoczęła się męka Jezusa i odkupienie ludzi. Jezus zapowiada swoją bliską

¹⁶ Por. *Pismo Święte Starego i Nowego Testamentu*, T. BRZEGOWY, A. COLACRAI, J. ŁACH (red.), Częstochowa 2011, s. 2470–2472.

¹⁷ Por. *Pismo Święte Starego i Nowego Testamentu w przekładzie z języków oryginalnych (Biblia Jerozolimska)*, ZESPÓŁ BIBLISTÓW POLSKICH (red.), wyd. I, Poznań 2006, s. 1460–1461.

¹⁸ Jest to spojrzenie całościowe na tekst w celu wypracowania hipotezy odnośnie do analizy badanego tekstu, por. R. MEYNET, J. ONISZCZUK, *Esercizi di analisi retorica biblica*, Roma 2013, s. 39.

¹⁹ Zastosowane w opracowaniu różne czcionki oraz różne atrybuty czcionek (**tekst wytłuszczony**, kursywa, podkreślenie, KAPITALIKI, WERSALIKI, podwójne oznaczenie np. **wytłuszczenie i kursywa**, choć jest to błędem typograficznym) mają na celu zaznaczenie wyrażen bliskoznacznych, synonimów, paralelizmów antyetycznych oraz wyrażen tożsamyh, by graficznie zobrazować zachodzące powiązania w tekście biblijnym (redakcja).

²⁰ Por. R. MEYNET, *Il Vangelo secondo Luca. Analisi retorica*, Bologna 2003, s. 791.

²¹ Fragment jest pierwszą jednostką, która może funkcjonować autonomicznie. Można ją oddzielić od pozostałych jednostek. Jest on odpowiednikiem „perykopy” stosowanej przez egzegetów. Jest zwartą jednostką, która stanowi minimalną całość do czytania lub recytowania. Może być utworzona z jednej lub więcej części, tworzących różne kombinacje (paralelne, spekulatywne, koncentryczne). Fragmenty tworzą jednostki wyższe nazywane „sekwencjami”. Por. R. MEYNET, *Trattato di retorica biblica*, Bologna 2008, s. 191–201.

²² Sekwencja jest jednostką wyższą od fragmentu. Składa się z jednego lub wielu fragmentów. Istnieje poziom pośredni pomiędzy fragmentem a sekwencją i nazywa się „podsekwencją”. Sekwencje tworzą jednostkę wyższą, która jest nazywana „sekcją”. Sekcje z kolei składają się na książkę. Por. R. MEYNET, *Trattato*, s. 202–204.

¹⁴ I kiedy stała się (ta) godzina, położył się i wysłannicy z nim. ¹⁵ I **powiedział do nich:** pragnieniem zapragnąłem tę Paschę zjeść z wami, zanim ja cierpieć (zacznę). ¹⁶ **Mówię bowiem wam,** że nie będę jeść jej, aż do kiedy zostanie wypełniona w królestwie Boga. ¹⁷ I przyjąwszy kielich, dzięki uczyniwszy, powiedział: Weźcie to i rozdzielcie między siebie. ¹⁸ **Mówię bowiem wam,** [że] nie będę pił od teraz z plonu winnicy, aż (kiedy) królestwo Boga przyjdzie. ¹⁹ I wzięwszy chleb, dzięki uczyniwszy połamał i dał im, mówiąc: To jest ciało me za was dające się. To czyńcie dla mojego przypomnienia. ²⁰ I kielich tak samo po (spożyciu wieczerzy) mówiąc: Ten kielich nowym przymierzem we krwi mej, za was wylewający się.

²¹ Lecz oto ręka **wydającego mnie** ze mną na stole. ²² Bo Syn wprowadzie Człowieka według ustalonego idzie, lecz biada **człowiekowi owemu**, przez którego **ZOSTAJE WYDANY**. ²³ I oni zaczęli dociekać razem do siebie, kto zatem byłby z nich (tym) to mającym robić. ²⁴ Stała się zaś i chęć do sporu w nich (o to), kto (z) nich zdaje się być większy.

²⁵ On zaś powiedział im: Królowie narodów panują (nad) nimi i władzę sprawujący ich dobroczyńcami są nazywani. ²⁶ Wy zaś nie tak, ale większy wśród was niech się stanie, jak młodszy, i dowodzący jak służący. ²⁷ Kto bowiem większy, leżący (przy stole) czy służący? Czy nie leżący? Ja zaś w środku was jestem jak służący. ²⁸ Wy zaś jesteście (tymi), (którzy wytrwali) ze mną w doświadczeniach mych. ²⁹ I ja ustanawiam wam, jako ustanowił mi Ojciec mój, królestwo, ³⁰ aby jedliście i piliście przy stole mym w królestwie mym i (aby) siedliście na tronach, dwanaście plemion sądzący Izraela.

³¹ **Szymonie, Szymonie,** oto Szatan zaczął domagać się (by) was przesiać jak zboże. ³² Ja zaś poprosiłem co do ciebie, aby nie ustała wiara twa. I ty kiedyś zawróciwszy, utwierdź braci twych. ³³ On zaś powiedział mu: Panie, z tobą gotowy jestem i do strażnicy i na śmierć iść. ³⁴ On zaś powiedział: Mówię ci, **Piotrze,** nie (zapieje) dzisiaj kogut, aż trzykroć mnie **WYPRZESZ SIĘ** znać.

³⁵ **I powiedział im:** Kiedy wysłałem was bez trzosa, i torby, i sandałów, czy czegoś zabrakło wam? Oni zaś powiedzieli: Niczego. ³⁶ **Powiedział zaś im:** Ale teraz mający trzos niech zabierze, podobnie i torbę, i- niemający niech sprzeda płaszcz jego i niech kupi miecz. ³⁷ **Mówię bowiem wam,** że to napisane ma dokonać się co do mnie: I ze złoczyńcami zaliczony został. I bowiem (to) o mnie koniec ma. ³⁸ Oni zaś powiedzieli: Panie, oto miecze tu dwa. **On zaś powiedział im:** wystarczające jest.

śmierć, ale daje Apostołom Eucharystię, pokarm, dzięki któremu Kościół będzie żyć. Fragment ten odpowiada ostatniemu, obejmującemu ww. 35-38. Dlatego też będzie to jednostka A'. Jezus mówi tu o rozpoczynającej się Jego męce, ale również o sytuacji Kościoła po Jego śmierci. Wyrażeniami skrajnymi, tworzącymi ramy sekwencji, są występujące w tych fragmentach: „powiedział do nich” w w. 14 i „On zaś powiedział im” w w. 38. Obie jednostki łączy również wyrażenie: „Mówię bowiem wam”. Fragment drugi to ww. 21-24. Odpowiada on jednostce 4., która obejmuje ww. 31-34. Ów paralelizm można oznaczyć, nazywając je kolejno: B i B'. Elementy łączące oba fragmenty dotyczą osób tam występujących oraz czynności z nimi związanych. W jednostce B jest to Judasz, który, choć nienazwany z imienia, jest osobą, przez którą Jezus „zostaje wydany”. W tekście paralelnym występuje natomiast Szymon Piotr, który „wyprze się” Pana. Centrum obejmuje ww. 25-30. Zawiera ono mowę Jezusa dotyczącą służby. Fragment ten będzie można nazywać C. Skondensowany schemat sekwencji przedstawia się następująco:

A	Pascha Jezusa	14-20		
	B	Zapowiedź zdrady Judasza	21-24	
		C	Mowa Jezusa o służbie	25-30
	B'	Zapowiedź zdrady Szymona Piotra	31-34	
A'	Miecze Apostołów	35-38		

Pierwsze wstępne badanie (jego wyniki nie zostały zamieszczone w artykule, aby nie wprowadzać w błąd czytelnika) pokazało, że w. 24 będzie należał do fragmentu centralnego, nie zaś, jak widać w tabeli powyżej, do drugiego. „Analiza z góry” bowiem wykazała, że pod względem leksykalnym werset ten koreluje ze słownictwem jednostki 3. Dopiero szczegółowe badanie pokazało, że w. 24 ściśle łączy się z w. 23, czego nie dowiodła analiza odgórna. Fakt ten potwierdza, że nie wystarczy poprzestać jedynie na delimitacji tekstu i spojrzeniu z góry, ale konieczne jest także „badanie od dołu”.

Dalsza część tego punktu będzie gruntowną „analizą oddolną” poszczególnych fragmentów sekwencji. Celem takiej analizy jest określenie relacji, jakie występują wewnątrz oraz pomiędzy nimi i znalezienie argumentów, by udowodnić zasugerowaną figurę kompozycji. Pomoże to w opisie i interpretacji opisywanego tekstu, a ostatecznie pozwoli na wprowadzenie wniosków teologicznych.

1.2. Segmentacja

1.2.1. Fragment pierwszy (Łk 22,14-20)

Pierwszy fragment przysporzył najwięcej problemów w ustaleniu jego kompozycji. Tak jak polscy redaktorzy używają różnych podziałów opisywanej sekwencji, podobnie egzegeci nie są zgodni co do struktury poszczególnych fragmentów. Pewne jest, że składa się on z 4 jednostek, które są kolejnymi mowami Jezusa poprzedzonymi narracją. Jednostki te można jednak poukładać w różnych relacjach do siebie nawzajem. F. Mickiewicz proponuje następujące rozwiązanie: „Po krótkim wstępie (w. 14) Łukasz najpierw przedstawia niektóre słowa i gesty związane ze spożywaną przez Jezusa i Jego uczniów ucztą paschalną (ww. 15-18), która staje się bezpośrednim tłem wypowiedzi na temat mającego nadejść królestwa Bożego (ww. 16 i 18), potem zaś przekazuje dwa istotne zadania, które tradycja przechowała w pamięci jako ustanowienie Eucharystii (ww. 19-20). Tak więc strukturę tej perykopy można przedstawić następujący sposób:

- 1) Wstęp: zajęcie miejsca za stołem (22,14).
- 2) Uczta paschalna Jezusa z uczniami (22,15-18):
 - c) słowa Jezusa o pragnieniu spożywania Paschy z uczniami (ww. 15-16);
 - d) błogosławieństwo kielicha otwierającego ucztę paschalną (ww. 17-18).
- 5) Ustanowienie Eucharystii (22,19-20):
 - f) przeistoczenie chleba (w. 19);
 - g) przeistoczenie wina (w. 20)²³.

Jest to pewna propozycja i niemal w całości (poza wstępem) pokrywa się ona ze schematem na następnej stronie.

Opisywany fragment może się składać z 2 części²⁴: ww. 14-18 i 19-20. Każda część złożona byłaby z 2 urywków²⁵. Taka budowa pozwala nam dostrzec mocną symetrię zachodzącą pomiędzy 2 częściami. Możemy zauważyć, że w 1. części w 1. urywku jest mowa o jedzeniu, natomiast w 2. – o picciu. Ten sam porządek powtarza się w 2. części. Co więcej, w 1. części w. 16 jest niemalże identyczny z w. 18, a w 2. części w. 19def jest paralelny do w. 20bc. Pierwsza część mówi o wieczerzy paschalnej, a druga o ustanowieniu Eucharystii.

²³ F. MICKIEWICZ, *Ewangelia według świętego Łukasza. Rozdziały 12–24* (Nowy Komentarz Biblijny, t. III, cz. 2), Częstochowa 2012, s. 434–435.

²⁴ Część należy do poziomu niższego, niesamodzielnego. Jest utworzona z dwóch lub trzech urywków, ale nie więcej niż trzech. Por. R. MEYNET, *Trattato*, s. 182–191.

²⁵ Urywek zawiera jeden, dwa lub trzy segmenty, ale nie więcej niż trzy. Może być utworzony z segmentów jedno-, dwu- lub trójczłonowych. Relacje pomiędzy segmentami w ramach danego urywku mogą być różnego typu (ABC; AA'B; ABB'; ABA'). Por. R. MEYNET, *Trattato*, s. 164–181.

:: ¹⁴ I kiedy	stała się	(ta) godzina,
:: położył się	i wysłannicy	z nim.
:: ¹⁵ I powiedział	do nich:	
= pragnieniem	zapraǳiałem	
= tę PASCHE	<i>zjeść</i>	z wami,
= zanim	<u>ja cierpieć (zaczną).</u>	
: ¹⁶ Mówię	bowiem	wam,
-- że	<i>nie będę jeść</i>	jej,
-- aż do kiedy	zostanie wypełniona	w <i>królestwie Boga.</i>

¹⁷ + I przyjąwszy	<u>KIELICH</u>	dzięki uczyniwszy
+ powiedział:		
+ Włżeię	to	
+ i rozdzielcie	między	siebie.
: ¹⁸ Mówię	bowiem	wam,
-- [że]	<i>nie będę pił</i>	od teraz z plonu winnicy,
-- aż (kiedy)	<i>królestwo Boga</i>	przyjdzie.

+ ¹⁹ I wzięwszy	<u>CHLEB</u>	dzięki uczyniwszy
+ połamał		
+ i dał	im	mówiąc:
= To jest	ciało me	
= za was	dające się.	
= To czynicie	dla mojego	przypomnienia.

+ ²⁰ I KIELICH	tak_samo	po (spożyciu_wieczery) mówiąc:
= Ten KIELICH	NOWYM PRZYMIERZEM	
= za was	wylewający się	<u>we krwi mej,</u>

Inną propozycją jest oddzielenie 4 kolejnych mów Jezusa, które wprowadza narracja. W ten sposób uzyskalibyśmy 4 części: 14-16, 17-18, 19, 20, które razem tworzyłyby fragment. Wówczas schemat przedstawiałby się następująco (na sąsiedniej stronie).

To, co przemawia za taką konstrukcją tekstu, to na pewno fakt, że w każdej części znajdują się elementy konstrukcyjne z częścią następującą. Tak 1. część łączy się z 2. poprzez ww. 16 i 18, które są niemalże odbiciem lustrzanym. Część 2. łączy się z 3. przez ww. 17 i 19abc, które zawierają motyw dziękczynienia, wskazują na czynności Jezusa, a także mówią o dwóch przykazaniach skierowanych do uczniów. Część 3. i 4. są podobne przez słowa ustanowienia znajdujące się w ww. 19def i 20bc.

:: ¹⁴ I kiedy	stała się	(ta) godzina,
:: położył się	i wysłannicy	z nim.
:: ¹⁵ I powiedział	do nich:	
= pragnieniem	zapraǳnąłem	
= tę PASCHĘ	<i>zjeść</i>	z wami,
= zanim	<u>ja cierpieć (zacznę).</u>	
: ¹⁶ Mówię	bowiem	wam,
-- że	<i>nie będę jeść</i>	jej,
-- aż do kiedy	zostanie wypełniona	w <i>królestwie Boga.</i>

¹⁷ + I przyjąwszy	KIELICH	dzięki uczyniwszy
+ powiedział:		
+ Wężeię	to	
+ i rozdzielcie	między	siebie.
: ¹⁸ Mówię	bowiem	wam,
-- [że]	<i>nie będę pił</i>	od teraz z plonu winnicy,
-- aż (kiedy)	<i>królestwo Boga</i>	przyjdzie.

+ ¹⁹ I wzięwszy	CHLEB	dzięki uczyniwszy
+ połamał		
+ i dał	im	mówiąc:
= To jest	ciało me	
= za was	dające się.	
= To czyńcie	dla mojego	przypomnienia.

+ ²⁰ I KIELICH	tak samo	po (spożyciu wieczerzy)	mówiąc:
= Ten KIELICH	NOWYM PRZYMERZEM	<u>we krwi mej.</u>	
= za was	wylewający się		

Mamy tu do czynienia z fragmentem, na który składają się 2 części. 1. część złożona jest z 1 urywku, natomiast 2. część stanowią 3 urywki. Wyrażeniami skrajnymi²⁶, wydzielającymi tę jednostkę, są: „ja cierpieć zacząć” (w. 15d) i „we krwi mej” (w. 20b), a także „Paschę” (w. 15c) i „Nowym Przymierzem” (w. 20b).

Pierwsza część jest wprowadzeniem. Jezus mówi o pragnieniu spożycia Paschy z uczniami, sama jednak czynność spożywania następuje wraz z w. 17. Urywek ten składa się z 3 segmentów²⁷ trójczłonowych²⁸. Pierwszy segment jest narracją wprowadzającą

²⁶ Są to wyrazy lub wyrażenia identyczne bądź podobne, które wyznaczają krańce jednostki tekstowej; inkluzja w tradycyjnej egzegezie. Por. http://www.retoricabiblicaesemita.org/Terminologia/140913_terminologia_pl.pdf (17.10.2016).

²⁷ Segment zawiera jeden, dwa lub trzy człony. Można mówić o segmencie „jednoczłonowym”, „dwuczłonowym” lub „trójczłonowym”. Relacje pomiędzy członami jakiegoś segmentu trójczłonowego mogą być różnego typu (ABC; AA'B; ABB'; ABA'). Por. R. MEYNET, *Trattato*, s. 146–163.

²⁸ Człon jest syntagmą, czyli obejmuje grupę „wyrazów” połączonych między sobą ścisłymi relacjami składniowymi. Jest najmniejszą jednostką retoryczną. W pewnych przypadkach może zawierać nawet tylko jeden wyraz. Por. R. MEYNET, *Trattato*, s. 132–146.

do mowy Jezusa. Segmenty 2. i 3. posiadają kilka elementów wspólnych. W centrum każdego z tych segmentów znajduje się wyrażenie związane z jedzeniem: „zjeść” (w. 15c) i „nie będę jeść” (w. 16b). W ostatnich członach tych segmentów są 2 określenia związane z następstwem czasu: „zanim” (w. 15d) i „aż do kiedy” (w. 16c). Ponadto segmenty te łączy zaimek „z wami” i „wam”. Wyrazy skrajne tej części znajdują się w w. 15a („powiedział”) i w. 16a („mówię”) i określają tą samą czynność mowy.

Po wprowadzeniu, jakie zawierała część 1. opisywanego fragmentu, następują czynności związane ze spożywaniem Paschy. Część ta zawiera 3 urywki. Każdy z nich rozpoczyna się narracją, po której ma miejsce mowa Jezusa. Pierwszy urywek jest zbudowany z 3 segmentów: 2 dwuczłonowych i trójczłonowego. Wyrazami skrajnymi tego urywku są czasowniki: „powiedział” (w. 17b) i „mówię” (w. 18a). Drugi urywek składa się z 2 segmentów trójczłonowych, natomiast trzeci – z segmentu jednoczłonowego i dwuczłonowego. Niezwykle ciekawe jest to, że urywek centralny tej części łączy się z urywkiem 1. poprzez pierwszy segment (w. 19abc), w którym można dostrzec niemal powtórzenie czynności z w. 17. Z urywkiem ostatnim łączy się natomiast poprzez drugi segment (19def), którego odbicie jest obecne w w. 20bc. W pierwszych członach 1. i 2. urywku znajdujemy wyrażenia początkowe²⁹: „dzięki uczyniwszy”, a w pierwszych segmentach wszystkich 3 urywków wyrazy początkowe: „powiedział” (w. 17b) i „mówiąc” (w. 19c.20a). Ponadto pojawiają się tu również wyrazy skrajne części, a jest nim występujący w w. 17a i w. 20ab „kielich”.

Tematem przewodnim tego fragmentu jest Pascha. Gdy nadeszła godzina, Jezus wraz z uczniami znajdowali się w Wieczerniku, gdzie została przygotowana dla nich wieczerza. Była to zarówno pora, kiedy Żydzi gromadzili się wraz z najbliższymi, aby upamiętnić wydarzenie wyzwolenia spod jarzma Egipcjan, jak również godzina wyznaczona przez Boga, w której zaczyna się panowanie ciemności i cierpienie Jezusa. Wieczerza paschalna będzie więc ostatnim wspólnie spożytym posiłkiem. Nauczyciel wraz z tymi, których sam powołał, zajęli miejsce przy stole. Wyznając, że oczekiwał tej chwili z głębokim pragnieniem, jednocześnie zapowiada swe cierpienie i śmierć. W swoim wstępnym przemówieniu Jezus zaznacza, że nie będzie jadł Paschy, aż zostanie wypełniona w królestwie Boga. Przytacza tu obraz dobrze znany uczniom, do którego wielokrotnie nawiązywał w swoim nauczaniu, ale również bliski każdemu Żydowi, który utożsamiał królowanie Boga z ucztą eschatologiczną. Po tych słowach nastąpiła wieczerza paschalna.

Na poziomie segmentacji tekstu problem stanowią tu 2 kielichy, które pojawiają się w w. 17 i w. 20, i tylko ewangelista Łukasz pisze o nich w swoim przekazie. Zaproponowana struktura wskazuje, iż oba kielichy należą do właściwej uczy, co wykazuje podobieństwo do ceremonii paschalnej, w której pierwszy kielich otwierał uroczystość. Zostanie o tym wspomniane jeszcze w 2. punkcie artykułu, gdy będzie opisywany

²⁹ Są to wyrazy lub wyrażenia identyczne bądź podobne, które wyznaczają początek symetrycznych jednostek tekstowych; anafora w retoryce klasycznej. Por. http://www.retoricabiblicaesemitica.org/Terminologia/140913_terminologia_pl.pdf (17.10.2016).

kontekst biblijny i interpretacja. Zanim Jezus podał kielich uczniom, odmówił błogosławieństwo. Tym samym oznajmił uczniom, że nie będzie pił z plonu winnicy, aż nadejdzie królestwo Boga, wyrażając oczekiwanie jego nadejścia. W. 19 przedstawia pewien ryt – Jezus wziął chleb, odmówił dziękczynienie, połamał i dawał uczniom. W. 20 informuje, że po wieczerzy nastąpiła konsekracja wina. Jezus mówi o kielichu, który jest nowym przymierzem w Jego krwi. Analiza poszczególnych czasowników, która zostanie dokonana w punkcie 2., pokaże, że ofiara Jezusa składana za ludzkość w chwili ustanowienia Eucharystii już się rozpoczęła.

1.2.2. Fragment drugi (Łk 22,21-24)

W tym fragmencie problematyczny jest w. 24. F. Mickiewicz wyznacza tę jednostkę, nie włączając do niej w. 24. Jego propozycja przedstawia się następująco: „1) wypowiedź Jezusa o zdradzie (ww. 21-22), 2) reakcja apostołów: dociekania, kto jest zdrajcą (w. 23)”³⁰. W. 24 włącza on do kolejnej jednostki literackiej. Uzasadnia to faktem, że spór uczniów, o którym mowa w w. 24, jest punktem wyjścia pouczeń danych uczniom w kolejnych wersach. Badanie wykazuje jednak, że na poziomie struktury tekstu werset ten łączy się ściśle z poprzedzającym go w. 23, co ilustruje poniższy schemat.

Fragment 2. jest małą jednostką, składającą się tylko z jednej części. Badanie wykazało, że obejmuje wersety od 21 do 24 i jest złożony z dwóch urywków. Pierwszy urywek to ww. 21-22 i składa się on z 3 segmentów dwuczłonowych, natomiast drugi urywek obejmuje ww. 23-24 i jest zbudowany z 2 segmentów dwuczłonowych. Schemat opisywanej jednostki przedstawia się następująco:

²¹ LECZ ze <i>mną</i>	oto ręka na stole.	wydającego	<i>mnie</i>
²² Bo Syn według	wprawdzie ustalonego	<u>Człowieka</u> idzie,	
LECZ przez którego	biada <u>zostaje wydany.</u>	<u>człowiekowi</u>	owemu,

²³ I oni KTO zatem	zaczęli dociekać razem byłby z <i>nich</i> (tym)	do siebie, <u>to mającym robić.</u>	
²⁴ Stała się zaś KTO (z) <i>nich</i>	i chęć do sporu zdaje się	w <i>nich</i> (o to), być większy.	

Podział opisywanych wersetów na 2 urywki wydaje się oczywisty. Pierwszy urywek to słowa Jezusa. Jest to kontynuacja mowy rozpoczętej w części poprzedniej, jednak tutaj zmienia się temat i ton wypowiedzi. Bezpośrednio po słowach ustanowienia

³⁰ F. MICKIEWICZ, *Ewangelia według świętego Łukasza*, s. 453.

Eucharystii Łukasz umieszcza zapowiedź zdrady. W drugim urywku zawarta jest narracja.

Wyrazem skrajnym pierwszego urywku jest spójnik „lecz” występujący w ww. 21a oraz 22c. Widać również w opisywanej jednostce wyrażenia skrajne: „wydającego” w w. 21a oraz „wydany” w w. 22d. Pierwszy segment dwuczłonowy wyznaczają zaimki „mnie” i „mną”. Segment 2. i 3. łączy powtarzający się rzeczownik „człowieka”/„człowiekowi”. Segment 1. i 2. posiada ten sam podmiot – ów człowiek z segmentu 3. to ten sam, który Jezusa wyda. Opisany urywek zawiera zapowiedź zdrady, która ma nastąpić. Apostołowie nie dowiedzieli się jednak od Mistrza, kto Go zdradzi. Jezus wskazał jedynie, że zdrajca zasiada razem z Nim do wieczerzy, a więc znajduje się w gronie Jego najbliższych przyjaciół, należy do wspólnoty. Skoro z ust Jezusa nie padło imię tego, który Go wyda, uczniowie zaczęli zastanawiać się, kto z nich okaże się zdrajcą. Dowiadujemy się o tym z w. 23.

W. 24 był dość problematyczny. Jednak konstrukcja 2. urywku wskazuje, że z pewnością werset ten należy do części 2., nie zaś 3., jak początkowo można by sądzić. Ww. 23 i 24 są bowiem dość paralelne leksykalnie. Oba segmenty, niczym w odbiciu lustrzanym, łączy spójnik „i” występujący w 1. członie oraz pytajnik „kto” i wyrażenie „z nich” w 2. członie. Sięgając po różne inne propozycje³¹ można zauważyć, że egzegeci traktowali w.24 jako wprowadzenie do kolejnej jednostki literackiej, opierając swe racje o delimitację tekstu na poziomie leksykalnym, nie zaś strukturalnym. Werset ten zawiera informację, że pomiędzy uczniami zaistniał spór o to, kto z nich jest większy.

Oba urywki części 2. łączy czynność wydania Jezusa, określona przez imiesłowy czasu teraźniejszego niedokonanego w stronie czynnej: „wydającego mnie” w 1. urywku, a także „to mającym robić” w 2. urywku. Jak wynika ze wstępnych badań, których rezultaty zostaną przedstawione w następnych podpunktach, część ta, która pełni funkcję fragmentu, jest paralelna do jednostki 4., która posiada niemal identyczną budowę.

1.2.3. Fragment trzeci (Łk 22,25-30)

Wśród tłumaczy Pisma Świętego nie ma wątpliwości, że jednostka literacka zawierająca odpowiedź Jezusa na zaistniały wśród uczniów spór zaczyna się w w. 24. Większość z nich zgadza się co do tego, że jej koniec następuje w w. 30³². „Biblia Jerozolimską” dodatkowo rozбивa ten fragment na 2 mniejsze³³. Jednak analiza retoryczna daje nową propozycję podziału tej jednostki. Badanie wykazało, że jest ona fragmentem, na który składa się tylko 1 część i obejmuje ww. 25-30. Jest zbudowana z 3 urywków o budo-

³¹ Por. E. DĄBROWSKI, F. GRYGLEWICZ, *Ewangelia według św. Łukasza. Wstęp – przekład z oryginału – komentarz*, Poznań 2007, s. 327–328.

³² Por. *Pismo Święte Nowego Testamentu w przekładzie z języka greckiego*, wyd. V, A. JANKOWSKI (red.), Poznań 2009, s. 108, lub: *Pismo Święte. Stary i Nowy Testament w przekładzie z języków oryginalnych*, M. PETER, M. WOLNIEWICZ (red.), wyd. I, Poznań 2005, s. 1509.

³³ Por. *Pismo Święte Starego i Nowego Testamentu w przekładzie z języków oryginalnych (Biblia Jerozolimską)*, ZESPÓŁ BIBLIŚTÓW POLSKICH (red.), wyd. I, Poznań 2006, s. 1461.

²⁵ <u>On zaś</u>	powiedział	im:	
+ KRÓLOWIE + i WŁADZĘ SPRAWUJĄCY	narodów ich	panują dobroczyńcami	(nad)_nimi są_nazywani.
-- ²⁶ <u>Wy zaś</u>	nie	tak,	
: ale WIĘKSZY : i DOWODZĄCY	wśród was	niech się stanie	jak MŁODSZY jak SŁUŻĄCY

* ²⁷ Kto = <i>leżący_(przy stole)</i> czy * Czy_nie	bowiem <i>leżący?</i>	WIĘKSZY, SŁUŻĄCY?	
= <u>Ja zaś</u>	w środku was	jestem	jak SŁUŻĄCY.

-- ²⁸ <u>Wy zaś</u> jesteście	(tymi), (którzy_wytrwali) ze mną	w doświadczeniach	mych.
: ²⁹ I_ jak ja	ustanawiam ustanowił	wam, mi	Ojciec mój, KRÓLESTWO,
+ ³⁰ aby jedliście i piliście + i_(aby) siedliście	przy stole na tronach,	mym dwanaście plemion	w KRÓLESTWIE SĄDZĄCY mym Izraela.

wie koncentrycznej, które poprzedza człon wprowadzający (w. 25a). Nawiązuje w swej treści do w. 24, który stanowi swoistego rodzaju uzasadnienie mowy Jezusa. Schemat fragmentu można przedstawić zatem następująco:

Pierwszy urywek jest zbudowany z 3 segmentów: dwuczłonowego, jednoczłonowego i dwuczłonowego. Pierwszy segment dwuczłonowy jest paralelizmem synonimicznym³⁴, „królowie” i „władzę sprawujący” należą bowiem do tej samej grupy semantycznej. Tym samym stanowią one wyrazy łączące³⁵ oba człony, tworząc z nich 1 spójny segment. Drugi segment jest osią symetrii pomiędzy segmentami opisywanego urywku. Jest to negacja: „wy zaś nie tak”. Odnosząc nas do 1. segmentu, wprowadza ona w segment 2., który składa się z 2 członów tworzących paralelizm synonimiczny. „Większy” i „dowodzący” to te same osoby. Są to wyrazy skrajne tego segmentu. Dodatkowo budowę segmentu wzmacniają wyrażenia skrajne: „jak młodszy” i „jak służący”. A zatem w tym urywku jest bardzo wyraźna konstrukcja ABA’.

Urywek ten jest zbudowany z paralelizmów, które są sobie przeciwstawione. Ci, którzy są królami i panują, to ci sami, którzy sprawują władzę i są nazywani przez pod-

³⁴ Paralelizm synonimiczny polega na powtórzeniu tego samego pojęcia lub idei w inny sposób. Por. J. CZERSKI, *Hebrajska retoryka biblijna*, w: K. ZIAJA (red.), *Izrael i Biblia hebrajska w Nowym Testamencie* (Sympozja 53), Opole 2003.

³⁵ Są to wyrazy bądź wyrażenia identyczne lub podobne, które wyznaczają koniec jednej i początek drugiej, symetrycznej do niej jednostki tekstowej. W tradycyjnej egzegezie są nazywane słowami spinającymi. Por. http://www.retoricabiblicaesemitica.org/Terminologia/140913_terminologia_pl.pdf (21.10.2016).

danych dobroczyńcami. Jest to obraz stosunków, jakie panują w świecie polityki, gdzie lud jest poddany panowaniu władcy, który pełni rolę przywódcy. Jezus w swej mowie do uczniów nie krytykuje władzy politycznej, nie ocenia jej ani nie neguje, ale stwierdza, że we wspólnocie uczniów powinno być inaczej niż w stosunkach panujących w świecie. Większy, czyli ten najważniejszy, ma stać się jak młodszy, a dowodzący, przełożony wspólnoty, jak ten, który usługuje.

Drugi urywek składa się z segmentu trójczłonowego oraz segmentu jednoczłonowego. Pierwszy segment stanowią 2 pytania retoryczne, co jest charakterystyczne dla semickiego sposobu mówienia. Wyrazy łączące 1. i 2. człon to „większy” i „służący”, które są przeciwieństwami, natomiast 2. i 3. człon łączy wyraz „leżący”. Drugi segment zawiera odpowiedź Jezusa. W obu segmentach występuje ten sam wyraz: „służący”. Urywek ten stanowi centrum opisywanej części. Odnosi się on zarówno do 1., jak i do 3. urywku, o czym jeszcze będzie mowa.

Trzeci urywek składa się z 3 segmentów: jednoczłonowego i 2 dwuczłonowych. Segment jednoczłonowy jest spójnym zdaniem. Drugi segment dwuczłonowy łączy wyrazy „ustanawiam” i „ustanowił”, natomiast trzeci segment – wyrazy „królestwie” i „sądzący”, jako należące do tej samej grupy semantycznej. Segment 2. i 3. łączy wyraz „królestwo”, „królestwie”. Wyrazami skrajnymi tego urywku są zaimki „mych” i „mym”. W 1. segmencie Jezus zaświadcza, że uczniowie są tymi, którzy wytrwali z Nim w Jego doświadczeniach. Dalej dowiemy się, że nagrodą za pozostanie wiernym Jezusowi jest obiecane Królestwo. W 2. segmencie Jezus przekazuje uczniom dziedzictwo, jakie otrzymał od Ojca, a którym jest Królestwo. Użyty tu rzeczownik βασιλειαν, który oznacza „królestwo”, występuje w tym miejscu bez rodzajnika, co bardziej niż na królestwo w sensie terytorialnym wskazuje na władzę królowania. 3. segment wyjaśnia, na czym będzie polegał udział w tym Królestwie.

Całą część spaja spójnik łączący współrzędnie „zaś” oraz spójnik łączący podrzędnie „jak”/„jako”, które występują we wszystkich 3 urywkach. Poprzez wyrażenie „wy zaś” łączy się 1. i 3. urywek, w których Jezus tłumaczy uczniom, że ich wspólnota ma funkcjonować inaczej niż wspólnoty w świecie. „Wy zaś nie tak” z w. 26a odpowiada „wy zaś jesteście tymi, którzy wytrwali ze Mną w doświadczeniach mych” z w. 28. Urywek centralny skupia jak w soczewce całą część, gdyż znajduje w nim odbicie zarówno urywek 1., jak i 3. „Leżący przy stole” (w. 27) to są ci „królowie”, „władzę sprawujący”, „więksi” i „dowodzący” z pierwszego urywku (ww. 25bc-26), natomiast „służący” to ci, którzy zostali im przeciwstawieni, postawieni jako przykład, to oni tworzyć mają wspólnotę braterstwa. Tacy właśnie mają być uczniowie Jezusa, którzy odziedziczą Królestwo, ale nie to rozumiane w kategoriach ziemskich, lecz mieszczące się w Bożej logice, innej od świata. O tym jest mowa w urywku trzecim. W centrum znajduje się przykład samego Nauczyciela: „ja zaś”, jako Tego, który będąc „leżącym przy stole”, służy. Wyrazy skrajne opisywanej części („królowie” i „królestwo”, „władzę sprawujący” i „sądzący”) wskazują na odwrócenie logiki. Światu zostaje przeciwstawiona rzeczywistość niebieska. Życie wierzących musi wyglądać

inaczej. W Królestwie Niebieskim to oni będą tymi, którzy leżą przy stole, którzy będą sędzić dwanaście plemion Izraela, to oni będą „władzę sprawującymi”. Tak więc całościowy strukturalny wydźwięk tej części stanowi schemat ABA’.

1.2.4. Fragment czwarty (Łk 22,31-34)

Czwarta jednostka sekwencji w większości polskich przekładach Pisma Świętego obejmuje ww. 31-34. Np. Pismo Święte „paulistów” ujmując te wersety razem, nazywa jednostkę *Zapowiedzią zaparcia się Piotra*³⁶, a „Biblia Warszawsko-Praska”, podkreślając aspekt pozytywny – *Obietnicą daną Piotrowi*³⁷. „Biblia Tysiąclecia” łączy oba aspekty i nadaje tej jednostce tytuł: *Obietnica dana Piotrowi i zapowiedź jego upadku*³⁸, podobnie jak „Biblia Jerozolimska” (*Zapowiedź powrotu i zaparcia się Piotra*)³⁹. Natomiast w „Biblii Poznańskiej” ta część jest obszerniejsza i obejmuje ww. 31-38, nadając jej tytuł: *Łosy Piotra i uczniów*⁴⁰.

W ujęciu retorycznym, jak w większości propozycjach, mamy do czynienia z fragmentem, który rozpoczyna się w w. 31 i kończy w w. 34. Składają się na niego 2 urywki trójsegmentowe. Fragment ten jest paralelny do opisanego już fragmentu drugiego. Łączy je przede wszystkim fakt zapowiedzi zdrady, ale również, jak się jeszcze okaże, bardzo podobna budowa. Oto schemat opisywanej części:

+ ³¹ Szymonie, Szymonie, oto <i>zaczął domagać się</i> (by)_was	<u>Szatan</u> przesiać	jak zboże.
+ ³² Ja zaś aby I ty utwierdź	<i>poprosilem</i> <u>nie ustala</u> kiedyś braci	co_do ciebie, <u>wiara</u> zawróciwszy tych.

+ ³³ On zaś <u>Panie,</u> i do strażnicy	<i>powiedział</i> z tobą i na śmierć	mu: gotowy iść. jestem
+ ³⁴ On zaś <i>Mówię ci, Piotrze,</i> aż trzykroć	<i>powiedział:</i> nie (zapieje) mnie	dzisiaj <u>wyprzesz się</u> kogut, znać.

³⁶ Por. *Pismo Święte Starego i Nowego Testamentu*, T. BRZEGOWY, A. COLACRAI, J. ŁACH (red.), s. 2471.

³⁷ Por. *Pismo Święte Starego i Nowego Testamentu (Biblia Warszawsko-Praska)*, s. 2045.

³⁸ Por. *Pismo Święte Nowego Testamentu w przekładzie z języka greckiego*, s. 108.

³⁹ Por. *Pismo Święte Starego i Nowego Testamentu w przekładzie z języków oryginalnych (Biblia Jerozolimska)*, s. 1461.

⁴⁰ Por. *Pismo Święte. Stary i Nowy Testament w przekładzie z języków oryginalnych*, M. PETER, M. WOLNIEWICZ (red.), s. 1510.

Pierwszy urywek składa się z 3 segmentów dwuczłonowych. 1. i 2. segment łączą się poprzez czasowniki: „zaczął domagać się” i „poprosiłem”, które wyrażają czynność związaną ze zmysłem mowy. Są to czasowniki, które dotyczą pewnej relacji, jaka zachodzi pomiędzy podmiotem działania a przedmiotem. 2. i 3. segment łączy zaimek „twa”/ „twych”. W tych 3 segmentach możemy dostrzec pewną stopniowalność. W 1. mowa o Szatanie, który zaczął domagać się, aby przesiać jak zboże uczniów, wystawiając na próbę ich wiarę. W 2. widzimy Jezusa, który prosił za swojego ucznia, aby nie ustała jego wiara. W 3. segmencie podmiotem jest uczeń, który ma utwierdzać w wierze swych braci. Cały urywek jest mową Jezusa, który zwraca się do jednego z Apostołów: „Szymonie, Szymonie” w 1. segmencie, „ciebie” – w kolejnym, „ty” – w ostatnim segmencie tego urywku.

Drugi urywek posiada bardzo regularną budowę. Zawiera dialog pomiędzy Jezusem a Piotrem. Apostoł w odpowiedzi na słowa swego Mistrza zapewnia, że dla Niego jest gotów przyjąć więzienie, a nawet śmierć. Nauczyciel odpowiada na tę gotowość zapowiedzią bliskiego, trzykrotnego zaparcia się Piotra. Urywek ten składa się z dwóch segmentów trójczłonowych. Oba segmenty są do siebie bardzo podobne. Rozpoczynają się od wyrażenia: „On zaś powiedział” (ww. 33a i 34a). Są to więc wyrażenia początkowe tych segmentów. Ww. 33bc oraz 34bc zawierają odpowiedzi, które rozpoczyna rzeczownik w wołaczu: „Panie”, „Piotrze”.

Czwarty fragment opisywanej podsekwencji jest zapowiedzią zdrady Szymona Piotra. Wyrazy skrajne opisywanej jednostki znajdują się w w. 31a („Szymonie, Szymonie”) oraz w w. 34b („Piotrze”). Można dostrzec również wyrazy końcowe⁴¹, które znajdują się na końcu poszczególnych urywków. Są to określenia czasu: „kiedyś” w w. 32c oraz „dzisiaj” w w. 34b. Wyrazy początkowe, choć określają osoby, są przeciwieństwami: „Szatan” w w. 31a i „Pan” w w. 33b. W obu urywkach są też elementy wspólne: „zaś” (ww. 32a.33a.34a), czasowniki, które można umieścić w tej samej grupie semantycznej: „poprosiłem” (w. 32a), „powiedział” (ww. 33a.34a), a także wyrażenia z w. 32b: „nie ustała wiara twa” i z w. 34c: „wyprzesz się znać”, które zawierają przeciwstawne znaczenie.

1.2.5. Fragment piąty (Łk 22,35-38)

Ostatnia jednostka opisywanego tekstu jest złożona z 3 części, które są nierówne w swej budowie. Część centralna jest jakby wtrąceniem, dopowiedzeniem Jezusa, i stanowi środek całego fragmentu. Schemat jest na sąsiedniej stronie.

Pierwsza część składa się z 2 urywków. Pierwszy urywek zawiera 3 segmenty: jednoczłonowy, trójczłonowy i jednoczłonowy. Został on wyznaczony poprzez wyrazy skrajne: „powiedział” w w. 35a i „powiedzieli” w w. 35e. Jednostka ta dotyczy przeszłości,

⁴¹ Są to wyrazy bądź wyrażenia identyczne lub podobne, które wyznaczają koniec symetrycznych jednostek tekstowych. W egzegezie klasycznej jest to epifora. Por. http://www.retoricabiblicaesemitica.org/Terminologia/140913_terminologia_pl.pdf (25.10.2016).

+ ³⁵ I <u>powiedział</u>	im:		
: Kiedy	wysłałem	was	
bez trzosu ,	i torby ,	i sandałów ,	
: czy czegoś	zabrakło_wam?		
+ Oni ZAS	<u>powiedzieli</u> :	Niczego.	

:: ³⁶ <u>Powiedział</u> ZAS	im:		
: Ale teraz	mający	trzos	
niech_zabierze,	podobnie	i torbę ,	
: i	nie mający		
: niech_sprzeda	plaszcz	jego	
: i niech_kupi	MIECZ .		

³⁷ <u>Mówię</u>	bowiem	wam,	
-że	to	napisane	
- ma	dokonać_się	co_do mnie:	
-- I ze	złoczyńcami	zaliczony_został.	
- I bowiem	(to) o mnie	koniec ma.	

:: ³⁸ Oni ZAS	<u>powiedzieli</u> :		
Panie,	oto	MIECZE	tu dwa.

+ On ZAS	<u>powiedział</u>	im:	
wystarczające	jest.		

w której Jezus przypomina wyprawę misyjną, kiedy nie pozwolił uczniom zabrać nawet najpotrzebniejszych rzeczy.

W urywku 2. sytuacja zmienia się radykalnie. W. 36, tworzący ten urywek, dzieli się na 3 segmenty: jednoczłonowy, dwuczłonowy i trójczłonowy. Pierwszy segment jest zdaniem narratora. Drugi i trzeci wykazują pewne podobieństwo. „Mający” trzos i torbę „niech zabierze” (w. 36bc), „niemający” („nie_mający”) „niech sprzeda” płaszcz i „niech kupi miecz” (w. 36def). Wyrażenia te stanowią środkowe wyrazy łączące obydwa urywki⁴². Ponadto spójnik „zaś” występujący w ww. 35e oraz 36a pełni rolę wyrazów łączących obie jednostki.

Część centralna składa się z jednego urywku, który zawiera 3 segmenty: trójczłonowy i dwa jednoczłonowe. Wyrazy skrajne tej jednostki wydziela ją spośród całego fragmentu. Jest to spójnik „bowiem” występujący w w. 37a i 37e. Segment

⁴² Wyrazy centralne są to wyrazy lub wyrażenia identyczne bądź podobne, które wyznaczają środki dwóch symetrycznych jednostek tekstowych.

2. stanowi centrum tej części. Jest to cytat z Czwartej Pieśni o Słudze Pańskim⁴³. Okalają go wyrażenia z tej samej grupy znaczeniowej: „dokonać się” w w. 37c i „koniec ma” w w. 37e. W części tej Jezus odsłania przed uczniami zapowiedź dotyczącą Jego męki i śmierci.

Ostatnia część składa się z 2 urywków, a każdy z nich z 2 segmentów jednoczłonowych. Po słowach z zapowiedzi męki, uczniowie kierują swą uwagę na miecze (w. 38b), o których była już mowa w części pierwszej (w. 36f). Kolejne urywki tej części są wyznaczone przez wyrazy początkowe: „zaś” oraz „powiedzieli”/„powiedział”. Jednocześnie, co warto zauważyć, wyrazy te łączą wszystkie urywki części skrajnych, uwydatniając przy tym centrum, inne od pozostałych jednostek. Pierwszą i trzecią część łączy również wspomniany już „miecz”.

W opisywanym fragmencie, w w. 35, Jezus zwraca się do swoich uczniów z pytaniem, przypominając moment, gdy wysyłał ich w podróż misyjną, polecając nie zabierać ze sobą sakiewki, ani torby, ani sandałów (por. Łk 10,1-12). Kolejny werset informuje nas o radykalnej zmianie. Jezus udziela Apostołom wskazówek, jak mają się przygotować, a wszystkie Jego pouczenia podporządkowane są „mieczowi”. Mający trzos i torbę, mają je wziąć, a ten, kto nie ma miecza, ma sprzedać płaszcz i go nabyć. Zmianę tę wyjaśnia dalsza wypowiedź Jezusa. W Jego posłannictwie nadchodzi czas męki i odrzucenia. Mistrz mówi o tym, posługując się cytatem z Księgi Izajasza, oświadczając, że zawarte w niej proroctwo spełni się na Nim. Uczniowie odpowiadają, informując Nauczyciela, że mają dwa miecze, na co Jezus odpowiada krótko i stanowczo: „Wystarczy”, zamykając dość gwałtownie opisywaną sekwencję.

1.3. Ujęcie całościowe

Zostanie teraz podjęta próba dokonania całościowego spojrzenia na sekwencję Łk 22,14-38, by uzasadnić zaproponowaną w punkcie 1. figurę kompozycyjną. Badany tekst składa się z 5 fragmentów o budowie symetryczno-koncentrycznej: ABCB'A'. Ujęcie całościowe po przeprowadzonej segmentacji przedstawia się następująco (na sąsiedniej stronie).

Fragment A, otwierający sekwencję, dotyczy Paschy i nowego przymierza (w. 15c i w. 20b – wyrazy skrajne jednostki). Jezus wraz z uczniami chce spożyć wieczerzę paschalną, która jest wyrazem pobożności i wierności Prawu, dziękczynienia za wyzwolenie z Egiptu i upamiętnienia tego wydarzenia. Pascha odnosi nas do Starego Testamentu, gdzie Bóg zawarł z Narodem Wybranym Przymierze, które lud wielokrotnie łamał. Następnie prorocy zapowiadali zawarcie nowego przymierza, które będzie wieczne. W Wieczerniku spełnia się ta zapowiedź. Jezus ustanawia Eucharystię, która jest Nowym Przymierzem.

⁴³ Meynet wykorzystuje piąte prawo Lunda, który jako pierwszy starał się wyodrębnić prawa rządzące strukturą koncentryczną tekstu, por. R. MEYNET, *Trattato*, s. 432.

¹⁴I **KIEDY** stała się (ta) **godzina, położył się i wysłannicy** z nim. ¹⁵I powiedział do nich: pragnieniem zapragnąłem tę Paschę zjeść z wami, **zanim ja cierpieć (zacznę)**.

¹⁶Mówię bowiem wam, że nie będę **JESĆ** jej, aż **do** kiedy zostanie **wypełniona** w **królestwie Boga**.

¹⁷I przyjąwszy kielich dzięki **uczyniwszy** powiedział: Weźcie to i rozdzielcie między siebie.

¹⁸Mówię bowiem wam, [że] nie będę **PIŁ** od teraz z plonu winnicy, aż (kiedy) **królestwo Boga** przyjdzie.

¹⁹I wziąwszy chleb dzięki **uczyniwszy** połamał i dał im mówiąc: To jest ciało me za was **dające się**. To czyńcie dla mojego przypomnienia.

²⁰I kielich tak **samo** po (spożyciu **wieczery**) mówiąc: Ten kielich nowym przymierzem we krwi mej, za was **wylewający się**.

²¹ Lecz oto ręka **WYDAJĄCEGO** mnie ze mną na **stole**. ²² Bo Syn wprawdzie Człowieka według ustalonego **idzie**, lecz **biada** człowiekowi owemu, **przez którego zostaje wydany**.

²³I oni zaczęli **dociekać** razem do siebie, kto zatem byłby z nich (tym) to **mającym** robić.

²⁴Stała się zaś i **chęć do sporu** w nich (o **to**), kto (z) **nich** zdaje się być **większy**.

²⁵ On zaś powiedział im:

Królowie narodów panują (nad) **nimi** i władzę **sprawujący** ich dobroczyńcami są **nazywani**. ²⁶Wy zaś nie tak, ale **większy** wśród was niech **się** stanie jak **młodszy**, i dowodzący jak **służący**.

²⁷ Kto bowiem **większy**, **leżący** (przy **stole**) czy **służący**? Czy **nie leżący**?

Ja zaś w **środku** was jestem jak **służący**.

²⁸Wy zaś jesteście (tymi), (którzy **wytrwali**) ze mną w doświadczeniach **mych**. ²⁹I **ja** ustanawiam wam, jako ustanowił mi Ojciec mój, **królestwo**, ³⁰aby **JEDLIŚCIE** I **PILIŚCIE** przy **stole** **mym** w **królestwie** **mym** i (aby) **siedliście** na tronach, **dwanaście** plemion **sądzący** Izraela.

³¹**SZYMONIE, SZYMONIE**, oto Szatan zaczął **domagać się** (by) **was** **przesiać** jak **zboże**. ³²Ja zaś poprosiłem **co do** ciebie, aby nie ustała **wiara** **twa**. **I ty** kiedyś **zawróciwszy** **utwierdź** braci **tych**.

³³On zaś powiedział mu: Panie, z tobą **gotowy** jestem i do **strażnicy** i na **śmierć** **iść**. ³⁴On zaś powiedział: Mówię ci, **PIOTRZE**, nie (zapieje) dzisiaj **kogut**, aż **trzykroć** mnie **wyprzesz się** **znać**.

³⁵I powiedział im: **KIEDY** **wysłałem** was bez **trzosu**, i **torby**, i **sandałów**, czy **czegoś** **zabrakło** **wam**? Oni zaś powiedzieli: **Niczego**. ³⁶Powiedział zaś im: Ale teraz **mający** **trzos** niech **zabierze**, **podobnie** i **torbę**, i **nie mający** niech **sprzeda** **plaszcz** **jego** i niech **kupi** **miecz**.

³⁷Mówię bowiem wam, że to napisane ma **dokonać się co do mnie**:

I ze **złoczyńcami** **zaliczony** **został**.

I **bowiem** **(to)** **o** **mnie** **koniec** **ma**.

³⁸Oni zaś powiedzieli: Panie, oto **miecze** **tu** **dwa**.

On zaś powiedział im: **wystarczające** **jest**.

Zaproponowany podział 1. fragmentu pomaga zauważyć, że przygotowanie i pragnienie spożycia Paschy, o których mowa we wprowadzeniu (ww. 14-16), ma swą realizację w ustanowieniu Eucharystii (ww. 17-20). Nie są to więc dwa różne obrzędy. Istotne dla tego fragmentu są również wyrażenia skrajne: „ja cierpieć zacznę” (w. 15d) oraz „we krwi mej” (w. 20b). Wyrażenia o identycznym znaczeniu pojawiają się bowiem we fragmencie paralelnym (A’): „ma dokonać się” (w. 37c) oraz „koniec ma” (w. 37e).

Wskazują one na tematykę cierpienia i czas zbliżającej się męki Chrystusa. Wzmacniają cytaty ze Starego Testamentu, znajdujący się w centrum ostatniego fragmentu, który dotyczy zapowiedzi śmierci Mesjasza. W tej jednostce wszystko wydaje się toczyć wokół 2 mieczy. Najpierw Jezus każde sprzedać nawet to, co konieczne, aby je nabyć, a następnie uczniowie informują, że mają 2 miecze. Interesujące, że w części paralelnej pojawiły się 2 kielichy. Ponadto oba fragmenty łączą określenia czasu: „kiedy” (w. 14a i w. 35b) oraz wyrazy pochodzące od tego samego rdzenia: „wysłańczy” (w. 14b) i „wysłałem” (w. 35b).

W 1. fragmencie była mowa o tym, że Jezus wydaje się za nas, w kolejnym możemy zauważyć, że Nauczyciel zostanie wydany przez jednego z uczniów. Motyw wydania łączy oba fragmenty, ale mocniejsze połączenia występują pomiędzy częścią 2. (B) i 4. (B'). Obie jednostki mają niemal identyczną budowę. Jezus zapowiada w nich o mających nastąpić zdradach: a) Judasz, który nie jest tu wymieniony z imienia, wyda Mistrza (w. 22d); b) Piotr trzykrotnie się Go wyprze (w. 34c). Choć obaj dokonają zdrady, ich losy będą zupełnie różne. Zapowiedzi ich przyszłości znajdują się w centrum opisywanych fragmentów. Judasza czekają przykre konsekwencje wydania Jezusa, ponieważ: „biada człowiekowi owemu, przez którego zostaje wydany” (w. 22cd). Przyszłość Piotra będzie zupełnie inna: „I ty kiedyś zawróciwszy, utwierdz braci twych”.

W centrum sekwencji znajduje się mowa Jezusa o służbie, gdzie środkowym elementem jest w. 27, zawierający absolutną formułę $\epsilon\gamma\omega \epsilon\iota\mu\iota$ w wyznaniu Jezusa: „Ja zaś w środku was jestem jak służący” oraz pytania, co jest charakterystyczne dla retoryki semickiej. Urywek poprzedzający centrum mówi o logice świata, którą Jezus przeciwstawia logice Bożej. Nawiązuje on do części poprzedniej (B), mówiącej o Judaszu, który właśnie logiką świata kierował się w swoim postępowaniu. Natomiast urywek następujący, ukazujący rzeczywistość Królestwa Niebieskiego, jest powiązany z częścią kolejną (B'), w której występuje postać Piotra, tego, który przez nawrócenie wpisuje się w rzeczywistość niebieską.

Przeprowadzona segmentacja wskazała pewne linie interpretacyjne, uwypuklając to, co jest istotne w poszczególnych jednostkach, jak i całej sekwencji.

W kolejnym etapie badania opisywanego tekstu, wykorzystując wypracowany podział, będzie podjęta próba dokonania interpretacji poszczególnych fragmentów, biorąc pod uwagę ujęcie całościowe oraz ich kontekst biblijny.

2. Kontekst biblijny oraz interpretacja poszczególnych fragmentów sekwencji Łk 22,14-38

2.1. Kontekstualność głównych idei i wyrażeń

Sekwencja, która jest przedmiotem analizy, jest częścią Ewangelii według św. Łukasza. Jak zauważa ks. Janusz Czerny: „Nie można więc tego tekstu izolować od całej księgi, czy większego fragmentu, z którego został oddzielony, lecz należy zbadać, czy został on logicznie oddzielony od kontekstu wyprzedzającego i następującego po nim. Jaki jest jego kontekst szerszy (makrokontekst) i bliższy (mikrokontekst)? Kolejnym krokiem jest zbadanie, czy wydzielony tekst stanowi integralną jednostkę literacką⁴⁴. Odgraniczenia tekstu i uzasadnienia jego integralności zostało dokonane w 1. punkcie artykułu, co było konieczne dla ustalenia kompozycji tekstu. W celu dokonania interpretacji powinno się najpierw określić bardzo ogólnie kontekst bliższy i dalszy całej sekwencji, a następnie poszczególnych fragmentów.

Jednostkę 22,14-38 Ewangelii św. Łukasza F. Mickiewicz w komentarzu biblijnym przyporządkowuje do passusu dotyczącego ostatniej Paschy Jezusa z uczniami (22,1-38), który znajduje się w jednostce większej (22,1-23,56), mówiącej o drodze Jezusa na krzyż. Informacja o zbliżającym się święcie Paschy pojawia się po mowie eschatologicznej i nauczaniu w świątyni jerozolimskiej. Bezpośrednio przed wydarzeniami związanymi z wieczerzą paschalną opisany jest spisek przeciwko Jezusowi (22,1-6) oraz przygotowanie Paschy (22,7-13). Po Ostatniej Wieczerzy tekst Ewangelii przenosi czytelnika do Ogrodu Oliwnego, gdzie ma miejsce modlitwa Jezusa (22,39-46). W następnych wersach znajduje się kolejno: opis zdrady i aresztowania (22,47-54a), proces przed Sanhedrynem i Piłatem (22,54a-23,25) oraz ukrzyżowanie, śmierci i pogrzeb Jezusa (23,26-56)⁴⁵. Kontekst badanej perykopy biblijnej wskazuje, iż mamy do czynienia z tekstem dotyczącym wydarzeń związanych z Paschą Jezusa Chrystusa. Po tak ogólnym wprowadzeniu w kontekst sekwencji dobrze jest zająć się bardziej szczegółową analizą mniejszych jednostek, jakimi są fragmenty.

W tym celu dobrze jest zamienić analizę diachroniczną na synchroniczną. Dzięki temu uda się określić kontekstualność biblijną⁴⁶ poszczególnych fragmentów opisywanej sekwencji. Należy poszukiwać więc tekstów biblijnych podobnych treściowo do zagadnień, czy też wyrażeń pojawiających się w analizowanych perykopach opracowywanego tekstu. Zabieg ten ma na celu wyprowadzenie relacji pojedynczych elementów tekstu, które przeprowadzona segmentacja wskazała jako ważne, z jego odniesieniami i szerszymi kontekstami. „Takimi kręgami w egzegezie biblijnej (Ewangelii) są

⁴⁴ J. CZERNY, *Metodologia Nowego Testamentu*, Opole 2012, s. 58.

⁴⁵ Por. F. MICKIEWICZ, *Ewangelia według świętego Łukasza*, s. 415-566.

⁴⁶ Bardzo dobrze tłumaczy to Meynet, opisując zagadnienie *L'intertexto* w swoim traktacie. Por. R. MEYNET, *Trattato*, s. 371-374.

w następującej kolejności: grupa wyrazów powiązana składniowo, zdanie, perykopa, sekcja, część Ewangelii, cała księga, inne Ewangelie, Nowy Testament, Stary Testament⁴⁷. W poniższych podpunktach zostanie dokonana próba wskazania najważniejszych słów oraz odniesień do innych miejsc Biblii znajdujących się w poszczególnych fragmentach, które będą pomocne w interpretacji, oraz określeniu teologii badanej sekwencji. Uzasadnienie konieczności tego etapu badania znajduje się w publikacji *Metody interpretacji Nowego Testamentu*. Jej autorzy piszą: „Małe fragmenty powiązane są z innymi częściami księgi poprzez wzmianki zawierające dane dotyczące miejsca i czasu, poprzez osoby, kluczowe teologiczne pojęcia i motywy, poprzez temat, powtórzenia i nawiązania. Nawet odległe miejsca pisma mogą wpływać na formę i treść pojedynczego fragmentu”⁴⁸.

2.1.1. Pascha Jezusa (Łk 22,14-20)

Pierwsza jednostka dotyczy Paschy Jezusa. *Synopsa czterech Ewangelii*⁴⁹ wskazuje, że opis ustanowienia Eucharystii znajduje się również u Mateusza (26,26-29) oraz u Marka (14,22-25). Nie znajdziemy go jednak w czwartej Ewangelii. Pomiędzy relacjami ewangelistów można zauważyć wiele różnic, natomiast pomiędzy opisem dokonany przez Łukasza i św. Pawła w 1 Kor 11,23-26 odnajdujemy pewne podobieństwa. Jak zauważa F. Mickiewicz: „Wśród uczonych trwa dyskusja, która wersja jest bardziej pierwotna: czy antiocheńska, przekazana przez Pawła i Łukasza, czy też palestyńska, przekazana przez Marka i Mateusza”⁵⁰. Analiza retoryczna wskazuje, że cokolwiek można powiedzieć o prehistorii tego tekstu, nie jest to decydujące przy uważnej analizie jego kompozycji, gdyż to ona wskaże główne przesłanie Łukasza⁵¹.

W. 15 rozdziału 22. odsłania tło ustanowienia Eucharystii. Jest nim Pascha. Jest ona tematem przewodnim tej perykopy. Bez wątplenia odnosi ona czytelnika do Wj 12,1-14.21-28, gdzie znajduje się opis uczty paschalnej, którą Izraelici spożywali dla upamiętnienia wydarzeń związanych z wyprowadzeniem z niewoli egipskiej. Uzasadnienie tego powiązania nie jest wcale rzeczą oczywistą, narracja bowiem Mateusza i Marka nie wskazuje bezpośrednio na ucztę paschalną⁵². Księga Wyjścia dostarcza nam wiele informacji na temat przebiegu Paschy. Dla nas szczególnie istotne są 3 rzeczy: „Po pierwsze, 10. dnia miesiąca każda rodzina Izraelitów miała przygotować rocznego baranka lub kozłą bez skazy. Po upływie 4 dni zwierzę składano w ofierze.

⁴⁷ A. MALINA, *Egzegeza w kontekście*, s. 78.

⁴⁸ R. BARTNICKI, K. KŁÓSEK, *Metody interpretacji Nowego Testamentu. Wprowadzenie*, Kraków 2014, s. 57.

⁴⁹ M. WOJCIECHOWSKI (przekł. i oprac.), *Synopsa czterech Ewangelii w nowym przekładzie polskim*, Warszawa 1997, s. 388–389.

⁵⁰ F. MICKIEWICZ, *Ewangelia według świętego Łukasza*, s. 435.

⁵¹ Por. R. MEYNET, *Il Vangelo secondo Luca*, s. 793.

⁵² Por. R. BARTNICKI, *Ewangeliczne opisy męki*, Warszawa 2011, s. 84.

Po drugie, Izraelici mieli pokropić krwią ofiarnego zwierzęcia «odrzwia i prog domu, w którym będą go spożywać» (Wj 12,7.22). Miało to zapobiec zabiciu przez plagę niszczycielską ich pierworodnych synów (Wj 12,13.23).

Po trzecie, Izraelici mieli upiec mięso baranka i prażniki⁵³, i spożyć wieczerzę paschalną, nie łamiąc żadnej z kości zwierzęcia (Wj 12,8.46)⁵⁴.

Ofiara ze zwierzęcia stanowiła przebłaganie za grzechy ludu, krew, którą pokropiono odrzwia domów, oczyszczała ludzi znajdujących się w środku, równocześnie dawała gwarancję ocalenia od Anioła śmierci i zapewniała im życie; jedzenie mięsa baranka uświęcało spożywających⁵⁵.

Wszystkie te elementy mają ścisły związek z obrzędem poświęcenia kapłanów z rodu Aarona. Zostawali oni oddzieleni od ludu i oddani Bogu jako święci. Przymierze, jakie Bóg zawarł z ludem Izraela, polegało na tym, że Pan wybrał ten lud na swoją wyłączną własność jako lud święty, oddzielając go od innych narodów. Obraz Przymierza będzie zmieniał się w historii Narodu Wybranego, ale zawsze pozostanie on znakiem wierności i miłości Boga do człowieka.

Ostatnia Wieczerza i Nowe Przymierze, jakie Chrystus zawarł z człowiekiem w swojej Krwi, wskazują na odkupienie z niewoli grzechu i śmierci, a także na stworzenie nowej wspólnoty, w której Mesjasz będzie obecny w nowy sposób⁵⁶.

W w. 15 Jezus wyraźnie wspomina o pragnieniu spożycia Paschy ze swoimi uczniami, zanim zacznie cierpieć, i zaraz dodaje, że nie będzie jej spożywał, aż się spełni w królestwie Boga. Występujący tu grecki czasownik πληρώω („zostanie wypełniona”)⁵⁷ Łukasz używa w swoich pismach 25 razy: 9 razy w Ewangelii i 16 razy w Dziejach Apostolskich. Czasownik ten pojawia się tam, gdzie jest mowa o tym, że przepowiednie Starego Testamentu wypełnią się w osobie Jezusa Chrystusa⁵⁸. Tym samym, mówiąc o męce, która się rozpoczyna, wskazuje na to, że będzie żył po śmierci (w. 16).

Łukasz formuły konsekuracyjne ustawił paralelnie. Chleb odpowiada ciału „dającemu się”, kielich zaś – krwi „wylewającej się”. Kielich i chleb występujące w ww. 17-20 występują również w opisie uczyty paschalnej. Dokonana w punkcie 1. segmentacji wskazała

⁵³ Chleb niekwaszony, prażony, który łączy się z obrazem wyjścia Izraelitów z Egiptu. Por. L. RYKEN, J.C. WILHOIT, T. LONGMAN III, *Słownik symboliki biblijnej*, Warszawa 1998, s. 582.

⁵⁴ *Tamże*, s. 675.

⁵⁵ Por. J.F. CRAGHAN, *Księga Wyjścia*, w: W. R. FARMER (red.), *Międzynarodowy komentarz do Pisma Świętego*, Warszawa 2000, s. 335–336.

⁵⁶ Por. S.O. ABOGUNRIN, *Ewangelia według św. Łukasza*, w: W.R. FARMER (red.), *Międzynarodowy komentarz do Pisma Świętego*, s. 1294.

⁵⁷ Gr. πληρώω – napęlić, wypełnić; sprawić obfitość, szczerze zaopatrzyć, wyposażyć; uczynić pełnym pod każdym względem, uczynić doskonałym; doprowadzić do końca, dokonać dzieła, przeprowadzić (jakiś przedsięwzięcie); wcielić w czyn, urzeczywistnić, wykonać (obowiązek, obietnicę, prorocstwo, wolę Bożą). J. STRONG, *Grecko-polski słownik Stronga z lokalizacją słów greckich i kodami Popowskiego*, Warszawa 2015, s. 626.

⁵⁸ Por. R. BARTNICKI, *Ewangeliczne opisy męki*, s. 85; H. HÜBNER, πληρώω, w: H. BALZ, G. SCHNEIDER (red.), *Evangelisches Wörterbuch zum Neuen Testament*, t. III, Stuttgart – Berlin – Köln – Mainz 1983, s. 256–261.

oba wyrazy jako istotne dla opisywanej perykopy. Można dostrzec w nich odniesienie do Wj 12,15-20. Jest to wyraźne nawiązanie do Starego Testamentu. Nad kielichem z winem odmawiano dziękczynną modlitwę za wino i za święto. Również w tym miejscu widoczne jest powiązanie wieczerzy paschalnej ze śmiercią Jezusa. Wspomniana powyżej konstrukcja przemawia za tym, że chodzi o śmierć Jezusa, ofiarę, która dokonuje się za ludzi. Chleb w Biblii jest obrazem historii zbawienia – jest zawsze darem Boga dla człowieka, podtrzymuje życie, jest podstawą bytu⁵⁹. Według autorów biblijnych tym, co przesądza o znaczeniu kielicha, jest jego zawartość. Może być dobra albo zła. W Starym Testamencie jest symbolem wszelkiego błogosławieństwa udzielonego przez Boga, ale również Jego gniewu i sądu nad grzechem. W Nowym Testamencie kielich występuje w odniesieniu do Jezusa i oznacza Jego cierpienie, ale również jest obrazem losu człowieka. W znaczeniu symbolicznym kielich jest przekazicielem życia przez to, że stanowi środek, za pomocą którego człowiek zaspakaja pragnienie⁶⁰. Wino natomiast to oznaka dobrobytu oraz cenne dobro dla człowieka. W Starym Testamencie było wykorzystywane przy składaniu ofiar. W znaczeniu symbolicznym obrazowało przyjemność życia, ale również zbawienie, którego Bóg dopełni w czasach ostatecznych. W Nowym Testamencie wino oznacza ucztę eschatologiczną w niebie. W Wieczerniku Jezus dokonał przeistoczenia. Picie wina przemienionego w Krew Zbawiciela jest rzeczywistym uczestnictwem w Jego męce i śmierci⁶¹. Trzeba dodać, że w kontekście Ostatniej Wieczerzy kielich cierpienia Chrystusa stał się eucharystycznym kielichem wspólnoty Nowego Przymierza. Odtąd każdy wierzący spożywający kielich życia wiecznego posiada nadzieję opartą na prawdzie o powtórny przyjsciu Zbawiciela⁶².

„Jezus nazwał kielich wina kielichem swojej Krwi. Krew zaś oznacza śmierć. Jezus wiąże ją z Nowym Przymierzem”⁶³. Cały Stary Testament ukazuje nam ideę Przymierza, jakie zawarł Bóg z Narodem Wybranym po wyprowadzeniu go z Egiptu. Krew Przymierza przypomina tę, o której mowa w Księdze Wyjścia: „Mojżesz wziął krew i pokropił nią lud, mówiąc: «Oto krew przymierza, które Pan zawarł z wami na podstawie wszystkich tych słów»” (Wj 24,8). Teraz Jezus mówi o Nowym Przymierzu, które było zapowiadane przez proroków. Dla późniejszej interpretacji niezbędne jest przytoczenie dłuższego fragmentu Księgi Jeremiasza, który ukazuje istotę zapowiadanego Nowego Przymierza:

Oto nadchodzą dni – wyrocznia Pana – kiedy zawrę z domem Izraela i z domem Judy nowe przymierze. Nie takie jak przymierze, które zawarłem z ich przodkami, kiedy ująłem ich za rękę, by wyprowadzić z ziemi egipskiej. To moje przymierze złamali, mimo że byłem

⁵⁹ L. RYKEN, J.C. WILHOIT, T. LONGMAN III, *Słownik symboliki biblijnej*, s. 88–89.

⁶⁰ Por. M. LURKER, *Słownik obrazów i symboli biblijnych*, Poznań 1989, s. 192–193.

⁶¹ Por. H. LANGKAMMER, *Mały słownik biblijny*, Wrocław 1995, s. 253.

⁶² Por. M. LURKER, *Słownik obrazów i symboli*, s. 192.

⁶³ I.H. MARSHALL, *Wieczerza Pańska*, w: B.M. METZGER, M.D. COOGAN (red.), *Słownik wiedzy biblijnej*, Warszawa 1997, s. 797.

ich władcą – wyrocznia Pana. Lecz takie będzie przymierze, jakie zawrę z domem Izraela po tych dniach – wyrocznia Pana: Umieszczę swe prawo w głębi ich jestestwa i wypiszę na ich sercach. Będę im Bogiem, oni zaś będą Mi ludem. I nie będą się musieli wzajemnie pouczać, mówiąc jeden do drugiego: Poznajcie Pana! Wszyscy bowiem od najmniejszego do największego poznają Mnie – wyrocznia Pana, ponieważ odpuszczę im występki, a o grzechach ich nie będę już wspominał (Jr 31,31-34).

Nadeszła godzina, kiedy proroctwo zostaje wypełnione. Jezus wyraźnie wskazuje, że od teraz następuje coś radykalnie innego. Poniższy schemat ww. 17-20, który obejmuje część składającą się z 3 urywków, obrazuje ten fakt:

<p>¹⁷ I przjąwszy kielich dzięki uczyniwszy powiedział:
 Weźcie to i rozdzielcie między siebie.
 ¹⁸ Mówię bowiem wam, [że] nie będę pił OD TERAZ z plonu winnicy,
 aż (kiedy) królestwo Boga przyjdzie.</p> <p>-----</p> <p>¹⁹ I wzięwszy chleb dzięki uczyniwszy połamał
 i dał im mówiąc:
 To jest ciało me za was dające się. To czyńcie dla mojego przypomnienia.</p> <p>-----</p> <p>²⁰ I kielich tak samo po(spożyciu wieczerzy) mówiąc:
 Ten kielich nowym przymierzem we krwi mej, za was wylewający się</p> |
|---|

W jednej celebracji Jezusa są obecne dwa przymierza. W. 17 mówi o Starym Przymierzu. To obraz uczy paschalnej, która opisana została wcześniej. W. 19 wskazuje na Nowe Przymierze. Pomiędzy nimi w w. 18 jest sformułowanie: „od teraz”, które zmienia perspektywę.

Słownictwo związane z przymierzem spaja cały fragment: od początku – „Pascha” i „będę cierpiał”, aż do końca – „Przymierze” i „moja krew”, pośrodku – „od teraz”⁶⁴. Elementy te zostały zaznaczone na schemacie w 1. punkcie i wskazują główne linie interpretacyjne opisywanej perykopy.

2.1.2. Zapowiedź zdrady Judasza (Łk 22,21-24)

Drugi fragment jest zapowiedzią zdrady Judasza. Paralelne opisy można odnaleźć również u pozostałych ewangelistów⁶⁵. Mateusz w swojej Ewangelii, podobnie jak Jan, ujawnia zdrajcę, natomiast u Łukasza i Marka Jezus nie podaje imienia tego, który ma Go wydać. Uczniowie zaczynają dociekać między sobą, kto miałby to zrobić, a mógł to być każdy z nich. Interesującym wydaje się fakt, że Jezus nie ujawnia imienia zdrajcy, choć czytelnik doskonale wie, o kogo chodzi. Dowiadujemy się o nim już z opisu powołania Dwunastu (Łk 6,12-16), gdzie o Judaszu Ewangelista pisze jako o tym, „który stał

⁶⁴ Por. R. MEYNET, *Czytaliście św. Łukasza?*, s. 88.

⁶⁵ Por. M. WOJCIECHOWSKI (przeł. i oprac.), *Synopsa czterech Ewangelii*, s. 386–387.

się zdracą”. Następnie na początku rozdziału 22. Łukasz mówi: „Wtedy szatan wstąpił w Judasza, zwanego Iskariotą, który był jednym z Dwunastu. Poszedł więc i zmówił się z arcykapłanami oraz dowódcami straży, jak ma im Go wydać” (Łk 22,3-4). Dlaczego więc teraz Ewangelista tworzy atmosferę tajemniczości? Przemilczenie imienia zdrajcy pełni tu znaczącą funkcję, która zostanie omówiona w kolejnym punkcie. Uwagę zwraca również fakt przynależności w. 24 do opisywanego fragmentu. Segmentacja wskazuje na jakieś powiązanie zdrajcy i tego, kto chce być największym.

Można również zauważyć, że zapowiedź zdrady u Marka ma miejsce przed ustanowieniem Eucharystii. F. Mickiewicz uważa, że taki właśnie był rzeczywisty przebieg Ostatniej Wieczerzy⁶⁶. Dlaczego więc Łukasz zmienia kolejność wydarzeń? Wydaje się, że Ewangelista nie chciał rozdzielać błogosławieństwa pierwszego kielicha (tekst Marka i Jana wskazuje, że Judasz wyszedł, gdy przyjął kawałek chleba po tym właśnie błogosławieństwie i nie był już obecny w czasie ustanowienia Eucharystii) od uroczystego momentu przeistoczenia. R. Bartnicki twierdzi, że Łukaszowi poza względami redakcyjnymi przyświecał cel parenetyczny. Według niego Ewangelista „chciał ostrzec wspólnotę chrześcijańską, że nawet udział w uczcie eucharystycznej nie chroni przed wiarołomstwem”⁶⁷. Segmentacja, która została dokonana w 1. punkcie, wskazuje ponadto, że Łukasz poprzez zabieg zmiany kolejności wydarzeń chciał podkreślić silny związek Starego i Nowego Przymierza, co nie byłoby możliwe, gdyby pomiędzy pierwszym kielichem (Stare Przymierze) a drugim (Nowe Przymierze) umieścił zapowiedź zdrady⁶⁸.

Dokonując interpretacji tego fragmentu, powinno znaleźć się odniesienie do kwestii związanej z imieniem zdrajcy, związku treści ww. 21-23 z w. 24, a także słów Jezusa: „biada temu człowiekowi”, które stanowią centrum jednostki.

2.1.3. Mowa o służbie (Łk 22,25-30)

W centrum opisywanej sekwencji znajduje się fragment dotyczący mowy Jezusa na temat służby. Zaistniały wśród uczniów spór przypomina ten z Łk 9,46-48, kiedy zastanawiali się nad tym, kto z nich jest największy. *Synopsa czterech Ewangelii* wskazuje, że opisy paralelne do Łukaszowego znajdują się również u pozostałych synoptyków. Mateusz, podobnie jak Marek (10,41-45), osadza mowę o służbie w kontekście oburzenia uczniów, które wynikało na skutek prośby matki synów Zebedeusza o pierwsze miejsca dla jej synów w Królestwie Bożym (Mt 20,24-28). Łukasz nie umieszcza opisu sprzeczki Apostołów po trzeciej zapowiedzi męki w 18. rozdziale, podobnie jak Mateusz i Marek, ale czyni to później, gdy męka Jezusa już się zaczyna. Umieszczając wydarzenie w opisie Ostatniej Wieczerzy, być może zastępuje nim opowiadanie o obmyciu nóg (J 13,4-17)⁶⁹. *Synopsa*

⁶⁶ Por. F. MICKIEWICZ, *Ewangelia według świętego Łukasza*, s. 452-453.

⁶⁷ R. BARTNICKI, *Eucharystia w Bożym planie zbawienia*, RBL 50 (1997), nr 1-4, s. 10.

⁶⁸ Por. F. MICKIEWICZ, *Ewangelia według świętego Łukasza*, s. 452-453.

⁶⁹ Por. E. DĄBROWSKI, F. GRYGLEWICZ, *Ewangelia według św. Łukasza*, s.328.

czterech Ewangelii wskazuje wspomniane opowiadanie jako paralelne do Łukaszej mowy Jezusa o służbie. Słowo, którego Ewangelista używa na określenie postawy Jezusa, jest różnie interpretowane przez egzegetów. Słownik grecko-polski podaje, że greckie διακονέω oznacza: „być sługą”, „służącym”, „pomocnikiem”, „służyć”, „usługiwać”, „usługiwać komuś”, „świadczycy komuś posługi”⁷⁰, ale również „usługiwać przy stole”, „użyć czymś potrzebom”, „zajmować się ubogimi i chorymi”, „sprawować urząd diakona”⁷¹. Dlatego właśnie część egzegetów uważa, że należy rozumieć tę postawę Jezusa jako usługiwanie przy stole, inni natomiast – w sensie obmycia nóg Apostołem⁷². Wydaje się, że nawet jeśli w tekście nie ma do tej czynności konkretnej aluzji, to postawa Jezusa, którą poznamy w czasie całej Jego publicznej działalności, a także Jego nauka, wskazują, że jest to postawa uniżenia, służby, pokory i niewywyższania się, a więc postawa, która uwidacznia się zarówno w czynności usługiwania przy stole, jak i obmywania nóg.

Jak zauważa Roland Meynet⁷³, pierwsze 2 czasowniki opisujące stosunek królów narodów do swych poddanych (w. 25): „panować” i „władzę sprawować” są jednymi z tych, których Septuaginta⁷⁴ używa do przetłumaczenia Rdz 1,28: „Bądźcie płodni i rozmnażajcie się, abyście zaludnili ziemię i uczynili ją sobie poddaną; abyście panowali nad rybami morskimi, nad ptactwem powietrznym i nad wszystkimi zwierzętami pełzającymi po ziemi”. Pierwszy z nich, gr. κυριεύω („być panem”, „panować”, „władać”, „rządzić”, ale też: „górować”, „dominować nad kimś lub czymś”⁷⁵) odnosi się do ziemi. Drugi – gr. ἐξουσιάζω („mieć siłę bądź władzę”, „używać siły”, „być czymś panem”⁷⁶) – występuje w odniesieniu do stworzeń. Właściwe rozumienie pojęcia „panować”, „mieć władzę” okaże się kluczowe dla interpretacji badanego fragmentu.

W samym środku mowy Jezusa w jednostce centralnej Mistrz ukazuje siebie jako ten, który służy. Poprzez to odniesienie bardzo wyraźny staje się związek tego fragmentu z pieśniami Sługi z prooroctwa Izajasza, a szczególnie z czwartą (52,13–53,12). W podobny sposób ukazuje Mesjasza autor Listu do Filipian (2,6-11). Już same te odniesienia pozwalają zauważyć, że nauka, jaką przekazuje Jezus swoim uczniom, jest czymś rewolucyjnym, czymś, co zupełnie nie mieści się w logice tego świata, co zmienia istniejący porządek i odwraca hierarchię wartości. Nietrudno zauważyć również w badanej jednostce mocny kontrast pomiędzy uniżeniem Sługi (w. 27), który ostatecznie poniesie śmierć, co jest zapowiedziane w czasie Ostatniej Wieczery (w. 15), a Jego wyniesieniem i chwałą (w. 30).

⁷⁰ J. STRONG, *Grecko-polski słownik Stronga*, s. 184–185.

⁷¹ Por. *tamże*.

⁷² Por. E. DĄBROWSKI, F. GRYGLEWICZ, *Ewangelia według św. Łukasza*, s. 329.

⁷³ Por. R. MEYNET, *Il Vangelo secondo Luca*, s. 798–799.

⁷⁴ „Rośnijcie i mnożcie się; napelniajcie ziemię i sprawujcie opiekę nad nią. Kierujcie rybami morskimi, ptactwem z przestworzy, wszystkimi bydlętami, całą ziemią i wszystkimi płazami czołgającymi się po ziemi” – R. POPOWSKI, *Septuaginta, czyli Biblia Starego Testamentu wraz z księgami deuterokanonicznymi i apokryfami*, Warszawa 2013, s. 6–7.

⁷⁵ Por. R. POPOWSKI, *Wielki słownik grecko-polski Nowego Testamentu*, Warszawa 1997, s. 352.

⁷⁶ J. STRONG, *Grecko-polski słownik Stronga*, s. 279.

Interpretując fragment centralny, trzeba zastanowić się nad tym, co Jezus miał na myśli, mówiąc: „Wy zaś nie tak, ale większy wśród was niech się stanie, jak młodszy, i dowodzący jak służący” (Łk 22,26), dając za przykład samego siebie, a więc należy znaleźć odpowiedź na pytania: Kto tak naprawdę jest największy? Do jakiego sposobu życia zachęca Nauczyciel? Jaka jest nagroda dla tych, którzy zdecydują się przyjąć rewolucję Jezusa?

2.1.4. Zapowiedź zdrady Szymona Piotra (Łk 22,31-34)

Czwarty fragment sekwencji dotyczy zapowiedzi zaparcia się Szymona Piotra. Wzmiankę o zapewnieniu wierności Jezusowi aż po śmierć przez Apostoła oraz zapowiedź jego zdrady umieścili w swych dziełach wszyscy ewangelisti. Mateusz (26,33-35) i Marek (14,29-31) osadzają to wydarzenie w kontekście drogi do Ogrodu Oliwnego, po zakończonej już Wieczerzy Paschalnej i wyjściu z Wieczernika, natomiast Łukasz i Jan (13,36-38) w czasie mowy pożegnalnej Jezusa.

R. Meynet wskazuje kuszenie sprawiedliwego Hioba jako kontekst biblijny opisywanego fragmentu. W sposób bardzo syntetyczny mówi, że uczniowie zostaną poddani kuszeniu Szatana, tak samo, jak doświadczył tego starotestamentowy sługa Boży (Hi 1–2)⁷⁷.

Dokonana w 1. punkcie segmentacja podpowiada nam, że istotna dla interpretacji będzie konstrukcja jednostki. Oto schemat części zbudowanej z 2 urywków, która w opisywanej sekwencji pełni rolę fragmentu złożonego z 2 części:

³¹ **Szymonie, Szymonie**, oto Szatan zaczął domagać się (by) _was przesiać jak zboże.

³² Ja zaś poprosiłem co _do ciebie, aby nie ustała wiara twa.

I ty kiedyś zawróciwszy utwierdź braci twych.

³³ On zaś powiedział mu: Panie, z tobą gotowy jestem i do strażnicy i na śmierć iść.

³⁴ On zaś powiedział: Mówię ci, **Piotrze**, nie (zapieje) dzisiaj kogut, aż trzykroć mnie wyprzesz się znać.

W w. 31 Łukasz używa zwrotu: „Szymonie, Szymonie”, natomiast w ostatnim wersecie tego fragmentu odnajdujemy Jezusowe: „Piotrze”. Pomiędzy tymi zwrotami w samym centrum znajduje się zdanie: „I ty kiedyś zawróciwszy, utwierdź braci twych”. Tajemnicą jest, dlaczego Jezus wybrał do umacniania braci tego apostoła, którego zdradę właśnie zapowiedział, dając mu zdecydowanie pierwsze miejsce wśród uczniów. I właśnie nad tym należy się zastanowić, podejmując interpretację tej jednostki retorycznej.

2.1.5. Miecze Apostołów (Łk 22,35-38)

Ostatni fragment naszej sekwencji jest opisem, który możemy spotkać tylko w Ewangelii św. Łukasza. Żaden z pozostałych ewangelistów nie wspomina o takim dialogu Jezusa z uczniami. Przypomina on epizody zawarte we wcześniejszych roz-

⁷⁷ Por. R. MEYNET, *Il Vangelo secondo Luca*, s. 801.

działach tej Ewangelii: 9,1-6 oraz 10,1-12. Jezus przywołuje na pamięć wydarzenia związane z posłaniem Dwunastu, aby głosili Królestwo Boże i uzdrawiali chorych, a także rozesłaniem uczniów. Wtedy Nauczyciel nie pozwolił zabrać posłanym nawet rzeczy koniecznych, teraz sytuacja zmienia się radykalnie. Nadejście innego czasu Jezus zapowiada poprzez wezwanie do tego, aby kupić miecz, nawet za cenę płaszcza – najbardziej koniecznej części ubioru, która zapewniała okrycie zarówno w dzień, jak i w nocy. Występujące w opisywanym fragmencie miecze przysparzają niemało trudności w jego interpretacji.

W *Konkordancji biblijnej* jest informacja, że w całej Ewangelii Łukasza słowo „miecz” występuje w kilku zaledwie miejscach. Po raz pierwszy spotykamy je w Łk 2, gdy Symeon zapowiada Maryi przynoszącej Dzieciątka Jezus do świątyni, że jej duszę przeniknie miecz (Łk 2,34-35). Chodzi tu o cierpienie, które dotknie jej serce. W mowie zapowiadającej zburzenie Jerozolimy Jezus mówi, że nastanie na ziemi ucisk, podczas którego jedni zginą od miecza, a inni znajdą się w niewoli (Łk 21,20-24). Jest to zapowiedź rozłamu, wojny, cierpienia. Kolejne miejsce Ewangelii, gdzie występuje to słowo, to właśnie fragment, gdzie Jezus poleca uczniom zaopatrzyć się w miecz, a następnie uczniowie oznajmiają, że mają 2 miecze. Ostatnie miejsce znajduje się w Łk 22 (ww. 49-52), gdzie Łukasz opisuje pojmanie Jezusa. Tam miecz występuje w znaczeniu dosłownym⁷⁸. Warto też zauważyć, że w miejscu, gdzie u Łukasza znajduje się słowo „rozłam” (Łk 12,51), u Mateusza występuje „miecz” (Mt 10,34). Jest to uwaga znacząca dla interpretacji opisywanej perykopy.

Centrum części środkowej piątego fragmentu stanowi cytat z Czwartej Pieśni o Słudze Pańskim (Iz 53,12). Jezus, przytaczając słowa Izajasza, wskazuje, że na Nim wypełni się proroctwo mówiące, że zostanie zaliczony do złoczyńców. Kończy się ziemskie życie Nauczyciela z Nazaretu, a wraz z tym faktem osiągają cel wszystkie odnoszące się do Niego przepowiednie Starego Testamentu⁷⁹.

Wypowiedź Jezusa w badanej jednostce nie dotyczy tylko rozpoczynającej się Jego męki, ale mówi również o sytuacji Kościoła, która zmieni się radykalnie. Podkreśla to użyty przez Łukasza w w. 36 zwrot: „ale teraz”.

2.2. Interpretacja

Kolejnym etapem badania jest interpretacja poszczególnych fragmentów sekwencji. Wykorzystując wcześniej dokonaną segmentację, a także kontekst biblijny, należy rozważyć, co chciał przekazać czytelnikowi Ewangelista, układając ją w takiej kompozycji. Następnie ujmując całościowo Łk 22,14-38, należy dokonać zestawienia

⁷⁸ J. KAJFOSZ, H. KRZYSIUK, M. KWIECIEN (oprac.), *Konkordancja biblijna do Pisma Świętego Starego i Nowego Testamentu. Nowy przekład z języków hebrajskiego i greckiego*, t. I, Warszawa 1995, s. 902–903.

⁷⁹ Por. D. ADAMCZYK, *Cytaty z pieśni o Słudze Jahwe w Ewangeliach synoptycznych*, RBL 64 (2011), nr 1–2, s. 78.

paralelnych fragmentów, by ostatecznie podjąć próbę określenia teologii opisywanej sekwencji.

2.2.1. Pascha Jezusa (Łk 22,14-20)

Pierwsza jednostka badanego tekstu biblijnego rozpoczyna się od zdania: „I kiedy stała się (ta) godzina” (Łk 22,14). Łukasz nie używa określenia czasu, który wskazuje na wieczór jako porę rozpoczęcia Paschy. „Godzina, która nadeszła, oznacza nie tylko czas rozpoczęcia przygotowanego wcześniej posiłku, ale też wyznaczony przez Boga czas działania Jezusa, z którym idzie w parze godzina panowania ciemności (22,53)”⁸⁰. Działanie Jezusa rozpoczyna się od ustanowienia Nowego Przymierza. Mistrz, gromadząc wokół siebie wspólnotę najbliższych Mu uczniów, zasiada do spożywania posiłku. Niezależnie od tego, czy była to wieczerza paschalna (ze względu na problemy chronologiczne wielu współczesnych egzegetów wysuwa tezę, że nie była to uczta paschalna⁸¹), była przeżywana ze względu na święto Paschy i w jego klimacie. Jest więc wspomnieniem wydarzeń związanych z wyprowadzeniem Izraelitów z niewoli egipskiej, a tym samym wypełnieniem warunku przymierza, jakie Bóg zawarł ze swym ludem. Jest to ostatni posiłek Jezusa przed Jego śmiercią (ww. 15-16), a także chwila, której gorąco pragnął (w. 15). Nie tylko dlatego, że jest to uczta pożegnalna z Apostołami, tymi, których sam wybrał i powołał (Łk 6,13), ale również dlatego, że chwila ta zapoczątkuje nowy sposób bycia Jezusa we wspólnocie. Spełniając obowiązek żydowskiej Paschy (w. 17), Chrystus ustanawia Nowe Przymierze w swojej Krwi (w. 20). „Przyjąwszy kielich” (w. 17) Starego Przymierza, „dał” (w. 19) uczniom „kielich Nowego Przymierza” (w. 20). Wyrażenie „od teraz” zmienia wszystko. Oznacza ono substancjalną zmianę, moment, który zmienia radykalnie rzeczywistość, skąd nie ma już powrotu, gdzie zaczyna się coś zupełnie nowego⁸². „Jak Stare Przymierze zostało przypieczętowane krwią baranka (Wj 24,1-8), tak Nowe Przymierze zostało przypieczętowane własną krwią Jezusa na znak wiecznego przymierza, które nie może być zerwane (Łk 22, 20). Mesjasz zapoczątkowuje Nowe Przymierze swoją śmiercią. Cały posiłek jest echem dawnego Wyjścia, kiedy Bóg wybawił lud Izraela z niewoli, tak że stał się wolnym ludem Bożym i mógł zawrzeć z Bogiem przymierze. Ostatnia Wieczerza wskazuje więc zarówno na odkupienie z niewoli grzechu i śmierci, jak i na stworzenie nowej wspólnoty, w której zostaje ustanowione królestwo Boże czekające na swoje dopełnienie, kiedy przyjdzie Mesjasz”⁸³. Od teraz już nie ofiara ze zwierzęcia, ale ofiara Chrystusa stanowi przebłaganie za grzechy ludzi, Jego Krew oczyszcza człowieka i ratuje go przed Aniołem Śmierci, zapewniając życie, a przyjmowanie Jego Ciała uświęca spożywających.

⁸⁰ F. MICKIEWICZ, *Ewangelia według świętego Łukasza*, s. 437.

⁸¹ Por. F. MICKIEWICZ, *Ewangelia według świętego Łukasza*, s. 438–439.

⁸² Por. R. MEYNET, *Il Vangelo secondo Luca*, s. 796.

⁸³ S.O. ABOGUNRIN, *Ewangelia według św. Łukasza*, s. 1292.

Pascha żydowska była nie tylko przypomnieniem wydarzeń związanych z wyjściem z niewoli egipskiej, ale również wyrażała oczekiwanie na przyjście Mesjasza i Królestwa Niebieskiego. „Každy spożywający tę wieczerzę był świadomy nie tylko tego, że równocześnie z nim świętuje cały naród wybrany, ale również tego, że jest wolny i że czeka na spełnienie najpiękniejszych obietnic”⁸⁴. Żydzi wyobrażali sobie życie w Królestwie Bożym jako ucztę, a Jezus w czasie swego nauczania wiele razy porównywał Królestwo Boże do uczy. Podczas Ostatniej Wieczerzy Nauczyciel potwierdza te wyobrażenia, zapowiadając nie tylko swą śmierć, ale i zmartwychwstanie: „nie będę pił od teraz z plonu winnicy, aż kiedy Królestwo Boga przyjdzie” (w. 18)⁸⁵. Uczta staje się więc obrazem przyszłej radości zbawionych w niebie, gdzie i Chrystus zasiądzie przy stole wraz ze wszystkimi, którzy dostąpią tej chwały (ww. 16.18). Zanim jednak nadejdzie czas uczy eschatologicznej uczniowie Jezusa, a wraz z nimi cała wspólnota Kościoła, wspólnota Nowego Przymierza, będzie miała udział w Chrystusie dzięki spożywaniu Jego Ciała i Krwi, które On sam im dał: „To jest ciało me za was dające się” (w. 19); „ten kielich nowym przymierzem we krwi mej, za was wylewający się” (w. 20). Jezus posłużył się symboliką chleba i wina oraz pogłębił ją. Chleb i wino, nieodłączne elementy Paschy, w Nowym Przymierzu będą Ciałem i Krwią Chrystusa. W tekście greckim na określenie ciała użyty jest rzeczownik σῶμα, który oznacza żywe ciało⁸⁶, a w semickim sposobie myślenia chodziło nie o jakąś część organizmu, ale o całego człowieka jako osobę w wymiarze cielesnym i duchowym⁸⁷. Jezus wydaje więc za ludzi siebie całego i zostawia im siebie całego, by przyjmując Go pod postacią chleba, mieli w sobie życie. Widoczna jest tu analogia do Iz 53,10, gdzie cierpiący Sługa Pański wydaje swoje życie za grzechy ludzi. Użyty przez Łukasza czasownik „wydawać” (gr. δίδόμενον) jest imiesłowem czasu teraźniejszego i oznacza „wydanie siebie samego jako okup za wielu”⁸⁸, dobrowolne oddanie siebie w ofierze, które dokonuje się w tej właśnie chwili. „W ten sposób Eucharystia sprawowana na Ostatniej Wieczerzy nie tylko zapowiadała mękę i śmierć Jezusa, lecz równocześnie z nią już stanowiła jedną, nierozzerwalną całość”⁸⁹. Ponadto, krew Chrystusa fizycznie zostanie przelana na krzyżu, ale podczas Ostatniej Wieczerzy Jezus oznajmił uczniom, że Jego krew już teraz wylewa się za nich. Każda Eucharystia, którą sprawuje Kościół, jest uobecnieniem tych wydarzeń z Wieczernika, a wspólnota Nowego Przymierza spożywając Ciało i Krew Chrystusa, ma rzeczywisty udział w męce i śmierci Zbawiciela. „Eucharystia streszcza całe dzieje Kościoła, jest wspomnieniem i uobecnieniem faktów paschalnych, a zapowiada i antycypuje Paschę wiekiustą”⁹⁰.

⁸⁴ F. GRYLEWICZ, *Chleb, wino i Eucharystia w symbolice Nowego Testamentu*, Poznań – Warszawa – Lublin 1968, s. 52.

⁸⁵ Por. R. BARTNICKI, *To czyście na moją pamiątkę. Eucharystia w świetle Biblii*, Warszawa 2010, s. 37.

⁸⁶ J. STRONG, *Grecko-polski słownik Stronga*, s. 752.

⁸⁷ R. BARTNICKI, *To czyście na moją pamiątkę*, s. 35.

⁸⁸ R. POPOWSKI, *Wielki słownik grecko-polski*, s. 136.

⁸⁹ R. BARTNICKI, *To czyście na moją pamiątkę*, s. 37.

⁹⁰ T. JELONEK, *Teologia biblijna*, Kraków 2011, s. 268.

Podczas Ostatniej Wieczerzy dokonano się zawarcie Nowego Przymierza. Wypełniło się proroctwo Jeremiasza (Jr 31,31-34), któremu Bóg zapowiedział, że w czasach mesjańskich zawrze ze swym ludem Nowe Przymierze, wypisując swe prawo w ich sercach pomimo tego, że okazali się niewierni i wielokrotnie łamali wcześniej zawarte przymierze. To Nowe Przymierze sprawi, że lud pozna Pana i będzie Jego szczególną własnością, a tym samym Bóg ustanowi nową wspólnotę, pośród której będzie stale przebywał⁹¹. Nowe Przymierze, które Jezus zawarł z Apostołami, wypełniło przymierze zawarte z Izraelem na Synaju. Tam na polecenie Mojżesza kapłani złożyli ofiary całopalne Bogu. Połowa krwi została wylana na ołtarz, a drugą połowę Mojżesz pokropił lud na znak zawartego przymierza. W tej właśnie godzinie, w Wieczerniku dokonała się zmiana. Jezus okazał się Barankiem Paschalnym, którego Krew przypieczetowała Nowe Przymierze „na znak wiecznego przymierza, które nie może być zerwane”⁹². Wyzwolenie z Egiptu stało się figurą odkupienia przez Chrystusa. Tym samym Nowy Testament nie unieważnił dawnej Paschy, ale ją wypełnił. Jezus nie celebrował dwóch różnych obrzędów, ale wszystko miało miejsce w tej samej godzinie, w unikalnym (od czasów Chrystusa) spożywanego posiłku, kiedy Jezus podczas Wieczerzy dał uczniom to, co otrzymał – ustanawiając Eucharystię, przyjął i podjął wcześniejsze przymierze. Można więc powiedzieć za M. Bednarzem, że: „Przymierze Jezusa jest nowe nie w tym znaczeniu, że nie będzie miało żadnego związku z przymierzem synajskim, ale dlatego, że zostanie podniesione do stanu najdoskonalszego”⁹³. Jest to Przymierze nowe, ale i wieczne. Dar, który Jezus przyjął i przekazał uczniom, mówiąc: „to czyńcie dla mojego przypomnienia” (w. 19), będzie trwał wiecznie, dzisiaj i zawsze, jak od początku aż po wieczność istnieje Bóg⁹⁴.

2.2.2. Zapowiedź zdrady Judasza (Łk 22,21-24)

Drugi fragment badanej sekwencji dotyczy zapowiedzi zdrady Judasza. Dokonując interpretacji tego fragmentu, należy się odnieść do kwestii związanej z imieniem zdrajcy, czyli związku treści ww. 21-23 z w. 24, a także słów Jezusa: „biada temu człowiekowi”, które stanowią centrum jednostki retorycznej.

Autor Ewangelii nie wymienia imienia zdrajcy. Na jego określenie Łukasz użył w w. 21 imiesłowu czasu teraźniejszego strony czynnej παραδίδόντος, pochodzącego od czasownika παραδίδωμι, który oznacza „wydać kogoś w ręce innej osoby”, albo jeszcze bardziej dosadnie: „wydać kogoś zdradziecko”⁹⁵. Czasownik ten kontrastuje z użytym w w. 19 διδόμενον, który oznacza dobrowolne oddanie siebie w ofierze. W. 21 informuje, że: a) zdrajca uczestniczy razem z Jezusem w ucztach paschalnej, b) razem z Nim zasiada

⁹¹ F. MICKIEWICZ, *Ewangelia według świętego Łukasza*, s. 446.

⁹² S.O. ABOGUNRIN, *Ewangelia według św. Łukasza*, s. 1294.

⁹³ M. BEDNARZ, *Jezus Sługą Pańskim według Nowego Testamentu*, Tarnów 2001, s. 135.

⁹⁴ POR. R. MEYNET, *Il Vangelo secondo Luca*, s. 796.

⁹⁵ POR. J. STRONG, *Grecko-polski słownik Stronga*, s. 184–185.

do stołu, c) należy do wspólnoty Jego najbliższych uczniów, a tym samym przyjaciół⁹⁶. Jezus nie wymienia imienia zdrajcy, dlatego uczniowie dociekają, który z nich mógłby wydać swego Mistrza (w. 23). Dlaczego Łukasz przemilczał imię zdrajcy, choć czytelnik doskonale wie, że chodzi o Judasza? Wydaje się, że Ewangelista poprzez wytworzenie atmosfery tajemniczości wzywa czytelnika do rozpoznania, że tak naprawdę również on, jak i każdy człowiek jest zdolny do zdradzenia Pana⁹⁷.

Uargumentowaliśmy w 1. punkcie artykułu przynależność w. 24. do drugiego fragmentu sekwencji. Pytanie postawione w tym wersecie jest zazwyczaj przenoszone na początek kolejnej jednostki, w której Jezus udziela na nie odpowiedzi. Łącząc w. 24 z zapowiedzią zdrady, uwidacznia się przed czytelnikiem pewien absurd. W chwili, gdy Nauczyciel mówi o zdradzie, której dokona ktoś z grona Jego najbliższych przyjaciół, Apostołowie sprzeczali się „kto z nich zdaje się większy”. Łukasz używa tu greckiego słowa φιλονεικία, które występuje w Nowym Testamencie tylko w tym miejscu i oznacza zwadę, kłótnię, a nawet rozmiłowanie w sporach⁹⁸. Fakt ten wydaje się nieprawdopodobnym, kłócili się bowiem o to, kto z nich jest największy, w chwili, gdy istotne było dowiedzieć się, kto z nich jest najmniejszy, najbardziej grzeszny, słaby, kto wyda Mistrza na śmierć. „Każdy z Apostołów myśli podejrzliwie o innych, nie wyobrażając sobie, że to o niego samego może chodzić. Wszyscy zaś zdają się rościć pretensje do pierwszego miejsca. Widząc, w jakim zaskakującym kierunku zwraca się dyskusja, można sądzić, że pragnienie bycia największym jest równoznaczne ze zdradą Jezusa⁹⁹”. Fakt ten podkreśla paralelne zestawienie ww. 23 i 24.

W samym centrum badanej jednostki znajduje się Jezusowe: „biada człowiekowi owemu, przez którego zostaje wydany” (w. 22). Zdrada nie zaskoczy Mistrza, mieści się ona bowiem w tym, co Bóg przewidział¹⁰⁰. Sam czyn nie był dobry, jednak nie znajdujemy w Piśmie Świętym żadnych słów Jezusa, które mogłyby wskazywać na życzenie Judaszowi potępienia wiecznego. Jednocześnie wypowiedziane przez Mistrza zdanie skłania czytelnika do zastanowienia się nad ostatecznym losem tego, który go wyda. „W sposób bezpośredni słowa te zapowiadają tragiczną śmierć zdrajcy. Biada mu, gdyż ten czyn doprowadzi go do ruiny. Biada, gdyż zginie śmiercią, która jest hańbiącą tak samo, jak śmierć krzyżowa¹⁰¹”. Jeśli weźmiemy pod uwagę wcześniejsze rozważania, można dojść do wniosku, że słowa Jezusa: „biada temu człowiekowi” odnoszą się do wszystkich, którzy z Jezusem zasiadali przy stole i kłócili się o to, kto z nich jest największy, a zatem odnoszą się również do każdego człowieka. Biada więc temu, kto okaże się zdrajcą Mistrza, chcąc być największym.

⁹⁶ F. MICKIEWICZ, *Ewangelia według świętego Łukasza*, s. 454.

⁹⁷ Por. R. MEYNET, *Il Vangelo secondo Luca*, s. 797.

⁹⁸ Por. R. POPOWSKI, *Wielki słownik grecko-polski*, s. 640.

⁹⁹ R. MEYNET, *Czytaliście św. Łukasza?*, s. 86.

¹⁰⁰ Por. E. DĄBROWSKI, F. GRYGLEWICZ, *Ewangelia według św. Łukasza*, s. 327.

¹⁰¹ F. MICKIEWICZ, *Krocząc śladami męki Chrystusa*, Ząbki 2000, s. 159.

2.2.3. Mowa o służbie (Łk 22,25-30)

Mowa o służbie, którą wygłosił Jezus podczas Ostatniej Wieczerzy, jest perykopą, która stanowi sam środek sekwencji, dlatego też należy przebadać ją bardziej szczegółowo niż pozostałe fragmenty. Wcześniej było wspomniane, że słownictwo ostatniego wersetu jednostki poprzedniej wskazuje, że mógłby przynależeć on do części centralnej, ale jego budowa sugeruje, iż tworzy on pewną całość z w. 23. Jednak w. 24 wraz z w. 25a stanowią swoistego rodzaju uzasadnienie mowy Jezusa, która jest odpowiedzią na spór, jaki zaistniał pomiędzy uczniami.

Sprzeczką zburzyła podniosły ton uczy paschalnej. Kiedy Jezus mówił o swojej męce i śmierci, ustanowił Eucharystię, a następnie zapowiedział, że zostanie zdradzony, towarzyszące mu grono Apostołów kłóciło się o to, „kto z nich zdaje się większy” (w. 24). Możliwe, że spór dotyczył miejsc zajmowanych przy stole. Te najbliższe Jezusa były najważniejsze i najbardziej honorowe. Jest to motyw, który znamy już z Ewangelii Łukaszej. W drodze do Jerozolimy (Łk 9,46) uczniowie zastanawiali się nad tym, kto z nich jest największy. W owej początkowej fazie działalności Jezusa apostołowie dopiero zaczęli się zastanawiać (Łukasz pisze: „przyszła im myśl”) nad swoją funkcją w gronie uczniów Mistrza. Natomiast przy końcu Jego działalności zaczynają się spierać o swoją pozycję w tej wspólnotce¹⁰². Widzimy tu pewien paradoks. W niezwykle ważnej dla Jezusa chwili Apostołowie kłócą się o rzeczy przyziemne, o swoją pozycję, funkcję i godność. Ta sytuacja spowodowała reakcję Jezusa, który niczym cierpliwy i wyrozumiały wychowawca tłumaczy na przykładach właściwy sposób rozumowania.

Wypowiedź Mistrza składa się z trzech urywków, jeśli zastosujemy metodologię retoryki semickiej. W pierwszym posługuje się on przykładem stosunków panujących w świecie polityki. Każda społeczność, która chce być silna i spójna, musi mieć swojego przywódcę. Władcy i inne wpływowe osoby często uciskali poddanych, wykorzystując swą władzę dla osobistych korzyści i własnych celów, ale mimo to byli nazywani dobroczyńcami. Tytuł ten w języku greckim, określane jako εὐεργέτης (występujący w całym Piśmie Świętym tylko w tym miejscu), odnoszący się do wielu rzymskich cesarzy, był używany prawie tak samo, jak tytuł zbawcy – σωτήρ¹⁰³. Grecy królowie, na wzór królów pogańskich – perskich i babilońskich, sprawując władzę na powierzonym im terytorium, uważali się za bogów. Żydzi dobrze znali ten model władzy i w taki sposób traktowali rzymskiego cesarza. Kiedy Jezus przypomina swoim uczniom, że dążenie do władzy jest czymś charakterystycznym dla świata pogańskiego, to tak jakby mówił im, że nie powinni tego czynić¹⁰⁴. Nauczyciel nie ocenia takiego sposobu funkcjonowania władzy w świecie ani nie krytykuje systemów politycznych, ale jasno wskazuje, że we wspólnotce uczniów ma być inaczej. Jasne jest to, że nawet w gronie wyznawców Mistrza są tacy, którzy mają bardziej odpowiedzialne zadania

¹⁰² F. MICKIEWICZ, *Ewangelia według św. Łukasza*, s. 459.

¹⁰³ Por. E. DĄBROWSKI, F. GRYGLEWICZ, *Ewangelia według św. Łukasza*, s. 329.

¹⁰⁴ Por. C.S. KEENER, *Komentarz historyczno-kulturowy do Nowego Testamentu*, Warszawa 2010, s. 176.

od innych, którzy pełnią funkcję przywódców i jest to konieczne dla właściwego funkcjonowania wspólnoty.

Następnie w drugim urywku badanego fragmentu możemy zauważyć, jak Jezus przechodzi od obrazów ze świata polityki do obyczajów dotyczących spożywania posiłku. Mistrz stawia swoim uczniom dwa pytania retoryczne, co jest charakterystyczne dla retoryki semickiej, na które odpowiedzi wydają się oczywiste. Każdy z Jego uczniów doskonale rozumiał, że w czasie uczyt ważniejszy jest leżący przy stole, ten, który jest obsługiwany. W samym centrum opisywanej sekwencji znajduje się zdanie Jezusa: „Ja zaś w środku was jestem jak służący” (w. 27). Nauczyciel jest tym, który służy. Pokazuje więc uczniom, że w Jego wspólnocie hierarchia wartości jest zupełnie odwrotna do tej panującej w świecie, a tym samym wskazuje na sposób bycia tej nowej wspólnoty związanej Nowym Przymierzem. Wydaje się, że Łukasz dla wzmocnienia wypowiedzi Jezusa stosuje tu formułę absolutną $\epsilon\gamma\omega \epsilon\iota\mu\iota$ („ja jestem”). Ciekawa jest budowa całego zdania, gdzie przyimek określający wspólnotę występuje „w środku” rozbitej formuły określającej Jezusa, a Mistrz tym samym zapewnia, że On jest w środku wspólnoty. Oto schemat zdania:

Ja ($\epsilon\gamma\omega$) zaś	w środku was	jestem ($\epsilon\iota\mu\iota$)	jak służący
---	--------------	--	-------------

Nasuwa się wniosek, że sposób bycia uczniów musi być zakorzeniony w trwaniu w Jezusie, Tym, który jest doskonałym wzorem służby, pokory i unieżenia.

Trzecia część wypowiedzi Mistrza (urywek ostatni), jak to zostało opisane w punkcie 1., jest przeciwstawiona pierwszej. Rzeczywistość ziemską jest ukazana w przeciwieństwie do rzeczywistości niebieskiej. Można zauważyć pewne przechodzenie w obu częściach: od godności króla, władcy (w. 25) do unieżenia sługi (w. 26), od przeciwności (w. 28) do panowania (w. 30). Nauczyciel rozpoczyna od pochwały uczniów za to, że wytrwali przy Nim w przeciwnościach. „W swej pochwie przywołuje On raczej na pamięć całą swoją działalność, która dla Jego uczniów była czasem próby”¹⁰⁵. Każdy z nich musiał zrezygnować ze swego dotychczasowego życia, aby pójść za Mistrzem, opuścić rodziny, domy, codzienne zajęcia i rozpocząć życie wędrowne u boku Jezusa, który u końca swej działalności wydaje świadectwo, że ci Jego uczniowie zdali egzamin i pozostali Mu wierni. Nagrodą za wytrwanie w próbach jest królestwo.

Występujący tu bez rodzajnika rzeczownik oznacza nie tyle królestwo w sensie terytorialnym, ale władzę królowania. Spójnik „jako” wskazuje na pośrednictwo: Jezus ustanawia uczniom to, co Jemu ustanowił Ojciec. Władza królowania należy więc do samego Boga, a ci, którzy wytrwają czas prób, będą mieli w niej udział. Czasownik $\delta\iota\alpha\tau\acute{\iota}\theta\epsilon\mu\alpha\iota$, który został przetłumaczony jako „ustanowić”, ma o wiele szersze znaczenie. *Grecko-polski słownik Stronga* podaje, że czasownik, o którym mowa, oznacza:

¹⁰⁵ F. MICKIEWICZ, *Ewangelia według św. Łukasza*, s. 461.

„uporządkować”, „wydać rozporządzenia co do swoich spraw: o czymś, co do kogoś należy”, „wydać rozporządzenie poprzez ostatnią wolę”, „sporządzić testament”, „zawrzeć przymierze”¹⁰⁶. F. Mickiewicz w swoim komentarzu zaznacza, że od tego właśnie czasownika pochodzi rzeczownik *διαθήκη* oznaczający „przymierze” lub „testament”, który pojawił się w Łk 22,20¹⁰⁷. Jezus więc przekazuje uczniom w formie testamentu władzę królewską, którą On sam otrzymał od Ojca. Władza, o której mówi tutaj Jezus, ma oczywiście charakter nie polityczny, ale duchowy. Udział w niej będzie polegał na uczestnictwie w uczcie eschatologicznej wraz z Chrystusem oraz zasiadaniu na tronach i sądzeniu dwunastu pokoleń Izraela (w. 30). Obraz uczyty jako Królestwa Bożego był doskonale znany Żydom. Udział w tej uczcie jest możliwy dzięki Nowemu Przymierz, które Jezus zawarł ze swymi uczniami, ustanawiając Eucharystię, która jest zapowiedzią szczęścia zbawionych.

Po bardziej szczegółowym opisanu treści badanego fragmentu kolejnym etapem jest wnikliwsza interpretacja, uwzględniająca uwagi zawarte w podpunkcie, w którym był opisywany kontekst biblijny tej jednostki (2.1.3. Mowa o służbie [Łk 22,25-30]). „Jezus mówi, że ten rodzaj egoistycznej ambicji, która myli wielkość z władzą i cześć z uznaniem, pochodzi od świata i jest «pogański» (22,25-26). Światu najbardziej potrzebna jest służba, a nie kłótnia o to, kto jest ważniejszy. Niemniej jednak kiedy Jezus ustanowi swoje rządy, uczniowie będą panować wraz z Nim i sądzić dwanaście pokoleń Izraela”¹⁰⁸. Kluczowym dla zrozumienia kwestii władzy wydaje się znaczenie wyrazów „panować” i „mieć władzę”. Zgodnie z zamysłem Stwórcy, człowiek miał panować nad światem, a władza rządzenia nie oznaczała prawa do przemocy i agresji. Stworzone przez Boga życie podlega Jego opiece i wszelkie nadużycia w panowaniu nad tym dziełem są niedopuszczalne. Godność człowieka, który został stworzony na obraz i podobieństwo Boga, ma wyrażać się w opiece nad życiem¹⁰⁹. Człowiek jednak wypaczył nakaz Stwórcy i niewłaściwie używa otrzymaną władzę panowania nad stworzeniem. Bóg dał ludziom to prawo w odniesieniu do zwierząt, a człowiek zaczął traktować w taki sposób swych braci, stosując niejednokrotnie wobec nich przemoc, gwałt i agresję. Zamysł Stwórcy nie dotyczył wynoszenia się jednych nad drugich ani panowania człowieka nad swym bratem, tymczasem ludzie bez względu na swój status społeczny rozkazują i wydają polecenia. Zawsze są dla kogoś wyżej postawieni w statusie społecznym, a dla innych niżej postawieni. Każdy bez wyjątku w pewnym sensie rządzi, każdy ma jakąś władzę. Jezus nie oczekuje od swych uczniów, aby rezygnowali z przywództwa, ani tego, aby królowie abdykowali, ale chce ukazać inny sposób wykonywania władzy, sposób, w który ludzie nie będą wykorzystywali swej pozycji,

¹⁰⁶ R.J. STRONG, *Grecko-polski słownik Stronga*, s. 193.

¹⁰⁷ F. MICKIEWICZ, *Ewangelia według św. Łukasza*, s. 462.

¹⁰⁸ S. O. ABOGUNRIN, *Ewangelia według św. Łukasza*, s. 1295.

¹⁰⁹ Por. J. LEMAŃSKI, *Księga Rodzaju. Rozdziały 1–11* (Nowy Komentarz Biblijny, t. I, cz. 1), Częstochowa 2013, s. 172–173.

nie będą dominować, uciskać innych, ani służyć sobie samym. Jezus mówi o czymś, co wydaje się rewolucją. Nie w sensie odwrócenia ról, jak się powszechnie rozumie rewolucję, gdzie gnębiony stałby się ciemiężcą, ale w sensie zmiany władzy w samej jej istocie. Rewolucja Jezusa polega na zrozumieniu, że jedyną władzą jest służenie. Ta władza przywołuje zamysł Stwórcy, który polecił z łagodnością i dobrocią troszczyć się o życie. To jest przesłanie Ewangelii: żeby królować, trzeba służyć, „kto się wywyższa, będzie poniżony, a kto się poniża, będzie wywyższony” (Łk 14,11). Właśnie ten, kto staje się sługą, kto pochyla się nad drugim człowiekiem, kto przyjmie tą Bożą logikę tak różną od świata, wejdzie do Królestwa Niebieskiego¹¹⁰.

2.2.4. Zapowiedź zdrady Szymona Piotra (Łk 22,31-34)

Kolejny fragment sekwencji Łk 22,14-38 dotyczy zapowiedzi zdrady Szymona Piotra. Już na początku warto przypomnieć, że jest to jednostka paralelna do opisanego wcześniej tekstu Łk 22,21-24 i ma niemal identyczną z nim budowę.

W. 31 wskazuje adresata pouczenia Jezusa. Jest to moment bardzo ważny, a podkreśla to zastosowany podwójny wołacz: „Szymonie, Szymonie”. Mistrz oznajmia uczniowi, że Szatan „zaczął domagać się”, by przesiał apostołów jak zboże. Widoczna aluzja do Hi 1–2, którą wskazał kontekst biblijny, każe zrozumieć to żądanie jako próbę domagania się od Boga, by pozwolił Szatanowi poddać ich próbie wierności. Choć Jezus kieruje swe słowa do Piotra, dotyczą one wszystkich apostołów. Obraz przesiewania zboża znany jest już ze Starego Testamentu (Am 9,9)¹¹¹. Pszenicę przesiewano, aby oddzielić ziarno od wszelkiego rodzaju zanieczyszczeń. F. Mickiewicz zaznacza, że niektórzy interpretatorzy mówią, że Szatan chce odłączyć apostołów od Mistrza, jak się oddziela plewy od ziarna¹¹². Jednak użyty tu czasownik σιτιάζω „nie ogranicza się do określenia czynności przesiania w sensie oddzielenia, lecz wyraża także, a tutaj prawdopodobnie przede wszystkim: «wstrząśnięcie», a więc wzburzenie, rozbitcie, czy rozdzielenie właśnie przez jakąś gwałtowną akcję”¹¹³. Chodzi więc nie tyle o oddzielenie ziarna od zanieczyszczeń, ile o zamęt, wstrząs, które prowadzą do zburzenia relacji, jedności i wierności. Możemy wnioskować, że celem złego ducha jest zerwanie relacji pomiędzy Mistrzem a uczniem, zburzenie wierności i jedności między nimi. Jezus oznajmia Szymonowi, że na żądanie Szatana odpowiedział modlitwą, by nie ustała jego wiara. F. Mickiewicz wskazuje, że użyty czasownik ἐκλείπω opisuje proces zmniejszania się czegoś, aż do jego zaniku. Wiara Piotra

¹¹⁰ Por. R. MEYNET, *Il Vangelo secondo Luca*, s. 800.

¹¹¹ Przesiewanie zebranego, zmlóconego i przewianego zboża miało na celu oddzielenie ziarna od małych kamyków i innych zanieczyszczeń i dokonywało się za pomocą przetaka. Gdy poruszano nim na boki ruchem kołowym, wszelkie zanieczyszczenia spychane były na bok, natomiast ziarno spadało na ziemię, skąd następnie było zbierane. Por. J.H. WALTON, V.H. MATTHEWS, M.W. CHAVALAS, *Komentarz historyczno-kulturowy do Starego Testamentu. Księgi protokanoniczne*, Warszawa 2014, s. 888.

¹¹² Por. F. MICKIEWICZ, *Krocząc śladami męki*, s. 178.

¹¹³ Z. KIERNIKOWSKI, *Posługa Piotra (Łk 22,31-32). Przewodniczenie w nawracaniu*, w: S. HAŁAS, P. WŁODYGA (red.), *Pan moją mocą i pieśnią (Ps 118,14)*, Kraków 2006, s. 90.

zostanie więc poddana próbie, którą Bóg dopuści, ale nie ulegnie ona zanikowi dzięki interwencji Jezusa¹¹⁴.

Istotnym w opisywanej kwestii jest fakt, że Jezus, powołując Szymona na apostoła, zmienił jego imię na Piotr (Łk 6,14; gr. Kefas – „kamień”, zmienione na gr. Petra – „skała”, „opoka”), ale od tamtego momentu Nauczyciel zawsze nazywał go „Szymonem”, z wyjątkiem Łk 22,34, gdzie zwrócił się do niego imieniem „Piotr”¹¹⁵. W wypowiedzi Jezusa w badanej jednostce można zauważyć pewien proces, który dokona się w Jego uczeniu (w. 32). Szymon, zanim zostanie nazwany Piotrem, a więc chwiejny rybak, zanim naprawdę stanie się Skałą, na której zbudowany zostanie Kościół, przejdzie ciężką próbę wiary, w której doświadczy jej osłabienia, a następnie nawrócenia, po którym powróci, aby utwierdzać swych braci. Ta próba wydaje się konieczna, aby ten, który we wspólnocie Nowego Przymierza będzie odgrywał pierwszoplanową rolę, mógł oczyścić się z pychy i liczyć na swego Pana bardziej niż na własne siły.

Słowa Nauczyciela spotkały się ze stanowczym zapewnieniem Szymona o swej wierności i gotowości oddania za Niego życia (w. 33). W odpowiedzi Mistrz zapowiada trzykrotne zaparcie się Piotra, które ma dokonać się niebawem. Przesianie uczniów „jak pszenicę” ma polegać na takim działaniu, które doprowadzi do dysharmonii i zamętu w kwestii wierności, relacji i jedności. Apostoł wyprze się znajomości Jezusa, a więc zachwiana zostanie jego relacja z Mistrzem. Dopiero później, na dziedzińcu arcykapłana, doświadczenie zdrady zaowocuje przemianą Szymona (Łk 22,54-62). „Powodem nawrócenia Piotra był fakt «obrócenia się» Pana ku niemu (στρέφω w 22,61 – ten sam rdzeń co ἐπιστρέφω 22,32) i Jego spojrzenia na niego. Nawrócenie Piotra polegało na wyjściu (odwróceniu się) z przekonania pewności, że za Jezusem można pójść o własnych siłach, opierając się na własnej wierności. To może się dokonać jedynie dzięki wierze związanej z całkowitym zaparciem się siebie. Taka wiara zaś jest darem przyjętym (możliwym do przyjęcia) przez człowieka w kontekście doświadczenia własnej «klęski», bankructwa, upadku itp.”¹¹⁶

W centrum jednostki znajduje się wezwanie Jezusa: „I ty kiedyś zawróciwszy, utwierdź braci twych”. Pomimo zdrady, dzięki temu, co pod jej wpływem dokonało się w apostołe, dzięki nawróceniu, Szymon – początkowo zbyt pewny siebie, gwałtowny i porywczy, stanie się wiernym, gotowym do oddania życia i mocnym w wierze Piotrem. To właśnie on stojąc na czele wspólnoty Kościoła, będzie utwierdzał w wierze swoich braci.

2.2.5. Miecze Apostołów (Łk 22,35-38)

Ostatnia jednostka sekwencji znajduje się tylko w Ewangelii św. Łukasza i przysparza wiele trudności interpretacyjnych. Skupiają się one głównie wokół znaczenia wspomnianych przez Jezusa mieczy.

¹¹⁴ Por. F. MICKIEWICZ, *Ewangelia według świętego Łukasza*, s. 464.

¹¹⁵ Por. P. C. BOSAK, *Leksykon wszystkich postaci biblijnych*, Kraków 2015, s. 1440-1441.

¹¹⁶ Z. KIERNIKOWSKI, *Posługa Piotra (Łk 22,31-32)*, s. 87.

W centrum pierwszej części fragmentu znajduje się Jezusowe „ale teraz”, które przypomina nam sytuację z pierwszej jednostki (w. 18), gdzie dokonała się radykalna zmiana. Również tym razem w życiu wspólnoty uczniów zachodzi znacząca przemiana. Przywołując na pamięć czasy, gdy Apostołom niczego nie brakowało, gdyż ufając Opatrzności Bożej, mogli liczyć na gościnę i życzliwość ludzi, Nauczyciel mówi, że od teraz będzie już inaczej. Każdy uczeń musi zatroszczyć się o rzeczy niezbędne do życia, a także wyposażyć się w miecz, gdyż okoliczności ich działalności apostołskiej ulegną całkowitej zmianie. Zatem: Czym jest ów miecz, o którym mówi Jezus?

W *Komentarzu historyczno-kulturowym do Nowego Testamentu* można wyczytać, że Mistrz posłużył się tą symboliczną wystarczalnością 2 mieczy, aby mógł zostać zaliczony do złoczyńców i oskarżony o działalność wywrotową¹¹⁷ i aby w ten sposób spełniła się przepowiednia. W takiej interpretacji, która znajduje uznanie u niektórych egzegetów, trzeba by nadać mieczowi znaczenie dosłowne, a to mogłoby doprowadzić do błędnego przekonania, które pozwalałoby na użycie broni w obronie przed wrogami. Takie rozumienie wypowiedzi Mistrza sprzeciwia się jednak całemu Jego nauczaniu, w którym głosił orędzie pokoju. Inną interpretację przyjmuje J. Szlaga. W jednym ze swoich artykułów pisze, że miecz jest symbolem słowa Bożego. Misja Apostołów wiąże się z trudnościami i niebezpieczeństwem. Zostaną posłani, aby głosić słowo Boże stanowiące siłę, której nie będzie mógł przewyciężyć żaden z ich przeciwników. Uczniowie muszą więc wyposażyć się w moc słowa Bożego¹¹⁸. Podobną myśl odnajdujemy u E. Michonia, który pisze, że posłani podczas misji nie mają innej obrony jak tylko „miecz ducha i słowo Boże”, o których mówi św. Paweł w Ef 6,17¹¹⁹. Biorąc pod uwagę inne miejsca Ewangelii, gdzie Łukasz pisze o mieczu, trzeba przyjąć, że za tym obrazem kryje się rzeczywistość cierpienia (np. Łk 2,34-35). Określając kontekst biblijny, wskazano na miejsce paralelne do Łk 12,51 u Mateusza, gdzie występuje słowo „miecz” zamiast „rozłam”. Można więc domniemywać, że Jezus podczas swej mowy w Wieczerniku wskazywał na czas, gdy uczniowie doświadczą cierpienia, rozłamów, prześladowań. Z jednej strony można przyjąć, że mieczem jest słowo Boże, które rodzi podziały na wiernych i niewiernych, na prześladowanych i prześladowających, wierzących i niewierzących. Z drugiej strony napomnienie Mistrza jest pewnym testamentem, który zostawia Kościołowi, a w którym przestrzega przed trudnościami i poleca dobrze się zabezpieczyć na te doświadczenia, aby wytrwać w czasie próby¹²⁰.

Apostołowie, którzy wiele razy nie rozumieli słów swego Mistrza, również tym razem nie pojęli znaczenia Jego polecenia. Jezus często posługiwał się językiem symbolicznym

¹¹⁷ Por. C.S. KEENER, *Komentarz historyczno-kulturowy*, s. 176.

¹¹⁸ Por. J. SZLAGA, *Symbolika miecza u Łk 22,35-38*, w: F. GRYGLEWICZ (red.), *Studia z teologii św. Łukasza*, Poznań – Warszawa – Lublin 1973, s. 165–171.

¹¹⁹ Por. E. MICHON, *Jezus podczas męki u św. Łukasza*, w: F. GRYGLEWICZ (red.), *Studia z teologii św. Łukasza*, s. 51.

¹²⁰ Por. F. MICKIEWICZ, *Krocząc śladami męki*, s. 128–129.

dla zobrazowania jakiejś rzeczywistości (również w pierwszej jednostce badanej sekwencji odnajdujemy symbol chleba i wina). Jest to element charakterystyczny i często wykorzystywany w językach semickich. Uczniowie zrozumieli rozkaz Chrystusa dosłownie. Choć jeśli Jezus mówi o mieczu, to jak zauważa R. Meynet, mówi o tym, który go czeka i który Jemu zagraża. Mistrz przywołuje na myśl Sługę Pańskiego z Czwartej Pieśni u Izajasza, który jak potulna owca jest prowadzony na zabicie¹²¹. Nadchodzi koniec Jezusa na ziemi i to właśnie w Nim spełnią się zapowiedzi Starego Testamentu.

Na słowa Mistrza uczniowie w postawie gotowości zdają raport: „Panie, oto miecze tu dwa”, na co On odpowiada: „Wystarczy”. Ten krótki dialog można różnie interpretować. Komentarz F. Mickiewicza do Ewangelii św. Łukasza podaje kilka interesujących rozwiązań. O pierwszym z nich wspomniano już wcześniej: „Jezus nie nakłania uczniów do buntu, ale oświadcza, że 2 miecze, które oni posiadają, wystarczą, by ich przywódcę zaliczono do grona przestępców”¹²². J. Szlaga uważa, że Jezus tym krótkim „wystarczy” kończy dialog, który rozwinął się w złym kierunku¹²³, a inne rozwiązanie mówi, że to słowo kończy całe publiczne nauczanie Jezusa i stanowi zakończenie wszystkich pouczeń. Św. Cyryl Aleksandryjski interpretuje Jezusową odpowiedź w sensie wystarczającej ilości, ale jest to stwierdzenie pełne współczucia uczniom, którzy nie zrozumieli Jego słów¹²⁴. Ostatnie rozwiązanie należy do św. Ambrożego. Uważa on, że wyrażenie „wystarczy” ma podkreślić, że nie zabraknie niczego temu, kto uzbroi się w naukę Starego i Nowego Testamentu, które symbolizują dwa miecze¹²⁵. Niezależnie od tego, jaką interpretację przyjmujemy, pewne jest, że to krótkie stwierdzenie Jezusa kończy dialog z uczniami, a tym samym Jego publiczne nauczanie.

Możliwa jest jeszcze interpretacja opisywanego fragmentu w kontekście zapowiedzianych wcześniej zdrad (ww. 21-23.31-34). Uczniom nie brakowało niczego, gdy Jezus wysyłał ich podczas swej działalności. Wtedy Mistrz był razem z nimi. Teraz sytuacja się zmieni. Apostołowie opuszczą Nauczyciela, co sam im zapowiedział, dlatego będą potrzebowali wszelkich ziemskich zabezpieczeń. Jeśli uczniowie opuszczą Jezusa, Tego, który może ich ochronić, będą mogli polegać tylko na samych sobie. Jest to sytuacja, w której sprawdzi się ich zaufanie do Mistrza, który przecież nie opuści wspólnoty, ale będzie w niej obecny w nowy sposób¹²⁶.

¹²¹ Por. R. MEYNET, *Il Vangelo secondo Luca*, s. 804.

¹²² F. MICKIEWICZ, *Ewangelia według świętego Łukasza*, s. 467.

¹²³ Por. J. SZLAGA, *Symbolika miecza u Łk 22,35-38*, s. 170.

¹²⁴ Por. CYRYL ALEKSANDRYJSKI, *Commentarii In Lucam*, w: J.P. MIGNE, *Patrologiae cursus completus. Series Graeca*, 72, Paris 1857, s. 422.

¹²⁵ Por. AMBROŻY, *Expositio Evangelii secundum Lucam*, 10, s. 55.

¹²⁶ Por. R. MEYNET, *Czytaliście św. Łukasza?*, s. 90.

3. Teologiczna interpretacja sekwencji Łk 22,14-38

3.1. Interpretacja perykop w ich wzajemnym odniesieniu

Mając na uwadze delimitację tekstu Łk 22,14-38 oraz jego kompozycję, kontekst biblijny, a także przeprowadzoną interpretację, zostanie podjęta w tym punkcie próba spojrzenia na całość sekwencji, aby odnotować wszelkie powiązania i podobieństwa pomiędzy fragmentami. Podobny zabieg miał miejsce w 1. punkcie artykułu – przy spojrzeniu z góry na badany tekst, gdzie celem było uzasadnienie jego delimitacji.

Jak zaznaczono na początku artykułu, badana sekwencja, składająca się z 5 fragmentów, ma budowę symetryczno-koncentryczną. W centrum znajduje się mowa Jezusa o służbie, a okalają ją jednostki paralelne. Dla przypomnienia zostanie pokazany ponownie schemat:

A	Pascha Jezusa	14-20	
	B	Zapowiedź zdrady Judasza	21-24
	C	Mowa Jezusa o służbie	25-30
	B'	Zapowiedź zdrady Szymona Piotra	31-34
A'	Miecze Apostołów	35-38	

Cała sekwencja jest niezwykle precyzyjnie skonstruowana. U pozostałych synoptyków opis ustanowienia Eucharystii znajduje się w centrum sekwencji, u Łukasza w środku znajduje się Jezusowa mowa o służbie¹²⁷. Przypomnijmy, że u Jana moment Wieczery Paschalnej zastępuje opis umywania nóg. Relacja Łukasza stanowi więc pomost pomiędzy Mateuszem i Markiem a czwartym Ewangelistą, to znaczy, że pomiędzy wersją palestyńską a efeską jest wersja antiocheńska.

3.1.1. Kielich i miecz (fragment A i A')

Pierwszy i ostatni fragment łączy kilka znaczących elementów. Zarówno w A, jak i w A' przysłówki „teraz” oznacza radykalną zmianę, która ma miejsce. Coś się zmienia i nie jest to zmiana powierzchowna, ale niesie ona ze sobą głębokie konsekwencje dla wspólnoty wierzących. Zmianę tę obrazują wykorzystane przez Jezusa symbole: „chleb”, „kielich” oraz „miecz”. Chleb, utożsamiany z ciałem Jezusa w czasie Ostatniej Wieczery, miał być podzielony, połamany. Wino używane do wieczery paschalnej było koloru

¹²⁷ Por. R. MEYNET, *Il Vangelo secondo Luca*, s. 808.

czerwonego i było przyrównywane do krwi¹²⁸. W Nowym Testamencie wielokrotne aluzje Jezusa do kielicha oznaczają Jego nadchodzącą śmierć. Właśnie dlatego, że przyjął On i wypił kielich śmierci, mógł ofiarować swoim naśladowcom kielich Nowego Przymierza. Wszyscy, którzy przyjmą ten dar, będą mogli skorzystać z jego błogosławionych owoców: przebaczenia, wspólnoty z Bogiem i ludźmi oraz pewności życia wiecznego. Ci, którzy lekkomyślnie traktują ofiarę Jezusa lub ją odrzucają, wypiją kielich sądu Bożego¹²⁹. *Słownik symboliki biblijnej* wskazuje na bardzo podobne do wspomnianego „kielicha” znaczenie słowa „miecz”. Najczęściej wzmianki o nim pojawiają się w opisach bitew, dlatego stał się symbolem wojny, ale w pozostałych kontekstach oznacza przelew krwi, a także sąd Boży¹³⁰.

Za znaczeniem symboli „kielicha” i „miecza” kryje się coś jeszcze: czas, w którym Jezus będzie już w nowy sposób obecny w Kościele. Chleb i wino w Nowym Przymierzu są postaciami, w których Jezus został obecny pośród swego ludu, pomimo odejścia (śmierć i wniebowstąpienie). Od wiary uczniów będzie zależała bliskość Jezusa. „Miecz” ukazuje czasy, w których wspólnota Kościoła znajdzie się w sytuacji trudnej, doświadczy przesładowań i rozłamów. W tej sytuacji sprawdzi się zaufanie uczniów. Obie jednostki mówią też o zbliżającym się końcu, wskazują na rzeczywistość cierpienia. Zacytowany fragment z Izajasza (w. 37), gdzie znajduje się obraz owcy prowadzonej na rzeź, odnosi się do rzeczywistości Paschy, podczas której spożywano baranka, a dalej do Baranka Paschalnego – Jezusa, który zostanie złożony w ofierze za wszystkich ludzi w „godzinie”, która się rozpoczęła.

3.1.2. Judasz i Piotr (fragmenty B i B')

Drugi i czwarty fragment łączą postacie Apostołów, wyróżnione spośród pozostałych, a także zapowiedzi ich zdrady. Oba opisy przylegają do głównej jednostki sekwencji. 1. urywek części centralnej ukazuje rzeczywistość ziemską, w której królowie panują nad narodami i jest to zupełnie poprawne w logice tego świata¹³¹. Przylega do niego od góry fragment mówiący o Judaszu. 3. urywek części centralnej mówi o rzeczywistości niebieskiej, w której panuje Boża logika, odwrócona, inna od tej ziemskiej. Przylega do niego fragment dotyczący Piotra. Można więc w pobieżnej interpretacji powiedzieć, że Judasz to ten, który przyjął logikę tego świata i ona doprowadziła go do upadku, Piotr natomiast przyjął logikę Bożą, nawrócił się i dzięki temu jest wzorem ucznia.

Przykład Piotra i Judasza pokazuje również, że bycie uczniem Jezusa nie daje gwarancji wierności. Każdy jest zdolny do zdrady i każdy może wrócić do Mistrza¹³². Oba Apostołowie zostali powołani do grona najbliższych uczniów Chrystusa w celu budowania

¹²⁸ Por. K. ROMANIUK, *Eucharystia w przekazach biblijnych*, Poznań 2005, s. 17–18.

¹²⁹ Por. L. RYKEN, J.C. WILHOIT, T. LONGMAN III, *Słownik symboliki biblijnej*, s. 297–298.

¹³⁰ Por. *tamże*, s. 515.

¹³¹ Por. C.S. KEENER, *Komentarz historyczno-kulturowy*, s. 176.

¹³² Por. D. SULLIVAN, *Goście wieczerzy Chrystusa*, *Ethos* 17 (2004), nr 1–2, s. 118–120.

Królestwa Bożego. Piotr w katalogu Dwunastu jest wymieniany na miejscu pierwszym, Judasz – na ostatnim (por. Łk 6, 13-16)¹³³. Każdy z nich miał do spełnienia we wspólnocie konkretne zadania. Zarówno pierwszy, jak i drugi z Apostołów zdradzili swego Mistrza, jednak ich losy potoczyły się dalej zupełnie odmiennie. Jezus zostawił Judaszowi chwalebne zadanie, ten jednak sprzeniewierzył się swemu powołaniu i urzędowi. Został wybrany nie po to, aby zdradzić, nieprzypadkowo znalazł się w gronie Apostołów. Jednak nie spełnił zadań, do których został powołany. Nie przygotował się do przyjęcia daru wiary, odrzucił Mesjasza i poszedł za głosem kusiciela, nie przyjął istoty Eucharystii, odrzucił ideę Kościoła i w logice świata zrozumiał urząd apostołowski. Możliwe, że całe Królestwo Chrystusa zrozumiał docześnie. Stąd powszechne są interpretacje, które mówią, że Piotr, jako ten, który pozostał wierny, który mimo zdrady nawrócił się, symbolizuje Izrael, Judasz – upadły Izrael. „Piotr z resztą Apostołów stworzył Kościół Abła, otworzył historię Królestwa Chrystusowego, Judasz rozpoczął anty-Kościół, «kościół Kaina», zgromadzenie odpadających od Chrystusa, *ecclesiam peccatorum*, Kościół herezji, niewiary, upadły”¹³⁴. Interpretacja taka wydaje się odpowiadać tradycyjnym prądom myślowym na temat Judasza i Piotra. Jeśli jednak popatrzymy na perykopy B i B' w kontekście, w jakim są umieszczone, otwiera się przed nami nowa droga interpretacyjna. Klasyfikacja na tych, którzy są braćmi Judasza, i tych, którzy są braćmi Piotra, nie mieści się w granicach, jakie określają przynależność do Kościoła. Nie tylko ci, którzy otwarcie zdradzają Jezusa, którzy świadomie odrzucają Kościół, są braćmi Judasza. Kluczem jest rozumienie tego, kim jest największy, o którym mówi Jezus w części centralnej. Z takiej interpretacji płyną głębokie wnioski teologiczne, które zostaną przedstawione w kolejnym podpunkcie.

Można też popatrzeć na Judasza i Piotra w kontekście określeń „od teraz” ze skrajnych jednostek sekwencji. Pierwsze „od teraz” może wskazywać na bycie z Jezusem, choć obecnym już inaczej. W sąsiedztwie tego fragmentu znajduje się zdrada Judasza. Drugie „od teraz” mówi o czasie, gdy zabraknie obecności Mistrza. Przylega do tego fragmentu zapowiedź zdrady i nawrócenia Piotra. Nawet przyjmując Eucharystię, gdy Jezus jest tak blisko, można Go zdradzić, zupełnie zrywając relację. Jednak można też nawet w czasie pozornej Jego nieobecności, w czasie prześladowań i prób, pomimo błędów i upadków, powrócić umocnionym.

3.1.3. Służba (fragment C)

W samym centrum badanego tekstu biblijnego znajduje się krótkie zdanie: „Ja zaś w środku was jestem jak służący”. Bycie z Jezusem (bycie ucznia w Nim i Jego w uczniu) jest punktem odniesienia dla jednostek A – A' i B – B'. Z pierwszego fragmentu wynika, że Jezus ustanowił Nowe Przymierze, a więc nową wspólnotę, w której zostanie

¹³³ Por. H.E. LONA, *Judasz Iskariota. Legenda i prawda. Judasz w Ewangeliach i w Ewangelii Judasza*, Kielce 2008, s. 13–14.

¹³⁴ C. BARTNIK, *Judasz Iskariota – historia i teologia*, CT 58/2 (1988), s. 15–16.

obecny w nowy sposób. Ostatni fragment pokazuje rzeczywistość, w jakiej ta wspólnota się znajdzie. Czas prób, który nadchodzi, będzie weryfikacją wierności każdego ucznia. Tylko ten, kto zrozumie, na czym ma polegać sposób bycia wspólnoty Nowego Przymierza, przetrwa trudne doświadczenia i okaże się uczniem – bratem Piotra. Ten, kto nie zrozumie pouczenia Jezusa i przyjmie logikę świata, zerwie relację z Mistrzem i stanie się bratem Judasza.

Fragment centralny ukazuje Jezusa, który w środku wspólnoty uczniów staje jako wzór do naśladowania. Postawa Mistrza jest pełna uniżenia i pokory. Właściwa interpretacja słowa „służba” rzuca jasne światło na rozeznanie, kim jest uczeń Chrystusa i w jaki sposób powinien Go naśladować. To jedno centralne zdanie jest kluczem do rozumienia testamentu, jaki zostawił Jezus swoim uczniom.

3.2. Wnioski teologiczne płynące z sekwencji Łk 22,14-38

Wzajemne odniesienia badanych perykop sekwencji Łk 22,14-38 poszerzają horyzont patrzenia na całość tekstu, dostarczając w ten sposób wiele nowych możliwości interpretacyjnych. Jednocześnie zabieg ten otworzył możliwość wyciągnięcia z całości analizowanego tekstu wątków teologicznych. W niniejszym podpunkcie zostanie podjęta próba skonkretyzowania myśli teologicznej.

3.2.1. Eucharystia darem obecności Jezusa Sługi w Kościele

Eucharystia nie jest tylko pamiątką Ostatniej Wieczerzy. Dzięki niej Jezus stał się nieustannie obecnym pośród wspólnoty ludzi wierzących. Chrystus jest wypełnieniem zapowiedzi Starego Testamentu. Choć Nowe Przymierze kontynuuje symbolikę i idee pierwszego Przymierza, wszystkie elementy są nowe. Zbawiciel zawarł je nie z ludem dwunastu pokoleń Izraela, ale z dwunastoma Apostołami, którzy dali początek nowemu Ludowi Bożemu. Pod Synajem Mojżesz był pośrednikiem pomiędzy Bogiem a narodem wybranym, teraz nie ma już żadnego ludzkiego pośrednika, a pomiędzy człowiekiem a Ojcem staje sam Syn Boży, jako jedyny i doskonały Pośrednik¹³⁵. Teraz nie potrzeba już ofiary ze zwierząt, bo zastąpiła ją ofiara samego Chrystusa, która oczyszcza ludzi z wszelkiego grzechu i czyni ich wolnymi z niewoli zła¹³⁶. Apostołowie nie są już pokropieni krwią, jak lud pod górą Synaj, ale spożywają Krew Zbawiciela, w której zostawia siebie samego, stając się obecnym pośród chrześcijan przyjmujących Jego Ciało i Krew¹³⁷. Przynależność do Nowego Przymierza jest więc czymś nie tylko zewnętrznym, ale ma charakter wewnętrzny i nie tylko jednostronny. Człowiek z wiarą przyjmujący

¹³⁵ Por. H. LANGHAMMER, *Teologia Eucharystii. Wymowa tekstów biblijnych*, Kłodzko 1997, s. 51–53.

¹³⁶ Por. K. ROMANIUK, *Eucharystia w przekazach biblijnych*, s. 17; S.O. ABOGUNRIN, *Ewangelia według św. Łukasza*, s. 1294–1295.

¹³⁷ Por. Z. KIERNIKOWSKI, *W mocy słowa i sakramentu. Biblijne inspiracje współczesnego duszpasterstwa* (Rozprawy i Studia Biblijne 40), Warszawa 2011, s. 141–142.

Chrystusa pod postaciami eucharystycznymi otwiera się na dar Boga. Podobnie jak Bóg w Starym Testamencie, tak teraz Chrystus zobowiązuje się pozostać ze swoim ludem i jest stale obecny w Kościele¹³⁸. Chodzi więc o zupełnie nową ekonomię odkupienia, która będzie miała charakter uniwersalny. Chodzi o obecność, która jest rzeczywista, wręcz namacalna, która wymaga wiary, ale pozwala człowiekowi fizycznie doświadczyć bliskości. Poprzez Eucharystię Chrystus jednoczy się z ludźmi tak mocno, że stają się jednym ciałem, i jeszcze bardziej dosłownie odczytać można zapewnienie Jezusa o swej obecności pośród nas.

„Paschalna wieczerza nie tylko, jak każda uczta, była znakiem jedności i wspólnoty, gdyż jeść z kimś chleb, to znaczy wchodzić w bliską z nim zażyłość, ale w sposób specjalny wiązała każdego uczestnika z całą wspólnotą Izraela i jej historią. Umieszczenie w takich ramach ustanowienia Eucharystii podkreśla jej wspólnotowy charakter. Ona jako Nowa Pascha zespala wokół nowej tajemnicy – śmierci i zmartwychwstania¹³⁹ Chrystusa – nowy Lud Boży, który się tu rodzi”¹⁴⁰. W centrum wspólnoty jest Chrystus, który przewodniczy tej uczcie. W Eucharystii został obecny pośród wspólnoty Kościoła, którą ustanowił. Taka wspólnota staje się widzialnym w świecie znakiem obecności Boga. Bp Zbigniew Kiernikowski zauważa: „Jeśli w jakiejś społeczności istnieje kościelna wspólnota przeniknięta duchem Eucharystii i żyjąca w pełnej, niedającej się podważyć komunii, oddziałuje ona na całą społeczność (...) będzie znakiem i nadzieją dla wszystkich, dla całej społeczności. Nie chodzi o to, by wszyscy należeli do Kościoła, lecz o to, by Kościół służył każdemu, by był znakiem Bożej rzeczywistości dla wszystkich”¹⁴¹. Można więc powtórzyć za ojcami Soboru Watykańskiego II, że Eucharystia buduje Kościół, dając wyraz jedności Ludu Bożego (KK 11), wciąż na nowo buduje tę wspólnotę, w której Chrystus jest pierwszym, który uniżył się tak bardzo, że oddał życie za człowieka, a pozostając stale obecnym w Kościele, ciągle na nowo, w każdej Mszy Świętej, odnawia i powtarza tajemnicę ofiary, którą złożył Ojcu z siebie samego na krzyżu. Ten Jezus, który został pośród nas obecnym, jest zatem Sługą, doskonałym wzorem posłuszeństwa Ojcu i miłości człowieka.

3.2.2. Postawa unizienia Jezusa jako wzór postępowania uczniów

Łukasz w trzeciej Ewangelii w sposób szczególny podkreśla, co znaczy być uczniem Chrystusa. Być uczniem Jezusa – to żyć w ścisłej relacji z Nim i naśladować Go jako swego Pana i Mistrza. Jest On dla swych uczniów nie tylko cudotwórcą, jak u Marka, czy Nauczycielem nowej sprawiedliwości, jak u Mateusza, ale Zbawicielem, Przywódcą i Wzorem, który należy naśladować¹⁴². Naśladować Jezusa – to przyjąć rewolucję, jaką

¹³⁸ Por. F. MICKIEWICZ, *Ewangelia według świętego Łukasza*, s. 449–451.

¹³⁹ Ofiara eucharystyczna uobecnia nie tylko mękę i śmierć Jezusa, ale także Jego zmartwychwstanie, por. JAN PAWEŁ II, *Ecclesia de Eucharistia*, Rzym 2003, s. 14.

¹⁴⁰ T. JELONEK, *Teologia biblijna*, s. 267.

¹⁴¹ Z. KIERNIKOWSKI, *W mocy słowa i sakramentu*, s. 244.

¹⁴² Por. J. KUDASIEWICZ, *Ewangelie synoptyczne dzisiaj*, Ząbki 2006, s. 270.

On przyniósł, Jego sposób myślenia i postępowania za swój, czyniąc z nich określony styl życia.

Wspólnota opisana przez Łukasza jest wspólnotą konkretną, rzeczywistą. Ma swoje zalety (w. 28), jak i wady (w. 24). Uczniowie Jezusa potrafią trwać w przeciwnościach i dochować wierności w doświadczeniach, ale są też narażeni na pokusy. Jedną z nich jest pragnienie władzy. Chęć panowania przeciwstawia się radykalnie celebrowaniu uczy Pańskiej. W darze Eucharystii Jezus ukazuje się jako sługa i sam o sobie mówi, że pośród swego ludu jest tym, który służy (w. 27)¹⁴³. Każdy, kto decyduje się przyjmować Eucharystię, powinien czerpać z Jezusa wzór życia chrześcijańskiego. Ten sakrament obecności Zbawiciela w Kościele jest dla jego wyznawców niczym zwierciadło, w którym weryfikuje się właściwa postawa wierzących.

Cała Ewangelia Mistrza z Nazaretu pokazuje jasną naukę dotyczącą życia Jego uczniów. Przyjąć słowo Jezusa – to przyjąć rewolucję, jaką On wnosi w egzystencję człowieka. Oznacza to odwróconą hierarchię wartości, w której nie władza, panowanie nad innymi i bycie obsługiwanym jest najważniejsze, ale w której najwyższą normę stanowi służba, miłość bliźniego i pokora. Jezus przyszedł po to, aby służyć. Całe Jego ziemskie życie upłynęło pod znakiem służby. Pokazał, czym jest zależność od woli Boga i doskonałe posłuszeństwo, które prowadzi aż po krzyż i oddanie życia. W tej służbie Ojcu Jezus służył człowiekowi, zbawiając go, i uczył, jak uczeń, na wzór Nauczyciela, ma służyć braciom¹⁴⁴. Jezus pokazuje, że prawdziwa wielkość polega na wspaniałomyślnej i bezinteresownej służbie drugim. W Jego służebnej postawie ci, którzy za Nim idą, powinni odkryć to odwrócenie wartości i stawać się na Jego wzór sługami. Szczytem tej służebnej postawy Mistrza było umycie nóg Apostołom podczas Ostatniej Wieczerzy¹⁴⁵. Jezus, kiedy przyszedł na ziemię często swoim zachowaniem i słowami wywoływał zdziwienie, niejednokrotnie szokował i budził sprzeciw. Burzył On ustalony porządek, zmieniał panujące zasady, głosił nauki, które odrzucano, a to, co świat uważał za bezwartościowe, On podnosił i czynił cennym. Tak też było ze służbą. W czasach Jezusa uważano powszechnie, że służba poniża i nie godzi się człowiekowi dobrze urodzonemu zniżyć do poziomu sługi. Nauczyciel jednak, jak sam powiedział, „nie przyszedł, aby Mu służono, lecz żeby służyć” (Mk 10,45), i przez całe swoje ziemskie życie realizował tę zasadę¹⁴⁶. Nieustannie przebywał wśród tych, których społeczeństwo spychało na margines, szukał nieszczęśliwych i samotnych, otaczał się ludźmi prostymi, nieuczonymi, ubogimi. Stawał po stronie prześladowanych, słabych, odrzucanych i upokarzanych. A podczas Ostatniej Wieczerzy wykonał czynność, którą wykonywali tylko niewolnicy

¹⁴³ Por. M. GALIZZI, *Jezus ofiarą władzy. Ewangelia według św. Łukasza*, t. III, Warszawa 1988, s. 67.

¹⁴⁴ Por. CH. AUGRAIN, M.-F. LACAN, *Służyć*, w: K. ROMANIUK (tłum. i oprac.), *Słownik teologii biblijnej*, Poznań 1990, s. 889–891.

¹⁴⁵ Por. M. BEDNARZ, *Jezus Sługą Pańskim*, s. 145.

¹⁴⁶ Por. G.L. MÜLLER, *Chrystologia – nauka o Jezusie Chrystusie*, w: W. BEINERT (red.), *Podręcznik teologii dogmatycznej*, traktat V, Kraków 1998, s. 203–204.

i służący – umył nogi uczniom¹⁴⁷. Interesujące jest, że Jezus zaproponował służbę i zostawił jej przykład, natomiast ludzie raczej chcą dominować, być panami innych i być nazywani dobroczyńcami.

„Sługa to osoba, która wybrała pewną postawę wobec innych. Być sługą nie oznaczało statycznej postawy tego, kto jest ostatnim i wegetującym człowiekiem. Warto podkreślić, że postawa służebna cechuje osobę, która zdecydowała się być otwartą na innych. To ktoś, kto zwraca uwagę na potrzeby innych i czuwa, aby mieli wszystko, czego potrzebują”¹⁴⁸. Postawa ta winna cechować uczniów Chrystusa i nie może odnosić się tylko do wybranych, ale jej podmiotem musi być każdy człowiek bez względu na pozycję społeczną, wyznanie, rasę i płeć.

Łukasz stanowi pomost pomiędzy pozostałymi synoptykami a Janem. Łukaszowa mowa o służbie i opis umywania nóg występują w Ewangeliach w tym samym kontekście, są do siebie paralelne. Na klótnię uczniów Jezus odpowiada upomnieniem – w relacji Łukasza, a lekcją pogładową – w relacji Jana. Wydarzenie opisane przez umiłowanego ucznia łączy się z przykazaniem miłości, które Jezus pozostawił Apostołom. W opisywanej perykopie, choć nie ma mowy o miłości, powiązanie służby i miłości wydaje się oczywiste i podpowiada nam to tekst paralelny w Ewangelii Jana. Nie ma autentycznej służby bez miłości. „Odpowiednia służba zakłada bowiem miłość wobec drugiego, która nie pozostaje na płaszczyźnie jedynie uczuciowej, ale przechodzi do działania. Tak rozumiana służba w życiu codziennym sprowadza się do konkretnej pomocy”¹⁴⁹.

Miłość musi być pierwszym motywem postępowania uczniów Jezusa. Ten, kto nie kocha, nie będzie umiał służyć drugiemu człowiekowi. Miłość jest cechą szczególną wyznawców Chrystusa, która winna odznaczać ich pośród innych ludzi¹⁵⁰. Kiedy Jezus mówi, że mamy być jak *διακονῶν* (służący), stawiając siebie samego za doskonały przykład, poucza nas, że nie chodzi tu o doraźne działania na rzecz drugiego człowieka, ale o stałą dyspozycję do pomocy drugim, pewien styl życia, który cechuje pokora, ofiarność i bezinteresowna miłość. Ta postawa nie może być uzależniona ani od podmiotu, ani okoliczności naszego działania. Mamy przyjąć ją zarówno w stosunku do tych, których łatwo nam kochać, jak i do tych, którzy zdradzają, oszukują, kłamią; zarówno w czasach pokoju, jak i w doświadczeniach trudnych i w prześladowaniu¹⁵¹.

3.2.3. Droga realizacji powołania uczniów

Wraz z chwilą śmierci i odejściem Nauczyciela zakończył się czas bezpieczeństwa uczniów, kiedy to wędrowali u boku Mistrza. Rozpoczął się dla nich czas prześladowań.

¹⁴⁷ Por. M. BEDNARZ, *Bierz i czytaj*, t. III: *Ewangelia św. Łukasza (16,1–24,53)*, Tarnów 1995, s. 204–205.

¹⁴⁸ W. BOREK, *Służba bliźnim, jako sposób przewycięzania kryzysu we wspólnocie, w świetle Ewangelii św. Marka*, SSc 10 (2006), s. 126–127.

¹⁴⁹ *Tamże*, s. 126–127.

¹⁵⁰ Por. http://drachma.org.pl/media/slowo_zycia/SZ_201510.pdf (25.05.2017).

¹⁵¹ Por. E. SIENKIEWICZ, *Od wspólnoty do wspólnoty i od Paschy do Paschy*, Szczecin 2014, s. 200–202.

Choć Jezus nie będzie już przebywał fizycznie wraz z nimi, pozostanie obecny pod postacią chleba i wina. Ten pokarm ma stać się dla uczniów mocą w znoszeniu przeciwności. Jak w pierwszym Przymierzu Bóg obiecał być przy swoim ludzie, chronić go przed wrogiem i wszelkim niebezpieczeństwem, tak w Nowym Przymierzu Jezus zobowiązał się ochraniać Kościół, prowadzić go i być z nim obecny. Tak więc nawet w czasie prześladowań, w doświadczeniu najcięższych prób i przeciwności, Chrystus towarzyszy tym, którzy przyjmują dar Jego obecności. Mieczem chrześcijan jest bowiem oręż duchowy – Eucharystia, w której człowiek pozostaje w relacji ze swym Mistrzem, modlitwa, wytrwałość i wszelka moc Boża. Dzięki takiemu wyposażeniu człowiek staje się niezłomnym w walce. Prawdę tę wyraża w sposób doskonały św. Paweł w Liście do Efezjan:

Bądźcie mocni w Panu – siłą Jego potęgi. Przyobleczcie pełną zbroję Bożą, byście mogli się ostać wobec podstępnych zakusów diabła. Nie toczymy bowiem walki przeciw krwi i ciału, lecz przeciw Zwierchnościom, przeciw Władzom, przeciw rządcom świata tych ciemności, przeciw duchowym pierwiastkom zła na wyżynach niebieskich. Dlatego przywdziejcie pełną zbroję Bożą, abyście się zdołali przeciwstawić w dzień zły i ostać, zwalczyszyszy wszystko. Stańcie więc do walki, przepasawszy biodra wasze prawdą i przyoblókszy pancerz, którym jest sprawiedliwość, a obuwszy nogi w gotowość głoszenia dobrej nowiny o pokoju. W każdym położeniu bierzcie wiarę jako tarczę, dzięki której zdołacie zgasić wszystkie rozżarzone pociski Złego. Weźcie też hełm zbawienia i miecz Ducha, to jest słowo Boże – wśród wszelakiej modlitwy i błagania (Ef 6,10-18).

W Wieczniku Jezus nakreślił Kościołowi drogę i pokazał, jak mamy służyć Jego sprawie. Podkreślił, że nie dominacja, siła i przemoc, ale cicha, pokorna służba i wzajemna miłość mogą zapewnić zwycięstwo¹⁵². Do tych dwóch wartości, niezwykle mocno uwidocznionych w opisywanej sekwencji – służby i miłości, w sposób oczywisty przynależy cierpienie. Mistrz z Nazaretu nie zapewniał, że pójście za Nim będzie związane z osiągnięciem sukcesów i gloryfikacją ze strony świata, ale obiecał, że w prześladowaniach, które przyjdą, będzie obecny ze swymi uczniami, a wierność zaowocuje osiągnięciem dziedzictwa w Królestwie Bożym. Uczeń Jezusa musi jednak pamiętać, że wszelkie obietnice obecności, np. Eucharystia, w której Jezus zostawił nam siebie, nie dają gwarancji otrzymania tej nagrody. Człowiek bowiem jest istotą wolną i to od jego wyborów, a co za tym idzie – od jego wierności, zależy nagroda, jaką otrzyma¹⁵³.

3.2.4. Największy zradca Mistrza

Zarówno Judasz, jak i Piotr należeli do najbliższego grona uczniów Jezusa. Obaj zostali wybrani na Apostołów, słuchali słów Nauczyciela, byli świadkami cudów i to-

¹⁵² Por. M. BEDNARZ, *Duszpasterski komentarz do Nowego Testamentu, Ewangelia wg św. Łukasza (Łk 13,1–24,53)*, Tarnów 2008, s. 228–229.

¹⁵³ Por. A. GERKEN, *Teologia Eucharystii*, Warszawa 1977, s. 49–50.

warzyszyli Mistrzowi w Jego publicznej działalności, obaj zgrzeszą, opuszczając i zdradzając Jezusa. Zarówno jeden, jak i drugi zostaną poddani próbie, gdzie w tle możemy zauważyć działanie Szatana¹⁵⁴. Łukasz zaznacza na początku rozdziału 22., że Szatan wszedł w Judasza, a nieco dalej, w słowach Jezusa do Piotra, przekazuje, że zaczął on domagać się próby uczniów. Choć obaj upadną, ich koniec okaże się zupełnie różny. Judasz odejdzie, zdradzi, a kiedy pozna swą winę, pogrążony w rozpacz odbierze sobie życie. Szymon Piotr zaprze się, opuści Nauczyciela, ale po swym upadku powróci do Niego. W przeciwieństwie do Judasza, który całkowicie zerwie więź z Jezusem, Piotr pozostanie w relacji ze swym Mistrzem.

Znamienne w trzeciej Ewangelii jest to, że Łukasz nie gorszy się grzesznym Kościołem. Zarówno Judasz, jak i Piotr to członkowie pierwotnej wspólnoty, którzy nie odznaczali się doskonałością moralną i nawet bliskość Nauczyciela nie uchroniła ich przed dokonaniem zdrady. W tym kontekście Ewangelia ukazuje Jezusa, który kocha i szuka grzeszników, nikogo nie potępia ani nie odrzuca. Jest Zbawicielem wszystkich bez wyjątku. Ta prawda uwidacznia się jeszcze bardziej w tajemnicy Paschy Pana Jezusa. Przebaczenie i miłość rozlewa się zarówno na Judasza, jak i na Piotra¹⁵⁵.

3.2.4.1. Judasz i jego bracia

Wcześniej już zostało zaznaczone, że Jezus nie wymienia imienia Judasza, zapowiadając, że zostanie zdradzony. Dlatego właśnie Apostołowie zastanawiali się, kto z nich mógłby dopuścić się tak haniebnego czynu. Jednak bardzo szybko przeszli oni do sporu o to, kto z nich jest największy. Można więc wnioskować, że skoro wybuchła sprzeczka, to znaczy, że musiało być kilku kandydatów na to stanowisko. Z interpretacji fragmentu mówiącego o zapowiedzi zdrady Judasza został wyprowadzony wniosek, że tym, kto zdradza Mistrza, jest każdy, kto chce być największym. Judasz nie jest jedynym, który zdradza. Nie jest nawet jedynym, który odchodzi i nie wraca. Kościół nie składa się tylko z chrześcijan wiernych Chrystusowi, świętych i doskonałych. W każdym czasie są we wspólnocie wierzących tacy, którzy sprzeniewierzają się nauce Mistrza, swemu powołaniu, tacy, którzy zdradzają i odchodzą.

Jezus zgodził się na takiego człowieka jak Judasz, dopuścił go do bliskości ze sobą. Ręka wydająca Jezusa nie tylko w czasie Ostatniej Wieczery znajdowała się na stole. Przez wszystkie wieki ręka zdraycy jest obok Mistrza na ołtarzu. Ona należy do wydarzeń z Wieczernika i nawet jeśli usunie się jedną, pojawi się inna. Zło było, jest i będzie. Jezus, zgadzając się na bliskość zła, wykorzystuje jego działanie do tego, aby pełnić wolę Ojca. Ewangelia właśnie tego uczy, aby nie tyle walczyć ze złem, ale zwyciężać je dobrem¹⁵⁶.

¹⁵⁴ Por. P.C. BOSAK, *Słownik – konkordancja osób Nowego Testamentu*, Poznań 1991, s. 246–250, 338–357.

¹⁵⁵ Por. S. HAREZA, *Eklezjologia*, w: M. ROSIK (red.), *Teologia Nowego Testamentu*, t. I: *Ewangelie synoptyczne i Dzieje Apostolskie*, Wrocław 2008, s. 203.

¹⁵⁶ Por. E. STANIEK, *Oko w oko ze złem. Ewangelia według św. Łukasza: rozdziały 22–23*, Kraków 2006, s. 23.

Pragnienie bycia największym jest jednoznaczne ze zdradzaniem Mistrza. Chęć dominacji nad innymi i poszukiwanie zaszczytów, prestiżu, stanowisk jest wejściem w szatański sposób myślenia i poddaniem się pokusie bycia największym. Wejście w pokusę oznacza zdradę Jezusa i zaparcie się Go¹⁵⁷. Jezus swoim życiem wskazał, że pierwszym i największym jest ten, kto służy, a więc w logice tego świata ten, kto jest najmniejszy i ostatni spośród wszystkich. Nie chodzi oczywiście o to, by nie pełnić ważnych funkcji, ale sprawujący władzę powinni przyjąć styl przywództwa Jezusa¹⁵⁸. Wierność Mistrzowi to przyjęcie Jego mądrości i trwanie w Jego nauce, która wskazuje inny porządek niż ten, który narzuca świat. Ktokolwiek postępuje inaczej, niż nauczał Mistrz z Nazaretu, sprzeciwia się Jego słowu i staje się bratem Judasza, tego, który nie pojął nauki i nie przyjął rewolucji Jezusa.

3.2.4.2. Piotr i jego bracia

Zapowiadając próbę, która czeka wszystkich Apostołów, Jezus zwraca się do Piotra, gdyż to on ich reprezentuje. Piotr jest pierwszym z uczniów, największym spośród nich. Jest największym, gdyż to on będzie umacniał w wierze braci, on będzie Skałą, na której Jezus zbuduje Kościół, on będzie przewodził wspólnotą, gdy zabraknie Mistrza¹⁵⁹. Nim się to jednak stanie, to Piotr będzie największym w grzechu. Choć wszyscy opuszczą Jezusa, on jeden otwarcie się Go wyprze. Zdrada Szymona i powrót były mu potrzebne, musiał przejść dogłębną przemianę, aby z chwiejnego rybaka stać się Skałą, aby z Szymona stać się Piotrem. „Nauczyciel nie potrzebował Piotra stawiającego na swoje atuty i przymioty: silnego osobą, organizatora, wiernego przyjaciela itp. (choćż żadna z tych cech nie może być niezauważona i niedoceniona). Jezus potrzebował Piotra, który miał poznać do końca potrzebę swego nawrócenia, czyli potrzebę bycia opartym wyłącznie na swoim Mistrzu”¹⁶⁰. Lekcja pokory była mu też potrzebna, by nie wynosić się ponad innych, zapanować nad swą porywcznością i składaniem obietnic, które nie miały pokrycia w życiu. Ten, którego wiara została wystawiona na próbę, który odszedł od Jezusa, mógł po swoim nawróceniu, łzach skruchy i pokucie powrócić umocniony, by być oparciem w wierze dla pozostałych. Dzięki temu doświadczeniu Apostoł mógł sam zrozumieć i zaakceptować w sobie potrzebę stałego zwracania się do Mistrza i powracania do Niego, aby w ten sposób służyć braciom, do czego został powołany.

We wspólnocie Kościoła jest miejsce dla tych, którzy są słabi. Zdrada nie oznacza wykluczenia, gdyż każdy otrzymuje szansę powrotu. Wszystko zależy od tego, gdzie człowiek się zwróci w chwili, gdy zrozumie swój błąd: czy będzie jak Judasz, który odwróci się od Jezusa i pogrzeży się w rozpacz, czy będzie jak Piotr, który zobaczy swą słabość

¹⁵⁷ Por. R. MEYNET, *Il Vangelo secondo Luca*, s. 809.

¹⁵⁸ Por. R.J. KARRIS, *Ewangelia według świętego Łukasza*, w: R.E. BROWN, J.A. FITZMYER, R.E. MURPHY (red. nauk.), *Katolicki komentarz biblijny*, Warszawa 2001, s. 1098–1099.

¹⁵⁹ Por. P.C. BOSAK, *Słownik – konkordancja*, s. 338–357.

¹⁶⁰ Z. KIERNIKOWSKI, *W mocy słowa i sakramentu*, s. 526.

i powróci do Mistrza. Judasz odszedł i poszedł do arcykapłanów, by zdradzić Jezusa. Piotr zaprzę się, więc też w pewnym sensie odejdzie, ale powróci i stanie po stronie Nauczyciela¹⁶¹. Dopiero próba, której doświadczył Szymon, umocniła go na tyle, by deklaracja, którą wcześniej złożył Jezusowi, mogła być prawdziwa. Dopiero po zdradzie i nawróceniu Apostoł faktycznie mógł oddać życie za Jezusa. Każdy upadek może być narzędziem umocnienia i przemiany. Może okazać się lekcją, która sprawi, że człowiek stanie się zdolnym do oddania życia.

Podsumowując, należy przyznać, że aby zdradzić Jezusa, nie trzeba wcale otwarcie się Go wyprzeć, zaprzeczyć, że się Go zna. Poszukiwanie bycia największym i chęć dominacji nad innymi oznacza wejście w szatański sposób myślenia i w pokusę. Tyle wystarczy, aby wyprzeć się Mistrza i zdradzić Jego osobę, naukę, którą głosił, słowo, które zostawił. Pozostać wiernym Jezusowi, to trwać w Jego mądrości, przyłączyć się do niej, przyjmując ją za swoją, naśladować Go, to nieustannie stawiać się najmłodszym, sługą wszystkich¹⁶². To stanowi warunek do godnego przyjmowania Eucharystii.

3.2.5. Królestwo Niebieskie jako ostateczne spełnienie obietnic Ojca

Jak już zostało wspomniane wcześniej, w Jezusie Chrystusie zostały spełnione obietnice Starego Testamentu. W Synu człowiek może osiągnąć, odnowioną przez Jego śmierć i zmartwychwstanie, jedność z Ojcem. Na drodze do tej jedności nie są potrzebne już żadne ofiary i prawa poza samym Bogiem. W Jezusie i zawartym Nowym Przymierzu w sposób doskonały jest reprezentowany Bóg, ale i człowiek, który w Zbawicielu otrzymuje Boga. Krew Jezusa łączy Ojca z ludźmi¹⁶³. „Nie znaczy to wcale, że aspekt nadziei, oczekiwania związanego z obietnicami Boga w Starym Testamencie po zawarciu tego Nowego Przymierza przestaje tutaj występować. Oczywiście, nadzieja i oczekiwanie dotyczą już innych obietnic – «nowych», ponieważ w Chrystusie zmartwychwstałym i uwielbionym eucharystyczna «pamiątka» podtrzymuje naszą nadzieję i oczekiwanie na mesjańską ucztę w niebie»¹⁶⁴. Eucharystia, którą Kościół sprawuje, wypełniając polecenie Jezusa, nie jest samym tylko uobecnieniem męki, śmierci i zmartwychwstania, ale posiada wymiar eschatologiczny. Społeczność wierzących, jednocząca się podczas Eucharystii z Jezusem, oczekuje na dopełnienie zbawienia w czasie przyszłym¹⁶⁵. Każda Wieczerza eucharystyczna jest wołaniem o przyście Zbawiciela. „I my spożywamy Paschę o wiele dostojniejszą niż przepisana w Zakonie. Toteż powinniśmy ją spożywać obuci i opasani. Dlaczego? Abyśmy i my byli gotowi do wyjścia, do podróży stąd. Niechaj nikt z tych, którzy spożywają tę Paschę, nie ogląda się na Egipt, lecz niech patrzy na niebo, na

¹⁶¹ Por. *tamże*, s. 531.

¹⁶² Por. R. MEYNET, *Il Vangelo secondo Luca*, s. 809.

¹⁶³ Por. K. ROMANIUK, *Eucharystia w przekazach biblijnych*, s. 22.

¹⁶⁴ E. SIENKIEWICZ, *Od wspólnoty do wspólnoty*, s. 191.

¹⁶⁵ Por. K. ROMANIUK, *Eucharystia w przekazach biblijnych*, s. 23.

górną Jerozolimę”¹⁶⁶. Będąc zjednoczeni z Chrystusem, musimy przebywać jak na obcej ziemi, oczekując nadejścia Królestwa, „nasza bowiem ojczyzna jest w niebie” (Flp 3,20).

Nowa Pascha Jezusa oznacza Jego przejście do Ojca. Zanim się ono dokona, Nauczyciel zostawia swym uczniom jasne wskazania, których przyjęcie zapewnią otrzymanie dziedzictwa, które On sam otrzymał od Boga.

3.2.6. Królowanie z Bogiem jako nagroda za wierność

Chrystus w ujęciu Łukasza zwraca szczególną uwagę uczniów na Królestwo Boże. Po gorzkich słowach upomnienia Jezus rzuca jasny blask chwały, jaki będzie udziałem wszystkich, którzy wytrwają z Nim w Jego doświadczeniach. Za wierność mimo przeciwności Nauczyciel obiecuje udział w Królestwie Ojca. Droga ucznia, ma być naśladowaniem Mistrza. Dlatego też chwała ta stanie się udziałem uczniów dopiero po ciernistym usługiwaniu bliźnim, podobnie jak u Chrystusa, który po męce i cierpieniu dostąpi radości i chwały¹⁶⁷. Aby królować, trzeba służyć. Tylko ten, kto czyni siebie sługą, wejdzie do Królestwa Bożego, będzie dopuszczony do stołu Króla i będzie miał udział w Jego władzy sądenia¹⁶⁸.

Jezus przyszedł, aby spełnić wszystkie Boże obietnice. Głosząc Królestwo Boga, koryguje jego niewłaściwe rozumienie. Izrael bowiem czekał na Mesjasza – Króla, politycznego władcy, który wyzwoliłby lud z niewoli. Bóg, zawsze obecny w historii Narodu Wybranego, w Jezusie Chrystusie wkroczył w nią w nowy sposób. Ta inna już nowa obecność nie dostosowuje się do ludzkich, społecznych i politycznych, a nawet religijnych metod. Wszystkie te działania wyraźnie dyskredytuje, królując przez miłość, która nie cofa się nawet przed śmiercią¹⁶⁹. Głoszone przez Jezusa panowanie Boga wymyka się powszechnemu pojmowaniu świata i panujących w nim modeli rządzenia. Zrozumienie, czym jest owo królowanie Boga, prowadzi do zrozumienia, kim jest Jezus, skąd przychodzi i dokąd zmierza, a co za tym idzie – czym jest nagroda, jaką obiecuje uczniom, tym, którzy pójdą za Nim i wytrwają w przeciwnościach. W sposób bardzo precyzyjny wskazuje ten fakt kompozycja opisywanej sekwencji. Skrajne jednostki (A i A') podkreślają kierunek misji Jezusa, który przyszedł wypełnić obietnice dane przez Ojca, ustanowił nową wspólnotę w swojej Krwi i odchodzi do Ojca, aby tam w czasie eschatologicznym królować wraz z tymi, którzy wytrwają w czasie prób, gdy Jego już nie będzie pośród nich. Równocześnie jednak Jezus pozostaje obecny we wspólnocie Kościoła w sposób nowy. W centrum (C) znajdujemy odpowiedź na pytanie o zasady panujące w Królestwie Boga, a więc i we wspólnocie

¹⁶⁶ JAN CHRZYŃSTOM, *Spożywamy dostojniejszą Paschę*, w: M. STAROWIEYSKI (oprac.), *Eucharystia pierwszych chrześcijan*, Kraków 2014, s. 101.

¹⁶⁷ Por. E. MICHON, *Jezus podczas męki*, s. 50.

¹⁶⁸ Por. R. MEYNET, *Il Vangelo secondo Luca*, s. 800.

¹⁶⁹ Por. E. SIENKIEWICZ, *Od wspólnoty do wspólnoty*, s. 164.

uczniów. Temu królowaniu Boga sprzeciwia się grzech i niewierność (B i B'). Zarówno ostatecznie pouczenia Jezusa, jak i całe Jego nauczanie podkreśla, że w Królestwie Bożym przykazanie miłości stanowi rdzeń nowej sprawiedliwości. Miłość ta wykracza poza zewnętrzną etykę nakazową i wprowadza człowieka w osobową etykę wolności i uczynnej miłości. Uczeń może odnaleźć drogę do Królestwa, odpowiadając na ten dar przez nawrócenie, wiarę i miłość. Przygotowane dla wierzących dziedzictwo niebieskie stanie się więc udziałem tych, którzy pochylili się nad drugim człowiekiem, którzy stali się najmnijszymi, sługami innych¹⁷⁰.

Podsumowanie

Już wcześniej zostało napisane, że Eucharystia stale na nowo powtarza tajemnicę ofiary Chrystusa, który uniżył się tak bardzo, że oddał życie za człowieka. Przeżywając misterium tej ofiary, uczniowie Jezusa są świadkami Jego uniżenia, doskonałego posłuszeństwa Ojcu i nieskończonej miłości do człowieka. W tym nowym obrzędzie, który ustanowił Chrystus w swojej Krwi, nie chodzi tylko o nową liturgię i nowy sposób świętowania. Chodzi raczej o nowy sposób obecności Boga z ludźmi. W związku z nim Jezus przez ustanowienie Eucharystii podaje nowe zasady obowiązujące wspólnotę Nowego Przymierza. Chodzi tu o nowość chrześcijaństwa i zasady, jakimi mają się kierować zaproszeni na ucztę z Jezusem¹⁷¹. Każdy, kto decyduje się przyjmować Eucharystię, powinien czerpać z Jezusa wzór do naśladowania. Ten sakrament obecności Zbawiciela w Kościele jest dla Jego wyznawców niczym zwierciadło, w którym weryfikuje się właściwa postawa wierzących.

Eucharystia nie może więc pozostać tylko rytualnym obrzędem, ale musi stać się dla uczniów rzeczywistością kształtującą ich życie. Bp Zbigniew Kiernikowski pisze: „Liturgia jest uprzywilejowanym czasem i miejscem, w którym dokonuje się komunikacja rzeczywistości Bożej i rzeczywistości człowieka, gdzie łączy się słowo ze znakami, by przemawiać do człowieka i formować jego życie”¹⁷². W spotkaniu Boga z człowiekiem rzeczywistość transcendentna przenika immanentną. To doświadczenie powinno głęboko dotyczyć człowieka i w konsekwencji kształtować jego sposób myślenia, postawy, decyzje. Tak przeżywana liturgia staje się źródłem życia chrześcijańskiego, a w konsekwencji całe życie ucznia Chrystusa formowane przez liturgię staje się kultem eucharystycznym. Wówczas liturgia nie jest tylko oderwaną od życia rzeczywistością, jakimś obrzędowym aktem i spełnianiem rytu, ale autentycznym kultem, źródłem kształtującym życie chrześcijanina, który weryfikuje swoje postawy w świetle nauki Chrystusa i przykładu, jaki dał swoim życiem. Przykład Mistrza wydającego siebie na ofiarę nie pozostawia żadnych wątpliwości co do właściwej

¹⁷⁰ Por. G.L. MÜLLER, *Chrystologia*, s. 190.

¹⁷¹ E. SIENKIEWICZ, *Od wspólnoty do wspólnoty*, s. 197.

¹⁷² Z. KIERNIKOWSKI, *W mocy słowa i sakramentu*, s. 143.

postawy uczniów. Służebną postawę, taką, jaka właściwa jest Jezusowi, powinni posiadać wszyscy uczestnicy Eucharystii¹⁷³. W stopniu heroicznym postawa ta będzie cechowała tych, którzy będą zdolni oddać życie za braci. „W Eucharystii, w Ciele Jezusa jest niejako zakodowana właśnie ta zdolność, czy nawet – można powiedzieć – władza lub tajemnica wydania samego siebie dla drugiego człowieka. Kto będzie czynił to na pamiątkę Jezusa, ten będzie czerpał moc i siłę do urzeczywistnienia tej samej tajemnicy”¹⁷⁴.

Zasady obowiązujące powstałą nową wspólnotę dotyczą również tematu zdrady. Przykład Judasza i Piotra pokazuje, że możliwość odejścia od Mistrza, sprzeniewierzenia się, a także zwątpienia, zwykłego ludzkiego lęku i załamania, może pojawić się w każdej wspólnoty. „Zrywanie przyjaźni dotyczy nawet komunijnej społeczności Kościoła, gdzie ciągle na nowo pojawiają się osoby, które biorą «Jego chleb» i Go zdradzają”¹⁷⁵. Zdrady Jezusa dopuszcza się każdy, kto pragnie być największym, kto nie rozumie, czym jest służba, i nie potrafi przyjąć postawy uniżenia. Chęć dominacji nad innymi i poszukiwanie szczytów jest wejściem w szatański sposób myślenia, a więc jest to równoznaczne z odrzuceniem nauki Mistrza, który swoim życiem wskazał, że pierwszym i największym jest ten, kto służy, a więc w logice tego świata ten, kto jest najmniejszy i ostatni spośród wszystkich. Wejście w pokusę oznacza zdradę Jezusa i zaparcie się Go¹⁷⁶. Można więc wyciągnąć wniosek, że każdy, kto nie przyjmie rewolucji Jezusa, kto nie przyjmie postawy sługi, nie będzie godnym sprawowania Eucharystii. Godnym natomiast okaże się ten, kto stanie się najmniejszym, kto się unży jak Jezus umywający stopy uczniom, kto zrozumie, czym jest miłość bliźniego. „Lecz i dzisiaj, i zawsze, biada owemu człowiekowi, który przystępuje do stołu Pańskiego ze złością, który skalany grzechem, knując podstęp w umyśle a zbrodnię w sercu, nie lęka się uczestniczyć w najświętszych ofiarach tajemnic Chrystusa. Taki bowiem, jak Judasz, wydaje Syna Człowieczego – wprawdzie nie grzesznym Żydom, ale swoim grzesznym członkom, ośmielając się przyjąć lekkomyślnie ów niewypowiedziany i prześwięty sakrament Ciała i Krwi Pańskiej. Ten sprzedaje Pana, kto, lekceważąc Jego miłość i nie lękając się Go, wybiera miłość i troskę o rzeczy nieznaczące i ziemskie, a nawet zbrodnicze”¹⁷⁷.

¹⁷³ Por. E. SIENKIEWICZ, *Od wspólnoty do wspólnoty*, s. 198.

¹⁷⁴ Z. KIERNIKOWSKI, *W mocy słowa i sakramentu*, s. 136.

¹⁷⁵ J. RATZINGER, *Jezus z Nazaretu, cz. II: Od wjazdu do Jerozolimy do Zmartwychwstania*, Kielce 2011, s. 80.

¹⁷⁶ Por. R. MEYNET, *Il Vangelo secondo Luca*, s. 809.

¹⁷⁷ BEDA WIELEBNY, *Biada temu, kto przystępuje do stołu Pańskiego ze złością*, w: M. STAROWIEYSKI (oprac.), *Eucharystia pierwszych chrześcijan*, s. 134.

Bibliografia

I. Źródła

- Pismo Święte Starego i Nowego Testamentu w przekładzie z języków oryginalnych (Biblia Tysiąclecia)*, wyd. V, Poznań 2003.
- Grecko-polski Nowy Testament. Wydanie interlinearne z kodami gramatycznymi*, tłum. R. Popowski, M. Wojciechowski, Warszawa 1995.
- Pismo Święte Starego i Nowego Testamentu (Biblia Warszawsko-Praska)*, tłum. K. Romaniuk, Warszawa 1997.
- Pismo Święte Starego i Nowego Testamentu w przekładzie z języków oryginalnych (Biblia Jerozolimska)*, ZESPÓŁ BIBLISTÓW POLSKICH (red.), wyd. I, Poznań 2006.
- Pismo Święte Starego i Nowego Testamentu*, T. BRZEGOWY, A. COLACRAI, J. ŁACH (red.), Częstochowa 2011.
- Pismo Święte. Stary i Nowy Testament w przekładzie z języków oryginalnych*, M. PETER, M. WOLNIEWICZ (red.), wyd. I, Poznań 2005.
- POPOWSKI R., *Septuaginta czyli Biblia Starego Testamentu wraz z księgami deuterokanonicznymi i apokryfami*, Warszawa 2013.

II. Dokumenty Kościoła

- JAN PAWEŁ II, *Ecclesia de Eucharistia*, Rzym 2003.
- PAPIESKA KOMISJA BIBLIJNA, *Interpretacja Biblii w Kościele*, Warszawa 1994, 1999.
- SOBÓR WATYKAŃSKI II, *Konstytucja dogmatyczna o Kościele*, Poznań 2005.

III. Leksykony, encyklopedie, słowniki

- BALZ H., SCHNEIDER G. (red.), *Evangelisches Wörterbuch zum Neuen Testament*, t. III, Stuttgart – Berlin – Köln – Mainz 1983.
- BOSAK P.C., *Leksykon wszystkich postaci biblijnych*, Kraków 2015.
- BOSAK P.C., *Słownik – konkordancja osób Nowego Testamentu*, Poznań 1991.
- BROWN R.E., FITZMYER J.A., MURPHY R.E. (red. nauk.), *Katolicki komentarz biblijny*, Warszawa 2001.
- KAJFOSZ J., KRZYSIUK H., KWIECIEŃ M. (oprac.), *Konkordancja biblijna do Pisma Świętego Starego i Nowego Testamentu. Nowy przekład z języków hebrajskiego i greckiego*, t. I, Warszawa 1995.
- KEENER C.S., *Komentarz historyczno-kulturowy do Nowego Testamentu*, Warszawa 2010.
- LANGKAMMER H., *Mały słownik biblijny*, Wrocław 1995.
- LURKER M., *Słownik obrazów i symboli biblijnych*, Poznań 1989.
- METZGER B.M., COOGAN M.D. (red.), *Słownik wiedzy biblijnej*, Warszawa 1997.
- RYKEN L., WILHOIT J.C., LONGMAN T. III, *Słownik symboliki biblijnej*, Warszawa 1998.
- POPOWSKI R., *Wielki słownik grecko-polski Nowego Testamentu*, Warszawa 1997.
- ROMANIUK K. (tłum. i oprac.), *Słownik teologii biblijnej*, Poznań 1990.
- STRONG J., *Grecko-polski słownik Stronga z lokalizacją słów greckich i kodami Popowskiego*, Warszawa 2015.

- WALTON J.H., MATTHEWS V.H., CHAVALAS M.W., *Komentarz historyczno-kulturowy do Starego Testamentu. Księgi protokanoniczne*, Warszawa 2014.
- WOJCIECHOWSKI M. (przeł. i oprac.), *Synopsa czterech Ewangelii w nowym przekładzie polskim*, Warszawa 1997.

IV. Komentarze i opracowania

- AMBROŻY, *Expositio Evangelii secundum Lucam* 10.
- BARTNICKI R., *Ewangeliczne opisy męki*, Warszawa 2011.
- BARTNICKI R., *To czyńcie na moją pamiątkę. Eucharystia w świetle Biblii*, Warszawa 2010.
- BARTNICKI R., KLÓSEK K., *Metody interpretacji Nowego Testamentu. Wprowadzenie*, Kraków 2014.
- BEDNARZ M., *Bierz i czytaj*, t. III: *Ewangelia św. Łukasza (16,1–24,53)*, Tarnów 1995.
- BEDNARZ M., *Duszpasterski komentarz do Nowego Testamentu. Ewangelia wg św. Łukasza (Łk 13,1–24,53)*, Tarnów 2008.
- BEDNARZ M., *Jezus Sługą Pańskim według Nowego Testamentu*, Tarnów 2001.
- BEINERT W. (red.), *Podręcznik teologii dogmatycznej*, Traktat V, Kraków 1998.
- CZERSKI J., *Metodologia Nowego Testamentu*, Opole 2012.
- DĄBROWSKI E., GRYGLEWICZ F., *Ewangelia według św. Łukasza. Wstęp – przekład z oryginału – komentarz*, Poznań 2007.
- FARMER W.R. (red.), *Międzynarodowy komentarz do Pisma Świętego*, Warszawa 2000.
- GALIZZI M., *Jezus ofiarą władzy. Ewangelia według św. Łukasza*, t. III, Warszawa 1988.
- GERKEN A., *Teologia Eucharystii*, Warszawa 1977.
- GRYGLEWICZ F., *Chleb, wino i Eucharystia w symbolice Nowego Testamentu*, Poznań – Warszawa – Lublin 1968.
- GRYGLEWICZ F., *Studia z teologii św. Łukasza*, Poznań – Warszawa – Lublin 1973.
- HAŁAS S., WŁODYGA P. (red.), *Pan moją mocą i pieśnią (Ps 118,14)*, Kraków 2006.
- JELONEK T., *Teologia biblijna*, Kraków 2011.
- KIERNIKOWSKI Z., *W mocy słowa i sakramentu. Biblijne inspiracje współczesnego duszpasterstwa* (Rozprawy i Studia Biblijne 40), Warszawa 2011.
- KUDASIEWICZ J., *Ewangelie synoptyczne dzisiaj*, Ząbki 2006.
- KUCZ A., MALINA A. (red.), *Interpretacja (w) dialogu. Tożsamość egzegezy biblijnej*, Kielce 2005.
- LANGKAMMER H., *Teologia Eucharystii. Wymowa tekstów biblijnych*, Kłodzko 1997.
- LEMAŃSKI J., *Księga Rodzaju. Rozdziały 1–11* (Nowy Komentarz Biblijny, t. I, cz. 1), Częstochowa 2013.
- LONA H.E., *Judasz Iskariota. Legenda i prawda.. Judasz w Ewangeliiach i w Ewangelii Judasza*, Kielce 2008.
- MEYNET R., *Czytaliście św. Łukasza?*, Kraków 1998.
- MEYNET R., *Il Vangelo secondo Luca. Analisi retorica*, Bologna 2003.
- MEYNET R., *Język przypowieści biblijnych*, Kraków 2005.
- MEYNET R., *Trattato di retorica biblica*, Bologna 2008.
- MEYNET R., *Wprowadzenie do hebrajskiej retoryki biblijnej*, Kraków 2001.
- MEYNET R., ONISZCZUK J., *Esercizi di analisi retorica biblica*, Roma 2013.

- MICKIEWICZ F., *Ewangelia według świętego Łukasza. Rozdziały 12–24* (Nowy Komentarz Biblijny, t. III, cz. 2), Częstochowa 2012.
- MICKIEWICZ F., *Krocząc śladami męki Chrystusa*, Ząbki 2000.
- MIGNE J.P., *Patrologiae cursus completus (Series Graeca 72)*, Paris 1857.
- RATZINGER J., *Jezus z Nazaretu, cz. II: Od wjazdu do Jerozolimy do Zmartwychwstania*, Kielce 2011.
- ROMANIUK K., *Eucharystia w przekazach biblijnych*, Poznań 2005.
- ROSIK M., *Teologia Nowego Testamentu, t. I: Ewangelie synoptyczne i Dzieje Apostolskie*, Wrocław 2008.
- SIENKIEWICZ E., *Od wspólnoty do wspólnoty i od Paschy do Paschy*, Szczecin 2014.
- STANIEK E., *Oko w oko ze złem. Ewangelia według św. Łukasza: rozdziały 22–23*, Kraków 2006.
- STAROWIEYSKI M. (oprac.), *Eucharystia pierwszych chrześcijan*, Kraków 2014.
- ZIAJA K., *Izrael i Biblia hebrajska w Nowym Testamencie* (Sympozja 53), Opole 2003.

V. Art ykuły

- ABOGUNRIN S.O., *Ewangelia według św. Łukasza*, w: W.R. FARMER (red.), *Międzynarodowy komentarz do Pisma Świętego*, Warszawa 2000.
- ADAMCZYK D., *Cytaty z pieśni o Słudze Jahwe w Ewangeliach synoptycznych*, RBL 64 (2011), nr 1–2.
- AUGRAIN C., LACAN M.-F., *Służyć*, w: K. ROMANIUK (tłum. i oprac.), *Słownik teologii biblijnej*, Poznań 1990.
- BARTNICKI R., *Eucharystia w Bożym planie zbawienia*, RBL 50 (1997), nr 1–4.
- BARTNIK C., *Judasz Iskariota – historia i teologia*, CT 58/2 (1988).
- BEDA WIELEBNY, *Biada temu, kto przystępuje do stołu Pańskiego ze złością*, w: M. STAROWIEYSKI (oprac.), *Eucharystia pierwszych chrześcijan*, Kraków 2014.
- BOREK W., *Służba bliźnim jako sposób przewycięzania kryzysu we wspólnotcie, w świetle Ewangelii św. Marka*, SSc 10 (2006).
- CRAGHAN J.F., *Księga Wyjścia*, w: W.R. FARMER (red.), *Międzynarodowy komentarz do Pisma Świętego*, Warszawa 2000.
- CYRYL ALEKSANDRYJSKI, *Commentarii In Lucam*, w: J.P. MIGNE, *Patrologiae cursus completus (Series Graeca 72)*, Paris 1857.
- CZERSKI J., *Hebrajska retoryka biblijna*, w: K. ZIAJA (red.), *Izrael i Biblia hebrajska w Nowym Testamencie* (Sympozja 53), Opole 2003.
- HARĘZA S., *Eklezjologia*, w: M. ROSIK (red.), *Teologia Nowego Testamentu, t. I: Ewangelie synoptyczne i Dzieje Apostolskie*, Wrocław 2008.
- JAN CHRYZOSTOM, *Spożywamy dostojniejszą Paschę*, w: M. STAROWIEYSKI (oprac.), *Eucharystia pierwszych chrześcijan*, Kraków 2014.
- KARRIS R.J., *Ewangelia według świętego Łukasza*, w: R.E. BROWN, J.A. FITZMYER, R.E. MURPHY (red. nauk. wyd. org.), *Katolicki komentarz biblijny*, Warszawa 2001.
- KIERNIKOWSKI Z., *Posługa Piotra (Łk 22,31-32). Przewodniczenie w nawracaniu*, w: S. HAŁAS, P. WŁODYGA (red.), *Pan moją mocą i pieśnią (Ps 118,14)*, Kraków 2006.
- MALINA A., *Egzegeza w kontekście*, w: A. KUCZ, A. MALINA (red.), *Interpretacja (w) dialogu. Tożsamość egzegezy biblijnej*, Kielce 2005.

- MARSHALL I.H., *Wieczera Pańska*, w: B.M. METZGER, M.D. COOGAN (red.), *Słownik wiedzy biblijnej*, Warszawa 1997.
- SULLIVAN D., *Goście wieczerzy Chrystusa*, *Ethos* 17 (2004), nr 1–2.
- SZLAGA J., *Symbolika miecza u Łk 22,35-38*, w: F. GRYGLEWICZ (red.), *Studia z teologii św. Łukasza*, Poznań – Warszawa – Lublin 1973.
- MICHOŃ E., *Jezus podczas męki u św. Łukasza*, w: F. GRYGLEWICZ (red.), *Studia z teologii św. Łukasza*, Poznań – Warszawa – Lublin 1973.
- MÜLLER G.L., *Chrystologia – nauka o Jezusie Chrystusie*, w: W. BEINERT (red.), *Podręcznik teologii dogmatycznej*, Traktat V, Kraków 1998.

VI. Strony internetowe

- http://www.retoricabiblicaesemitica.org/Terminologia/140913_terminologia_pl.pdf (17.10.2016).
- http://drachma.org.pl/media/slowo_zycia/SZ_201510.pdf (25.05.2017).

Nota o autorce: magister teologii, absolwentka Wydziału Teologicznego UO.